

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

บ้านเรียน (Home School)

เสนอ

ผศ. วิริยาภรณ์ อุดมระติ

อาจารย์ รัก ชุณหกาญจน์

อาจารย์ พลอยวไล ทองรักษ์

อาจารย์ ธนรัตน์ ทรงสมบูรณ์

จัดทำโดย

นางสาวบุษบา ใจสร้างสรร รหัสนิสิต 5210801560

คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชาจิตวิทยา สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาปัญหาพิเศษ (01459498)

ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2555

คำนำ

รายงานเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาปัญหาพิเศษ (Special Problem) รหัสวิชา 01459498 เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการค้นคว้า รวบรวมความรู้ บทความทางวิชาการ และผลงานวิจัยในหัวข้อเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อสามารถประมวลความรู้ และเรียบเรียงข้อมูลที่ค้นคว้ามานำเสนอได้

ปัจจุบันการศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศไทย ยังคงมีรูปแบบการเรียนการสอนที่ขาดความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยโลกาภิวัตน์ ครูเป็นศูนย์กลางของระบบการเรียนรู้ รวมทั้งหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ที่ตายตัว ไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนตามความต้องการและศักยภาพของผู้เรียน อีกทั้งถูกจำกัดการเรียนรู้ด้วยชั่วโมงเรียนที่ตายตัว และการเน้นการเรียนการสอนในด้านวิชาการ จนมองข้ามการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธาต่อระบบการศึกษาของพ่อแม่ และการนำลูกออกจากระบบโรงเรียน เพื่อจัดการศึกษที่บ้านเรียนให้ลูกตนในที่สุด

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่อง บ้านเรียน(Home School) และได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูล ตลอดจนทำการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากการรับฟังเสวนาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองใน Home school และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องประสบการณ์บ้านเรียน และการสัมภาษณ์กรรมการของสมาคมบ้านเรียนไทย รวมทั้งการสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษที่บ้านเรียนให้ลูกของตน เพื่อที่จะเป็นความรู้และสร้างความเข้าใจถึงแนวทาง ปัจจัยต่างๆ ที่นำมาสู่การจัดการศึกษที่บ้านเรียน

นอกจากนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ คุณกนกพร สบายใจ หนึ่งในคณะกรรมการของสมาคมบ้านเรียนไทย คุณแม่ชวันลักษณ์ เกรียงปริญญากิจและคุณแม่กั้งที่ได้ให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับบ้านเรียนเป็นอย่างดี

และผู้ศึกษาขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิริยาภรณ์ อุดมระติ, อาจารย์ รัก ชุณหกาญจน์, อาจารย์ พลอยวไล ทองรักษ์ และอาจารย์ธนรัตน์ ทรงสมบุญณ์ ที่ให้คำแนะนำในการทำปัญหาพิเศษครั้งนี้

บุษบา ใจสร้างสรร

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตการศึกษา	2
นิยามศัพท์	2
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3
1.การศึกษาในประเทศไทย	5
1.1 รูปแบบการศึกษาในประเทศไทย	5
1.1.1 การศึกษาในระบบ	5
1.1.2 การศึกษานอกระบบ	6
1.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย	7
1.2 ปัญหาของการศึกษาในระบบของประเทศไทย	8
1.2.1 ครู	9
● ด้านปริมาณ	9
● คุณภาพของครู	10
1.2.2 การบริหารด้านการศึกษาของภาครัฐ	11
1.2.3 ด้านแนวคิด การจัดการเรียนการสอน	11

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
2. บ้านเรียน	12
2.1 ความหมายของบ้านเรียน	12
2.2 ความเป็นมาในการจัดการศึกษาบ้านเรียน	15
2.3 ปัจจัยอันเป็นสาเหตุให้เกิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน	19
2.3.1 ปัจจัยภายในครอบครัว	20
2.3.2 ปัจจัยทางสังคม	22
2.4 ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนและบ้านเรียน	23
2.5 ประโยชน์และข้อจำกัดของการจัดการศึกษาบ้านเรียน	25
2.6 จุดมุ่งหมายของบ้านเรียน	27
2.7 การขอจดทะเบียนจัดบ้านเรียน	29
3. หลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบ้านเรียน	32
3.1 การจัดการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาบ้านเรียน	32
3.1.1 การเรียนรู้โดยการนำตนเอง (Self-directed learning)	32
3.1.2 การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	35
3.2 หลักสูตรและตัวอย่างหลักสูตรที่ใช้ในการจัดศึกษาบ้านเรียน	39
3.3 รูปแบบการดำเนินการ	50
3.2.1 การจัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน	50
3.2.2 ลักษณะดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดียว	51
3.2.3 ลักษณะดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบเครือข่ายประสานงาน	51
3.2.4 ลักษณะดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดในที่เดียว	51

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
3.4 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว	52
3.5 การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษที่บ้านเรียน	55
3.6 ความพร้อมในการจัดการศึกษที่บ้านเรียนของบิดามารดา	59
3.6.1 ด้านความรู้ของพ่อแม่	59
3.6.2 ด้านเวลาของพ่อแม่	60
3.6.3 ด้านฐานะของพ่อแม่	61
3.7 สภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบบ้านเรียน	62
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	65
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการศึกษา	69
ผลจากการรับฟังเสวนาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักการ พัฒนาสมองใน Home school	70
ผลจากการสัมภาษณ์คุณกนกพร สบายใจ	7
ผลจากการสัมภาษณ์คุณแม่ชวนลักษณ์ เกรียงปริญญากิจ	84
ผลจากการสัมภาษณ์คุณแม่กั้ง	92
บทที่ 4 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	103
สรุปผลการศึกษา	103
สิ่งที่ได้รับจากการศึกษา	109
บรรณานุกรม	110
ภาคผนวก	

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการศึกษาของไทยมีรูปแบบการศึกษาที่มีความหลากหลาย สามารถเลือกสรรได้ตามวัตถุประสงค์ของครอบครัวและผู้เรียนที่ต้องการจะมุ่งเน้นพัฒนา เช่น การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย แต่การศึกษากระแสหลักของสังคมยังคงเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ยังคงได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากพ่อแม่ ผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานของตนเข้าสู่การเรียนในระบบโรงเรียน โรงเรียนในปัจจุบันยังคงทำหน้าที่เป็นแหล่งผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพและส่งคืนบุคลากรนั้นเพื่อพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ หากแต่ยังมีการศึกษาทางเลือกที่นอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย คือ “บ้านเรียน” ซึ่งความน่าสนใจของบ้านเรียนอยู่ที่ เป็นการจัดการศึกษาที่ครอบครัวเลือกที่จะนำบุตรหลานออกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือไม่ นำบุตรหลานของตนเข้าสู่ระบบการเรียนในโรงเรียนตามที่ครอบครัวสมัยปัจจุบันนิยมทำกัน และครอบครัวรวมทั้งผู้เรียนมีเหตุผลใดที่จะปฏิเสธการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เป็นระบบที่ได้รับความไว้วางใจในการพัฒนาผู้เรียนมาหลายยุค หลายสมัย และการจัดการศึกษาบ้านเรียนนั้นมีการจัดการศึกษาอย่างไร เหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือไม่ แล้วจะทำการจัดการเรียนการสอน สร้างสรรค์หลักสูตร รวมทั้งมีการวัดและประเมินผลอย่างไร ตลอดจนปัญหาจากการที่สังคมมองว่าผู้เรียนบ้านเรียนจะต้องมีปัญหาทางด้านทักษะทางสังคมเพราะไม่ได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับ “บ้านเรียน” เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาบ้านเรียน ตลอดจนกระบวนการในการจัดการศึกษาบ้านเรียน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาและผู้อ่านที่จะสามารถเข้าใจการจัดการศึกษาบ้านเรียนอย่างครอบคลุมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาบ้านเรียน
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการศึกษาบ้านเรียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษที่บ้านเรียน
2. ทราบกระบวนการในการจัดการศึกษที่บ้านเรียน
3. สร้างความรู้และความเข้าใจสำหรับผู้คนที่ต้องการศึกษาเรื่อง บ้านเรียน และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

ขอบเขตการศึกษา

กรณีศึกษาเรื่องบ้านเรียน ได้ทำการศึกษาโดยการการเข้าฟังการเสวนาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองใน Home school และการสัมภาษณ์กรรมการของสมาคมบ้านเรียนไทย รวมทั้งการสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษที่บ้านเรียนให้ลูกของตน

นิยามศัพท์

เพื่อให้การศึกษานี้มีความเข้าใจถูกต้องตรงกัน ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดคำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องดังนี้

บ้านเรียน หรือ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดทำขึ้น โดยเน้นตัวผู้เรียนเป็นหลักในการจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยครอบครัวจะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมดตั้งแต่จัดทำหลักสูตรการศึกษา กระบวนการสอน การเตรียมอุปกรณ์การเรียน รวมทั้งการทัศนศึกษานอกสถานที่เพื่อเพิ่มพูนความรู้ โดยหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษานี้คือ การพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ คือ มีความรู้คู่คุณธรรม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “บ้านเรียน” ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาเสนอตามลำดับดังนี้

1. การศึกษาในประเทศไทย

1.2 รูปแบบการศึกษาในประเทศไทย

1.2.1 การศึกษาในระบบ

1.2.2 การศึกษานอกระบบ

1.2.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

1.2 ปัญหาของการศึกษาในระบบของประเทศไทย

1.2.1 ครู

- ด้านปริมาณ
- คุณภาพของครู

1.2.2 การบริหารด้านการศึกษาของภาครัฐ

1.2.3 ด้านแนวคิด การจัดการเรียนการสอน

2. บ้านเรียน

2.1 ความหมายของบ้านเรียน

2.2 ความเป็นมาในการจัดการศึกษาบ้านเรียน

2.8 ปัจจัยอันเป็นสาเหตุให้เกิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

2.8.1 ปัจจัยภายในครอบครัว

2.8.2 ปัจจัยทางสังคม

2.9 ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนและบ้านเรียน

- 2.10 ประโยชน์และข้อจำกัดของการจัดการศึกษาบ้านเรียน
- 2.11 จุดมุ่งหมายของบ้านเรียน
- 2.12 การขอจดทะเบียนจัดบ้านเรียน

3. หลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบ้านเรียน

- 3.1.1 การจัดการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาบ้านเรียน
- 3.1.2 การเรียนรู้โดยการนำตนเอง (Self-directed learning)
- 3.1.3 การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 3.2 หลักสูตรและตัวอย่างหลักสูตรที่ใช้ในการจัดศึกษาบ้านเรียน
- 3.3 รูปแบบการดำเนินการ
  - 3.2.5 การจัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน
  - 3.2.6 ลักษณะดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดียว
  - 3.2.7 ลักษณะดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบเครือข่ายประสานงาน
  - 3.2.8 ลักษณะดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดในทีเดียว
- 3.4 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว
- 3.5 การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาบ้านเรียน
- 3.6 ความพร้อมในการจัดการศึกษาบ้านเรียนของบิดามารดา
  - 3.6.1 ด้านความรู้ของพ่อแม่
  - 3.6.2 ด้านเวลาของพ่อแม่
  - 3.6.3 ด้านฐานะของพ่อแม่
- 3.7 สภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบบ้านเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การศึกษาไทย

1.1 รูปแบบการศึกษาในประเทศไทย

การศึกษาของคนไทยสมัยก่อนเป็นไปตามธรรมชาติ กิจกรรมทางการศึกษาของคนสมัยก่อนเป็นกิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้เรื่องราวที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และในสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาไทย จากการประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหง ดังนั้นเมื่อมีอักษรไทยเกิดขึ้น การสร้างสรรค์วรรณกรรมต่างๆ ก็ตามมาด้วย นำมาซึ่งการศึกษาและเกิดสถาบันการศึกษาคือ วัด ที่เป็นแหล่งให้การศึกษาแก่บุตรหลานของประชาชน (สมหมาย จันทรเรือง, 2544) การศึกษายังคงดำเนินอย่างต่อเนื่องคือ มีวัดให้ความรู้แก่ประชาชน วัดและบ้านรับภาระในการอบรมสั่งสอน จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา งานขยายการศึกษาจึงเป็นหนึ่งในพระราชภารกิจของพระองค์ ซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้เริ่มยุคใหม่ของการศึกษาแห่งประเทศไทย เป็นยุคที่เริ่มตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย (วรวิทย์ วคินสรากร, 2546) มีการจัดตั้งโรงเรียนและสร้างระบบการศึกษา ตลอดจนมีนโยบายของรัฐที่ค่อยๆผลักดันให้ประชาชนเข้าสู่ระบบการศึกษา จนในที่สุดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงหายไป

ปัจจุบันในประเทศไทยมีรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างหลากหลายกว่าในสมัยก่อนที่มีเพียงการศึกษาในระบบเท่านั้น โดยจะขอจำแนกรูปแบบการศึกษาออกเป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้

1.1.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) ได้ให้ความหมายของการศึกษาในระบบโรงเรียนว่าหมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่มีการจัดโครงสร้างจากต่ำไปสูง โดยมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีการจัดชั้นเรียนอย่างสอดคล้องกับอายุของนักเรียน โดยเรียงลำดับจากระดับประถมศึกษาจนกระทั่งถึงอุดมศึกษา มีการศึกษาหาวิชาความรู้ในวิชาการต่างๆ หลายด้านด้วยกัน เป็นการศึกษาเต็มเวลา โดยมีลักษณะสำคัญคือการกำหนดอายุเฉพาะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น

พจนานุกรมศัพท์การศึกษา (สุวิทย์ หิรัญยานนท์และคณะ, 2540) ได้นิยามความหมายของการศึกษาในระบบ คือ การศึกษาหรือการฝึกอบรมที่จัดให้อย่างมีระเบียบแบบแผน มีการวางแผนการเรียน มีผู้รับผิดชอบที่ได้รับการฝึกอบรม และมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ในการเรียน การสอน การวัด และประเมินผล มีกำหนดเวลาเรียนเป็นสำคัญด้วย เช่น การจัดการสอนในสถาบันการศึกษาทั่วไป

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ,2542) ในหมวด 3 มาตรา 15 วรรค 1 ได้ให้ความหมายของการศึกษาในระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธี การศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544) ได้ให้ความหมายของการศึกษาในระบบว่าเป็นการศึกษาอย่างเป็นทางการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ มีโรงเรียน มีครู มีหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน วิธีการวัดผล ประเมินผลอย่างชัดเจน เป็นการศึกษากระแสหลักที่ทุกสังคมจัดขึ้นเพื่อหล่อหลอมบุคลิกภาพ ถ่ายทอดความรู้ ค่านิยม ทศนคติ ตลอดจนพัฒนาทักษะของคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งในสังคม

สุชาดา จักรพิสุทธิ์ (2548) กล่าวว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

โดยสรุปแล้ว การศึกษาในระบบ หมายถึง การจัดการศึกษาอย่างมีระบบและมีแบบแผนที่แน่นอน มีการกำหนดหลักสูตร จุดมุ่งหมาย วิธีการ ระยะเวลาการศึกษา ระเบียบกฎเกณฑ์ การวัดและการประเมินผล ตลอดจนสถานที่ที่ใช้ในการเรียนการสอน โดยมีเป้าหมายในการสำเร็จการศึกษาเป็นสำคัญ

1.1.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน

สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ชัดเจน มีรูปแบบ มีหลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการ และตามศักยภาพในการเรียนรู้แต่ละกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

สุชาดา จักรพิสุทธิ์ (2548) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้อง กับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม โดยการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย ครอบคลุมกระบวนการและประสบการณ์ต่างๆ ในการเรียนรู้ทั้งหมดที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งกิจกรรม

ต่างๆ ได้ฝึกขึ้นมานานแล้วเช่น ศูนย์เยาวชน ลูกเสือชาวบ้าน รวมทั้งโครงการต่างๆ ของหน่วยราชการที่ออกไปให้ความรู้แก่ประชาชน เช่นโครงการของกรมการพัฒนาชุมชน กรมอนามัย

บรรจง ชูสกุลชาติ (อ้างโดย อุดม เชนกวิงส์, 2551) ได้ให้ความหมายของ การศึกษานอกระบบ โรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่พยายามจะจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือคน ซึ่งผิดหวังในระบบโรงเรียนหรือ ไม่มีโอกาสที่จะเข้าเรียนในระบบโรงเรียน หรือไม่ได้รับความเสมอภาคทางการศึกษาในระบบโรงเรียนให้มีโอกาสได้มีความเสมอภาคและให้สมหวังในการศึกษา เพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดปลอดภัยและอยู่อย่างมีความสุขในสังคม

สรุปได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่จัดไว้้นนอกระบบโรงเรียน โดยการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการการศึกษา การวัดและประเมินผลมีความยืดหยุ่นกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อตอบสนองและช่วยเหลือผู้เรียนที่ผิดหวังจากระบบโรงเรียน พลาดโอกาสในการศึกษาในโรงเรียน หรือผู้เรียนที่ต้องการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

1.1.3 การศึกษาตามอัธยาศัย

Hideyoshi (1990 อ้างโดย อุดม เชนกวิงส์, 2551) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย คือ กระบวนการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิด จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมาย ไม่ตั้งใจ และเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอดก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิตในสังคม ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้ในครอบครัว ในที่ทำงาน สถานที่ท่องเที่ยว การเรียนรู้จากแบบอย่างและทัศนคติในครอบครัวหรือเพื่อน การเรียนรู้จากการอ่านสิ่งพิมพ์หนังสือพิมพ์ และจากการท่องเที่ยว ตลอดจนการเรียนรู้โดยฟังวิทยุ ภาพยนตร์และโทรทัศน์ เป็นต้น

ปฐม นิคมานนท์ (2532 อ้างโดย อุดม เชนกวิงส์, 2551) ให้ความหมายว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกระบวนการตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลได้เสริมสร้าง เจตคติค่านิยม ทักษะ และความรู้ต่างๆ ในสภาพแวดล้อม เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว เพื่อนบ้าน จากการทำงาน การเล่น จากตลาด ร้านค้า ห้องสมุด ตลอดจนเรียนรู้จาก สื่อมวลชนต่างๆ ตัวอย่าง เช่น เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและคำศัพท์ต่างๆ จากบ้าน เด็กหญิงเรียนรู้วิธีทำกับข้าวการเลี้ยงน้อง การจัดบ้านเรือน การอบรมสั่งสอน และการสังเกตจากมารดา เด็กผู้ชายเรียนรู้ด้านอาชีพจากบิดา เรียนรู้การเฝ้าดูและสังเกตธรรมชาติ หรือ แม้แต่การค้นพบสิ่งต่างๆ โดยบังเอิญ หรือเรียนรู้โดยไม่ได้ตั้งใจ เป็นต้น

สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) กล่าวว่าเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544) ให้ความหมายการศึกษาตามอรรถาธิบายว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสโดยศึกษาจากประสบการณ์ การทำงาน บุคคล ครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานศึกษาที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ สามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ และคณะ (2544) ให้นิยามการศึกษาตามอรรถาธิบายว่า เป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัยเกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

กล่าวโดยสรุปแล้วการศึกษาตามอรรถาธิบาย เป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต โดยมีการจัดสภาพแวดล้อม และเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ การทำงาน บุคคล ครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความถนัด เป็นการเสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม ทักษะ และความรู้ตามแต่สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย โดยบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ไม่มีการจำกัดเวลาเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

1.2 ปัญหาของการศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศไทย

ระบบการศึกษาไทย โดยเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียน ยังคงเป็นที่ยอมรับว่ามีประโยชน์มากมาย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสุขอนามัย ทั้งสุขภาพทางกาย สุขภาพทางใจ และยังมีประโยชน์การสร้างความเป็นพลเมือง การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความคิด ค่านิยมร่วมกัน การเพิ่มผลผลิตและรายได้ การช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และการพัฒนาทางสังคมและศิลปวัฒนธรรม และยังได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองทั่วไป แต่ก็ยังมีผู้ปกครองจำนวนหนึ่งที่เกิดความสงสัยในประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาในระบบโรงเรียน เนื่องจากลูกหลานไม่

สามารถเข้ากับระบบโรงเรียนได้ดีเท่าที่ควร หรือเรียนหนังสือครึ่งๆ กลางๆ ไม่สามารถหางานดีๆ ทำได้ ขณะเดียวกันก็กลายเป็นคนหยิ่งโหย่ง คิดว่าตนเองเป็นคนมีการศึกษาแล้ว ไม่อยากทำงานใช้แรงงาน หรือเมื่อลูกยิ่งเรียนสูงขึ้น กลับทำตัวเป็นปัญหาเพิ่มขึ้นอีก เช่น เทียวเตร่ สุรุษสุร่าย ดิตยาเสพติด มั่วสุมทางเพศ (วิทยากร เชียงกูล, 2552) คำถามคือ การศึกษาของภาครัฐที่จัดให้เด็กทุกคนสามารถตอบสนอง จุดมุ่งหมายทางการศึกษา ที่ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขได้จริงหรือไม่

โดยผู้จัดทำจะขอแบ่งปัญหาออกเป็นด้านใหญ่ๆ ดังนี้

1.2.1 ครู

ครูถือเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวผู้เรียนสูงสุด โดยเฉพาะการศึกษาของไทยซึ่งผู้เรียนยังรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเองน้อย และระบบการศึกษายังขาดการพัฒนาตำรา คู่มือการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ดีๆ อยู่มาก ซึ่งปัจจุบันพบว่า ครูผู้สอนยังดำเนินการสอนได้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจาก

• ด้านปริมาณ

นักเรียนต่อครูในระดับการศึกษาต่างๆ โดยเฉลี่ยทั่วประเทศ ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์อัตราส่วนของ นักเรียนต่อครู 26:1 (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) อันเนื่องมาจากปัญหาการ ขาดแคลนครู ตัวอย่างเช่น โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศที่ยังขาดแคลนครูประมาณ 70,000 คน (สำนักงาน เลขาธิการรัฐมนตรี, 2550) ทั้งนี้มีสาเหตุจากหลายประการ อาทิเช่น การผลิตและบรรจุครูไม่สัมพันธ์กัน (ขาด ครูในสาขาที่สำคัญ ได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และคอมพิวเตอร์ แต่ในสาขาอื่นมีบัณฑิตครู เกินความต้องการ) นโยบายของรัฐในการจำกัดกำลังคนภาครัฐและ การจัดโครงการเกษียณอายุก่อนกำหนด การ กำหนดเกณฑ์ รวมถึงนโยบายการเกลี่ยอัตรากำลังครูไม่ได้ผล ฯลฯ ปัญหาดังกล่าวทำให้ครูที่เหลือต้องทำงานหนัก มี เวลาในการเตรียมการสอนและถ่ายทอดความรู้ไม่เพียงพอ และบางครั้งถึงกับทำให้ครูไม่มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรม และการพัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของไทยตกต่ำลง (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2548)

• คุณภาพของครู

ข่าวที่ทำให้สังคมไทยตระหนักถึงความตกต่ำของการศึกษาไทย การผิดจรรยาบรรณ ผิดศีลธรรม จริยธรรมของครูกับนักเรียน เช่น การร่วมหลับนอนของนักเรียนกับครูเพื่อแลกเกรด ความรักฉันท์ซู้สาวของครูและนักเรียนจนครูต้องแขวนคอตาย หรือครูขายยาบ้าให้นักเรียนเพราะอ้างว่าเงินไม่พอใช้ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการศึกษามีคุณภาพลดต่ำลงทุกวันซึ่งสอดคล้องกับที่วไล ตั้งจิตสมคิด (2539) กล่าวว่า ผู้ที่เข้ามาเรียนวิชาครูบางส่วนกลับกลายเป็นผู้ที่ไม่มีความตั้งใจเรียนและสมัครสอบโดยเลือกเข้าศึกษาในลำดับท้ายๆ ทำให้นักศึกษาครูมีความรู้ไม่สูง และไม่ศรัทธาต่อวิชาชีพครูอย่างแท้จริง อีกทั้งรายได้ของครูต่ำแต่ภาระงานมีมาก การพิจารณาเลื่อนตำแหน่งยังไม่สอดคล้องกับการพัฒนาครู ทำให้ครูขาดกำลังใจ ครูบางส่วนจึงมักใช้เวลาไปประกอบอาชีพเสริม สุดท้ายสังคมให้ความเคารพนับถือครูน้อยลง เนื่องจากมีครูบางส่วนประพฤติตนไม่เหมาะสมกับความเป็นครู และวิทยากร เชียงกูล (2541) ได้แบ่งสาเหตุที่ทำให้ครูบางส่วนไม่มีคุณภาพไว้ดังนี้

- ค่าตอบแทนความก้าวหน้าและความท้าทายของอาชีพครูค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับอาชีพอื่นๆ ในระดับการศึกษาเดียวกัน ดังนั้น อาชีพครูจึงไม่สามารถดึงดูดคนเก่งๆ ให้มาเรียนหรือทำงานเป็นครูได้ โดยเฉพาะภาคเอกชนที่มีอัตราการเจริญเติบโตที่สูง ให้ผลตอบแทน ความเจริญก้าวหน้าและความท้าทายสูงกว่าอาชีพครู หากเปรียบเทียบกับครูในประเทศที่มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงหรือสูงกว่า ครูของประเทศเหล่านั้นได้เงินเดือนสูงกว่าครูไทย 2-3 เท่าตัว อีกทั้งครูในประเทศอื่นๆ ยังมีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมเพิ่มเติม มีทุนวิจัย มีสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีโอกาสพัฒนาตนเองและได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่มากกว่าครูของไทยที่อยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการและการทำงานแบบข้าราชการหัวเก่า
- เนื่องจากระบบการศึกษาทั้งหมดล้าสมัย การเรียนการสอนจนถึงระดับมหาวิทยาลัยเป็นการบรรยายตามตำราเหมือนการบอกจุด ให้นักเรียนท่องจำเพื่อไปสอบ คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาโดยส่วนใหญ่จึงอยู่ในเกณฑ์ต่ำ
- สภาพแวดล้อมของการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมไทยที่เน้นการแข่งขันเพื่อหาเงินหากำไร ทำให้ค่านิยมของคนส่วนใหญ่เปลี่ยนไปในทางเห็นแก่ตัว ทุจริตฉ้อฉลเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งการบริหารจัดการเป็นแบบระบบราชการ เพื่อประโยชน์ของข้าราชการมากกว่าประชาชน ไม่มีการตรวจสอบควบคุมที่มีประสิทธิภาพ ทำให้คุณภาพของครูมีคุณภาพเช่นเดียวกับข้าราชการกระทรวงอื่น อีกทั้งครูก็ได้รับ

อิทธิพลจากสังคมวัตถุนิยม ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย นิยมซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย การเป็นหนี้สินของครูจึงกลายเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ครูหลายคนต้องแบ่งเวลาความสนใจไปที่การทำงานพิเศษเพื่อหารายได้เพิ่มเติม จนความเอาใจใส่ในคุณภาพการสอนลดลง

1.2.2 การบริหารด้านการศึกษาของภาครัฐ

การบริหารการจัดการศึกษาของไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันยังคงเป็นการผูกขาดทางการศึกษาของรัฐ แม้ในปัจจุบัน ภาครัฐได้เปลี่ยนบทบาทโดยให้การสนับสนุนแก่สังคม องค์กรเอกชน ชุมชน ครอบครัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น จนเกิดเป็นการศึกษาในรูปแบบต่างๆ แต่ระบบบริหารการจัดการศึกษาที่รวมศูนย์อำนาจยังไม่มี การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงมากนัก รวมทั้งกฎระเบียบข้อบังคับ และขั้นตอนมากมายของทางราชการ ที่ไม่เอื้อต่อความฉับไวของการบริหารการศึกษา ในยุคปัจจุบัน โดยวิไล ตั้งจิตสมคิด (2539) กล่าวว่า ในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาโดยรัฐ เป็นระบบที่แยกส่วนต่างๆ สถาบันการศึกษาขาดอำนาจการตัดสินใจเพื่อการจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น ประชาชนมิได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและรับผิดชอบการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตน นำมาซึ่งการขาดการประสานงานวางแผนและบริหารการศึกษาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การที่รัฐไม่เป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน ระบบการจัดการศึกษาจึงขาดประสิทธิภาพและความเป็นเอกภาพในเชิงนโยบายอันเนื่องมาจากการดำเนินงานที่เหลื่อมล้ำซ้ำซ้อนกัน

1.2.3 ด้านแนวคิด การจัดการเรียนการสอน

การศึกษาของไทยล้มเหลวในหลายๆด้าน ความล้มเหลวของระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ การที่ยังยึดกระบวนทัศน์และแบบแผนระบบการศึกษาเก่าไว้ โดยแก้ปัญหาแค่ผิวเผิน ส่งผลให้การศึกษาในระบบ ยังมีวิธีคิดในรูปแบบเดิมคือ การคิดแบบแยกส่วน โดยแยกชีวิตกับการศึกษาออกจากกัน และการศึกษาที่ถูกควบคุมโดยระบบราชการ จึงเน้นการถ่ายทอดความรู้เก่าและมีการสร้างความรู้เกิดขึ้นน้อย เป็นการศึกษาที่เอาตำราเป็นตัวตั้งแต่ไม่ได้เอาความรู้ในตัวคนเป็นตัวตั้ง (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

วิธีการเรียนการสอนที่มีครูเป็นศูนย์กลางคือหนึ่งในวิธีแก้ปัญหาการศึกษาไทยของภาครัฐ นักเรียนต้องคอยจดจำและรับฟังที่ครูบรรยาย การเรียนการสอนเน้นระบบตัวใครตัวมัน แม้เวลาทำงานหรือทำการบ้านก็ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิด ครูหรืออาจารย์มีอำนาจสูงสุด เป็นผู้กำหนดเนื้อหาวิชา เป็นผู้สอน

เป็นผู้บริหาร ผู้ตัดสิน เรียกว่าทุกอย่างอยู่ในกำมือครูหมด ผู้สอนมุ่งแต่จะถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนได้รับ ข้อมูลมากที่สุด ผู้เรียนมีหน้าที่รับข้อมูลจากผู้สอนถ่ายทอดมาให้ การเรียนเต็มไปด้วยบรรยากาศการแข่งขัน ชิงดีชิงเด่น แข่งมวด คนที่ได้รับคะแนนดีและได้รับการยกย่องก็คือคนที่จำข้อมูลจากผู้สอนถ่ายทอดให้ได้ มากกว่าคนอื่น ระบบโรงเรียนพยายามให้เด็กเรียนตามสิ่งต่างๆที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยไม่คำนึงว่าเด็ก จะสนใจและเป็นประโยชน์ หรือไม่คอยเกิดคุณค่าต่อตัวเด็ก แต่เด็กต้องเรียนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ หลักสูตรได้ลดรอบโอกาสของเด็กที่จะทำหรือเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจ (ศิริชัย ชินะตังกูร, 2529)

2. บ้านเรียน

2.1 ความหมายของบ้านเรียน

อมรวิรัช นาครทรรพ (2543) ได้ให้ความหมายบ้านเรียนไว้ว่า เป็นการวางแผนกิจกรรมการเรียน การสอนที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัว โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือ สภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีพ่อแม่ทำหน้าที่เป็นครูหรือดูแลกำกับกิจกรรมเหล่านั้น

สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้ให้ความหมายบ้านเรียนไว้ว่า เป็นการศึกษาชั้น พื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองตามกฎหมาย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบ คือการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตาม อรรถาธิบาย อย่างมีการเทียบโอนผลการศึกษากันได้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว สามารถดำเนินการใน สถานศึกษาที่เรียกว่า ‘ศูนย์การเรียนรู้’ ซึ่งมีสถานะเป็นสถานศึกษาประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับโรงเรียน และ สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย จึงมีสถานภาพ สิทธิ หน้าที่ และข้อพึงปฏิบัติต่างๆ ในความเป็นสถานศึกษาที่ ทัดเทียมกัน และโดยพิจารณาความเหมาะสมตามลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกันระดับหนึ่งด้วย

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ได้ให้ความหมายบ้านเรียนว่า เป็นการศึกษาชั้นพื้นฐานที่ ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองตามกฎหมาย โดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้ง สามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอรรถาธิบายอย่างมีการเทียบโอน ผลการศึกษาได้

ยุวดี หิรัญญไพศาลสกุล (2544) ได้ให้ความหมายบ้านเรียนว่า เป็นการศึกษาชั้นพื้นฐานที่ ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองตามกฎหมาย กิจกรรมการเรียนการสอนได้ถูกวางแผนขึ้นอย่างตั้งใจ สำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัว โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านที่มีผู้ปกครองทำหน้าที่ครูหรือผู้

กำกับกิจกรรมเหล่านั้น นอกจากนี้ครอบครัวผู้จัดการศึกษาสามารถมีฐานะเป็นศูนย์การเรียนรู้ได้โดยจะต้องดำเนินการในเรื่องต่างๆ นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับบุตรอีกหลายด้าน เช่น การจดทะเบียนแสดงเจตจำนง การรับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล การประกันคุณภาพการศึกษา การเทียบโอนผลการศึกษา และอื่นๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ขจรศักดิ์ อินทรโสภะ (2549) ได้ให้ความหมายบ้านเรียนว่า เป็นการจัดการศึกษาขึ้นตามสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายโดยยึดธรรมชาติและความสนใจของเด็กในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความเชื่อทางปรัชญา ศาสนา หรือวัฒนธรรมชุมชนที่ครอบครัวพึงประสงค์ในลักษณะที่ผสมผสานการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบจัดให้ลูกหรือผู้ที่อยู่ในความดูแลโดยตรง ซึ่งอาจเป็นการจัดการศึกษาเองทั้งหมดหรือร่วมกันระหว่างครอบครัว หรือมีข้อตกลงจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษาและผู้ปกครองอาจเป็นผู้สอนโดยตรงหรืออำนวยการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

สรุปแล้วบ้านเรียนหมายถึง การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดขึ้นตามสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายโดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยครอบครัวสามารถวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความเชื่อทางปรัชญา ศาสนา หรือวัฒนธรรมชุมชนที่ครอบครัวพึงประสงค์ โดยการจัดการศึกษาบ้านเรียนมีลักษณะภาพรวมคร่าวๆดังนี้ (วิศรา วงษ์ข้า, 2544)

1. เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลาย แตกต่างไปตามปรัชญาทัศน์ ความเชื่อของครอบครัว สภาพของครอบครัวและตัวผู้เรียน ดังนั้น แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวจึงมีลักษณะเป็นแผนการจัดการศึกษารายบุคคล (Individual Education Program) ที่ผสมผสานประยุกต์หลักสูตรจากหลายแนวคิด โดยมีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก และมีความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาและสาระการเรียนรู้ โดยไม่หยุดนิ่งตายตัว มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับภาวะการณ์ในสังคมและวิทยาการต่าง ๆ ตลอดเวลา ส่วนในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวก็เป็นการให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วยการอ่านหนังสือ การคิดวิเคราะห์ และลงมือปฏิบัติ การประดิษฐ์ การทำโครงงานหรือทดลอง ในบางเนื้อหาต้องไปเรียนกับผู้รู้เฉพาะด้าน เด็กมีโอกาสเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนพ่อแม่และบุคคลในครอบครัวมีบทบาทในการพูดคุย เรียนรู้ร่วมกับ

เด็ก จัดเตรียมทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และเพิ่มเติมความรู้ให้กับเด็ก กิจกรรมในการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับประสบการณ์จริงและเชื่อมโยงมาจากเนื้อหาหลายด้าน

2. เป็นการศึกษาที่มีจุดเน้นสอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 และมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ดังนี้

2.1 มุ่งพัฒนาผู้เรียน 3 ประการ ประการที่หนึ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ควบคู่คุณธรรม สามารถดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทัน ประการที่สองผู้เรียนค้นพบตัวเองและนำความรู้ ความสามารถ ตลอดจนศักยภาพที่ตนมีออกมาใช้ได้ ประการที่สามทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขผู้เรียนช่วยเหลือตนเองและสังคมได้

2.2 ยึดผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ให้ผู้เรียนรู้จักความชอบ ความถนัดของตนเอง มีเสรีภาพในการคิด การตัดสินใจ มีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย และดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยการจัดกระบวนการศึกษาที่สอดคล้อง และสามารถพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งเน้นรูปแบบการบูรณาการโดยนำวิถีชีวิตเป็นตัวตั้งในการจัดการเรียนรู้ ในด้านการกำหนดเนื้อหาสาระ ครอบคลุมศึกษา มาจากกรอบหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาจากความสนใจและพัฒนาการของเด็ก สิ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตและสังคม จะไม่มีการกำหนดตารางเวลาที่ชัดเจนจะเป็นการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม บาง ครอบคลุมจะให้เด็กเป็นผู้กำหนด

2.3 เน้นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง ที่แสดงถึงพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การประเมินโดยกลุ่ม ผลงานและแฟ้มสะสมงาน การบันทึกของพ่อแม่และตัวเด็ก การลงมือปฏิบัติ การซักถาม การทำแบบฝึกหัดและแบบทดสอบ แต่ว่าการวัดและประเมินผลที่ครอบคลุมส่วนใหญ่ใช้ คือ การประเมินโดยแฟ้มสะสมงานของผู้เรียน การบันทึกพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์และสังคม แล้วนำผลการประเมินไปให้โรงเรียนที่ขึ้นบัญชีเด็กไว้ หลังจากการประเมินผลในแต่ละครั้ง พ่อแม่ได้นำผลของการประเมินมาทบทวนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

3. เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถขอเข้ารับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนในช่วงชั้นที่ 1, 2, 3 และ 4 เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัด

การศึกษาของครอบครัวและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และสามารถขอเข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในชั้น ป.3, ป.6, ม.3 และ ม.6 จากสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) โดยเฉพาะ ในที่สุดท้ายของระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

4. เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนมีศักดิ์และสิทธิเช่นเดียวกับผู้เรียนที่ได้รับการศึกษาในระบบ โดย ครอบครัวประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ ระหว่างการจัดการเรียนรู้ และเขตพื้นที่การศึกษาประเมินและรับรองคุณภาพการจัดการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

5. เป็นการศึกษาที่ครอบครัวมีภาระความรับผิดชอบในการจัดทำเอกสาร/หลักฐานที่แสดง ร่องรอยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อประโยชน์ต่อการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในการผ่าน ชั้นปี และผ่านช่วงชั้น

2.2 ความเป็นมาในการจัดการศึกษที่บ้านเรียน

อมรวิทย์ นาครทรรพ (2543) ได้อธิบายแนวคิดในการจัดการศึกษที่บ้านเรียนเกิดขึ้นอย่างเด่นชัดใน หลายประเทศตั้งแต่ปี 1980 (พ.ศ. 2523) เป็นต้นมา ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดแนวคิดในการจัดการศึกษที่บ้าน เรียนมีหลายประการแต่ปัจจัยหลักที่เป็นปรากฏการณ์ของหลายๆ ประเทศก็คือ

1. ความเสื่อมศรัทธาต่อระบบโรงเรียน เป็นปัจจัยหลักและเป็นปรากฏการณ์ร่วมในหลายประเทศ ที่เกิดขึ้นเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความล้มเหลวของระบบการศึกษาของหลายประเทศที่ไม่อาจ ช่วยยกระดับการรู้หนังสือและศักยภาพของบุคคลได้อย่างแท้จริง เฉพาะปรากฏการณ์ความล้มเหลวของ ระบบการศึกษอังกฤษนั้น รุนแรงถึงขั้นที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้นคือ Sir Keith Joseph ออกมากล่าวว่าเด็กอังกฤษร้อยละ 40 เกือบจะไม่ได้สติปัญญาอะไรเพิ่มเติมจากการศึกษาภาค บังคับ 11 ปีที่รัฐจัดให้

2. ความเสื่อมศรัทธาในระบบการศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครอบครัวชาวอเมริกันจำนวน หนึ่งเริ่มรู้สึกถึงความต้องการที่จะเข้ามาจัดการศึกษาของเด็กมากขึ้น นอกจากนั้นชาวอเมริกันก็เริ่มวิตก กังวลกับการศึกษาคือการขาดแคลนครูดีๆ มากขึ้น คนที่ทำหน้าที่ครูมีสัดส่วนน้อยกว่าบุคลากรสายอื่นๆ อีกทั้งงบประมาณเพื่อการศึกษาในแต่ละปีไม่ได้ทุ่มลงไปทีเดียวจริงๆ แต่กลายเป็นทุ่มไปที่บุคลากรสาย

บริหารและสนับสนุนวิชาการเป็นส่วนใหญ่ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ ในประเทศที่เจริญมีเครื่องมือและวิทยาการที่ทันสมัย ตอบสนองการจัดบ้านเรียนให้เป็นไปได้ง่ายขึ้น

3. ปัญหาเด็กและเยาวชนตลอดจนความรุนแรงในโรงเรียนที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน เช่น การทำร้ายร่างกาย ยาเสพติด อาชญากรรม

แนวคิดการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนจึงแพร่หลายในประเทศต่างๆมากขึ้น โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่กระแสเรื่องการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนเป็นที่นิยมมาก ผู้คนในสังคมยอมรับเด็กที่เรียนในระบบดังกล่าว เนื่องจากผลจากการศึกษาเด็กเหล่านี้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เด็กมีความสามารถเทียบเท่ากับเด็กที่เรียนในโรงเรียน ทำให้กระแสการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนเกือบเป็นกระแสหลักในสังคมอเมริกันทุกวันนี้ การจัดการศึกษากลับบ้านเรียนไม่ได้เป็นเพียงตัวเลือกหนึ่งของการศึกษาเท่านั้น แต่นับว่าเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งที่มีความก้าวหน้ามากที่สุด จากการประเมิน พบว่า มีผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวมากกว่า 2 ล้านครอบครัว และมีอัตราความก้าวหน้าเฉลี่ย 15 เปอร์เซนต์ ต่อปี (Lameyer, 2005 อ้างโดย สมจิตร ยิงยงดำรงฤทธิ์, 2551)

สำหรับการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนในประเทศทางแถบยุโรป ก็เป็นที่ยอมรับในสังคมเช่นกัน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นในประเทศสมาชิกกลุ่มสหภาพยุโรป(European Union) ทั้งนี้ ประเทศที่ยอมรับการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนอย่างเป็นทางการ และถูกต้องตามกฎหมายมานานแล้ว ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี สวิตเซอร์แลนด์ เบลเยียม เดนมาร์ก นอร์เวย์ โปรตุเกส และลักเซมเบิร์ก ส่วนประเทศที่เพิ่งจะให้การยอมรับการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ได้แก่ ประเทศออสเตรีย ประเทศที่ไม่มีการยอมรับทางกฎหมายต่อการจัดการศึกษากลับบ้านเรียน แต่อนุโลมหรือมีข้อยกเว้นให้เป็นกรณีๆ ไป ได้แก่ สเปน กรีซ และเนเธอร์แลนด์ และประเทศที่กำหนดว่าเด็กทุกคนต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนเท่านั้น ได้แก่ ประเทศเยอรมนี

การศึกษาที่มีลักษณะเป็นการศึกษาทางเลือกนี้ เริ่มเกิดขึ้นในสังคมไทยภายหลังการก่อตั้งโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มูลนิธิเด็ก ในปี พ.ศ. 2522 โดยคุณพิภพ และคุณรัชนี้ ธงไชย แต่เป็นการศึกษาที่จัดให้เฉพาะกลุ่มเด็กด้อยโอกาส เด็กยากจนขาดแคลน การดำเนินงานแยกตัวออกไปเป็นชุมชนเล็กๆ ทางการศึกษา การดำเนินการของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กมีส่วนทำให้เกิดการศึกษากลับบ้านเรียนในสังคมไทยขึ้น เมื่อครอบครัว “ธงไชย” ต้องนำลูกชายสองคนออกจากโรงเรียนเดิม และมาจัดการศึกษาให้ลูกชายอย่างผสมผสานทั้งโดย

การดูแลของพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่และโรงเรียนหมู่บ้านเด็กโดยบทบาทของพ่อแม่เป็นบทบาทหลัก (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543)

ในปี พ.ศ. 2542 ได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ขึ้นมา โดยเป็นกฎหมายสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาหลายประการและที่สำคัญ คือ กฎหมายนี้ได้เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมบทบาทสังคมในทุกส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา กลายเป็นระบบและรูปแบบการศึกษาที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นจริงมากขึ้นภายหลังจากที่มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ออกมารองรับ ได้มีครอบครัวจำนวนมากทยอยตัดสินใจเริ่มต้นจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานด้วยตนเอง พัฒนาการของการจัดการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยสามารถแบ่งตามลำดับของช่วงเวลา ได้ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547)

- ระยะแรก กลุ่มที่เคยดำเนินการช่วงก่อนปี พ.ศ. 2530 ปัจจุบันเด็กๆ ในครอบครัวบ้านเรียนเหล่านี้เติบโตพ้นจากการศึกษาบ้านเรียนแล้ว ตัวอย่างของกลุ่มนี้ได้แก่ ครอบครัวคุณรัชนี้ ธงไชย และครอบครัวนายแพทย์โชติช่วง ชูตินธร เป็นต้น
- ระยะที่สอง กลุ่มที่มีการดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มต้นใกล้เคียงกันหลังปีพ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ตัวอย่างของกลุ่มนี้ได้แก่ ครอบครัวนายแพทย์พร พันธุ์โอสถ ครอบครัวคุณสมพร พึ่งอุดม ครอบครัวคุณสาทร สมพงษ์ ครอบครัวคุณนิราพร เหลืองแจ่ม ครอบครัวครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ เป็นต้น
- ระยะที่สาม กลุ่มที่เริ่มต้นดำเนินการในช่วงรอยต่อของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตัวอย่างของกลุ่มนี้คือ ครอบครัวคุณกนกพร สบายใจ ครอบครัวคุณอาทิตย์ แดงไพบูลย์ ครอบครัวคุณพรสรวง คุณวัฒนาการ ครอบครัวกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร เป็นต้น
- ระยะที่สี่ หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีครอบครัวที่จัดการศึกษาบ้านเรียนเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนหลายสิบครอบครัว ถึงแม้จะยังไม่มีมีการประกาศกฎกระทรวงฯ เพื่อการนี้ ซึ่งจะทำให้สิทธิการศึกษาโดยครอบครัวมีความสมบูรณ์ขึ้น
- ระยะที่ห้า ภายหลังจากการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ซึ่งคาดว่าจะมีจำนวนครอบครัวผู้ตัดสินใจเริ่มต้นดำเนินการเพิ่มขึ้นอีกมากจนเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน

การจัดการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยแม้ว่าจะได้รับอิทธิพลจากกระแสการศึกษาบ้านเรียนหรือ Home School ของตะวันตกอยู่บ้าง แต่ข้อเท็จจริงหลายอย่างก็แสดงให้เห็นว่า มีที่มาในความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย ด้วยสอดคล้องกับพื้นเพทางวัฒนธรรมที่ยกย่องให้พ่อแม่เป็นครูคนแรก และครอบครัวคือแหล่งเรียนรู้บ่มเพาะสร้างความเป็นคนที่สำคัญที่สุดของเด็ก รวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการเป็นชุมชน การเชื่อมโยงเข้าหากัน เพื่อเกื้อกูลกันตั้งแต่เริ่มต้น การศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยจึงมีแนวโน้มของการรวมตัวกันเป็น“กลุ่มครอบครัวบ้านเรียน” ไม่ใช่สุดโต่งไปในทางปัจเจกชนตัวใครตัวมันมุ่งเฉพาะลูกของตน เช่นวัฒนธรรมทางตะวันตก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544) ซึ่งในรายงานการศึกษาเบื้องต้นการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย ได้แสดงพัฒนาการโดยพิจารณาจากปรากฏการณ์ของการเชื่อมโยงเข้าหากันที่มีการพัฒนาจากการเป็นครอบครัวเดี่ยวสู่การเป็นกลุ่มครอบครัว และเป็นเครือข่ายของการศึกษาบ้านเรียนในที่สุดการจัดการศึกษาบ้านเรียนในระยะเริ่มแรกจำเป็นต้องมีรูปแบบของความเป็น“ครอบครัวเดี่ยว” อันเนื่องมาจากสภาพการณ์รอบตัวทั้งหลายผลักดันให้กันไปเช่นนั้น ในการดำเนินการมีความเป็นปัจเจกเฉพาะในครอบครัวของตน สร้างสรรค์หลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ไปตามวิถีทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพครอบครัว ทัศนคติความเชื่อ ความถนัด ความสนใจของลูกแตกต่างกันไป ต่อมาโดยเฉพาะช่วงหลังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่การจัดการศึกษาบ้านเรียนแพร่หลายขึ้นมีจำนวนครอบครัวผู้จัดมากขึ้น ได้เกิดลักษณะของการรวมตัวเป็น “กลุ่มครอบครัว”

คาดว่านอกจากจำนวนครอบครัวที่เพิ่มขึ้นแล้วยังเป็นผลมาจากรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับการเป็นชุมชนมีความเกื้อกูลต่อกัน ประกอบกับการรวมกลุ่มนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์เป็นกำลังใจแก่กันและกัน มีเพื่อน รวมทั้งประโยชน์อื่นๆ ที่สามารถสร้างสรรค์ขึ้นจากกระบวนการกลุ่มได้อีกมากโดยมีรูปแบบของการรวมกลุ่มเป็น 2 ลักษณะ คือ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547)

1. ลักษณะเป็นข่ายประสานงาน แบบหลวมๆ ไม่เป็นทางการ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันตามโอกาสอำนวย ตามสถานที่ที่นัดหมายเป็นครั้งๆ ไป โดยที่สมาชิกแต่ละครอบครัวยังดูแลจัดการศึกษาให้กับบุตรของตนเองเป็นหลัก

2. ลักษณะรวมศูนย์การจัดการ มีการดำเนินการคล้ายเป็นสถานศึกษาขนาดเล็กจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานร่วมกันในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง ดำเนินงานโดยคณะผู้บริหารและคณะครูที่มีค่าตอบแทนเป็น

แบบแผน กลุ่มลักษณะนี้มีแนวโน้มและมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นสถานศึกษาประเภทศูนย์การเรียนรู้ โดยองค์กรเอกชน หรือองค์กรชุมชน

ความเป็นกลุ่มครอบครัวได้ช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยมีพัฒนาการอย่างสำคัญขึ้น สามารถช่วยแก้ไขปัญหาใหญ่ในข้อที่เกี่ยวกับความไม่พร้อมของครอบครัวบางครอบครัว และทำให้มีมิติทางสังคม ซึ่งส่วนใหญ่จะวิตกกังวลกันว่าอาจจะเป็นจุดอ่อนของการจัดการศึกษาบ้านเรียน อย่างไรก็ตาม หากจะให้พลังเพียงพอที่จะผลักดันแนวทางการจัดการศึกษาบ้านเรียนให้มีการเคลื่อนไหวไปอย่างหนักแน่น จนกลายเป็นนวัตกรรมที่ชัดเจนในการปฏิรูปการศึกษา จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาของการรวมกลุ่มพลังให้แน่นแฟ้นขึ้นไปอีก และก่อให้เกิดลักษณะการรวมตัวที่เป็นเครือข่ายครอบครัวขึ้นมา

ประมาณเดือนกันยายน พ.ศ. 2543 ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้มีการจัดตั้ง “ศูนย์ประสานงานการศึกษาโดยครอบครัว” มีชื่อย่อว่า “ศปศค.” นับเป็นองค์กรเครือข่ายการศึกษาบ้านเรียนแห่งแรกของสังคมไทย ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการพัฒนาองค์กรให้มีโครงสร้างการดำเนินงานที่เป็นทางการยิ่งขึ้น มีแผนงานและเจ้าหน้าที่ประจำรวมทั้งเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันบ้านเรียนไทย” ชื่อย่อว่า “สบท.” และเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2548 ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคมในชื่อว่า “สมาคมบ้านเรียนไทย” มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลที่สมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งการเกิดขึ้นของสมาคมบ้านเรียนไทย น่าจะเป็นเครื่องยืนยันแก่สังคมไทยได้ว่าการศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษาบ้านเรียนนี้ ไม่ได้เป็นแค่เพียงการแก้ปัญหาภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ที่ยังมีมิติทางสังคมอยู่ด้วย คือ มีจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์ชุมชนชาวบ้านเรียนและประโยชน์ต่อการศึกษาของชาติโดยส่วนรวม

2.3 ปัจจัยอันเป็นสาเหตุให้เกิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

ปัจจัยสำคัญของการที่พ่อแม่ได้เลือกจัดการศึกษาบ้านเรียนให้กับลูก หรือการนำลูกออกจากระบบโรงเรียนแล้วมาจัดการศึกษาด้วยตนเองที่บ้าน จากการสรุปความของยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2549) และอมรวิทย์ นาครทรรพ (2543) ได้แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในครอบครัว และปัจจัยทางสังคม

2.3.1 ปัจจัยภายในครอบครัว

- พ่อแม่ที่เข้ามาจัดการศึกษที่บ้านเรียนมักเป็นครอบครัวที่มีความเชื่อทางศาสนาที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่ม มีทัศนคติเชิงอุดมคติที่ทำให้ครอบครัวมีรากฐานความคิด และปรัชญาทางการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบ โดยให้ความสำคัญกับทั้งความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและปฏิเสธการศึกษาที่มุ่งแข่งขัน
- พ่อแม่มีความกังวลเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
- พ่อแม่ต้องการให้การศึกษาลูกสามารถสานต่อกิจการของครอบครัวได้
- ลูกมีความต้องการที่จะศึกษากับครอบครัว อาจมาจากการที่ลูกเคยประสบปัญหาในโรงเรียน จากความรุนแรง ความไม่เป็นธรรม เป็นต้น หรือด้วยมีลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งด้านที่ลูกมีความบกพร่องหรืออาจมีความสามารถมากกว่าเด็กทั่วไป ซึ่งการศึกษาในโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองและช่วยพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างนี้ได้
- พ่อแม่ต้องการให้ลูกได้เรียนรู้อย่างมีความสุข บนพื้นฐานความถนัด ความสนใจของตน
- ลูกต้องประสบปัญหาจากการขาดโรงเรียนบ่อยๆ เนื่องจากความเจ็บป่วย
- บางครอบครัวได้รับแรงผลักดันมาจากลูกโดยตรง คือเนื่องจากลูกเป็นเด็กลักษณะเฉพาะต้องการการดูแลและการศึกษาเรียนรู้เป็นพิเศษ ซึ่งการศึกษาในโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองได้
- สภาพการณ์ของครอบครัวไม่เอื้ออำนวย เช่น อยู่ในชนบทห่างไกล ขาดโรงเรียนที่ดี หรือต้องใช้เวลานานเดินทางมาก ครอบครัวต้องย้ายภูมิลำเนา ต้องเดินทางไปต่างประเทศอยู่บ่อยๆ เป็นต้น
- พ่อแม่มีเวลาเพียงพอที่จะจัดการศึกษาให้บุตร และมีความต้องการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ผ่านการที่พ่อแม่ได้จัดการศึกษาและทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆร่วมกันกับลูก

โดยสรุปแล้วปัจจัยทางด้านครอบครัวล้วนมาจากตัวเด็กและพ่อแม่ โดยเฉพาะตัวพ่อแม่ก็มีการศึกษาเรื่องภูมิหลังของพ่อแม่ที่จัดการศึกษที่บ้านเรียน ของยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิชัย (2543) ที่ได้กล่าวถึงภูมิหลังของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในสังคมไทย ส่วนใหญ่พ่อแม่จะมีคุณสมบัติ ดังนี้

- เป็นผู้ที่มีอิสระทางความคิด คือมีช่วงเวลาของชีวิตในวัยเด็กหรือในวัยหนุ่มสาวที่ได้รับประสบการณ์ของการแสวงหาคำตอบให้ชีวิตทำให้คิดต่างไปจากกระแสหลักได้หรือเคยเป็นนักอ่าน สนใจไป

ในทางปรัชญา ขึ้นชมในแบบอย่างทางอุดมคติเป็นพื้นฐาน ทำให้อยากสร้างครอบครัวและนำมา พาลูกอย่างเป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ในกระแสผลิตผลของสังคม

- มีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม คือ การได้ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรสาธารณะกุศล ได้ดำเนินชีวิตอย่างมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ๆ และการแก้ไขปัญหาของสังคมอยู่ แล้วเป็นพื้นฐาน ต้องการให้ครอบครัวและลูกมุ่งไปในแนวทางชีวิตที่ก้าวหน้าเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน
- มีปรัชญาความเชื่อหรือแนวทางชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษโดยเฉพาะในทางศาสนาธรรม หรือ ค่านิยมประเพณี การศึกษาในระบบโรงเรียนทำให้เกิดความขัดแย้งกับศรัทธาดังกล่าว เป็นพื้นฐาน ให้ต้องการระบบการศึกษาที่มีเสรีภาพ สามารถดำเนินวิถีชีวิตไปตามศรัทธาของตนได้
- เคยได้รับประสบการณ์ใช้ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ การได้เห็น ได้สัมผัสแบบอย่างของ การศึกษาที่ดี เปิดกว้างมีอิสระยืดหยุ่น และมีคุณภาพมากกว่าที่เป็นอยู่ในบ้านเมือง เป็นพื้นฐาน ของการสำนึกในเสรีชน ต้องการการศึกษาที่ตอบสนองการเรียนรู้อย่างแท้จริง
- เป็นผู้ที่มีสถานภาพที่ดีในสังคมคือต้องการให้ลูกเติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถรองรับสิ่งที่พ่อแม่ สร้างทำเอาไว้มอบให้ และมีฐานะไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพ่อแม่ รวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่รุนแรงขึ้นของ การศึกษาในโรงเรียนทำให้ขาดความไว้วางใจ จึงต้องการจัดการศึกษาที่ดีที่สุดให้กับลูกตน
- เป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียน คือ ลูกอาจเคยได้รับการกระทำโดยตรง จากปัญหาต่างๆ เหล่านั้น โดยเฉพาะในเรื่องความรุนแรง ล่วงเกิน ถูกทำร้ายทางจิตใจ จากระบบ หรือบุคลากรในโรงเรียน เมื่อพยายามแล้วหาโรงเรียนที่ดีให้กับลูกไม่ได้ ก็ต้องตัดสินใจจัด การศึกษาให้ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า ภูมิหลังของพ่อแม่ก็นับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญ ที่ผลักดันให้พ่อแม่ตัดสินใจจัด การศึกษานับเรียนให้ลูกของตน ทั้งในด้านประสบการณ์ที่เคยได้รับ แนวความคิด ความเชื่อทางศาสนา ปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียน เมื่อการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถสนองต่อความ ต้องการและแนวคิดของครอบครัว ปัจจัยเหล่านี้จึงนำมาซึ่งความคิดที่มุ่งมั่นในการจัดการศึกษาให้ลูก บ้าน เรียนจึงเป็นคำตอบที่ตอบใจต่อความต้องการของพ่อแม่ที่มีภูมิหลังดังที่กล่าวมา

2.3.2 ปัจจัยทางสังคม

- ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ที่ช่วยให้รูปแบบการเรียนรู้อยู่กับบ้านที่ผู้เรียนเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามความสามารถและความต้องการของตนเอง โดยการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมัลติมีเดียจากที่บ้านที่ถูกพัฒนาทำให้การเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่
- ปัญหาของการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะในเรื่องการที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมที่แท้จริง และปัญหาความไม่มีความคุณภาพ การศึกษาควรเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของความรู้ยุคใหม่ แต่การศึกษาในโรงเรียนกลับเต็มไปด้วยข้อจำกัด
- ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เช่น ความรุนแรง ยาเสพติด และการล่วงเกินทางเพศในโรงเรียน หรือการที่เด็กเคยประสบปัญหาในโรงเรียน มีการทำโทษใช้ความรุนแรงทั้งโดยการกระทำและด้วยวาจาของครูจนเด็กเกิดความหวาดกลัว จากการที่เคยเป็นเด็กสนุกสนานว่าเรื่องข้างชกถามพอไปโรงเรียนกลับเปลี่ยนไปเป็นคนละคน เป็นต้น

ส่วนหนึ่งของปัจจัยที่เป็นสาเหตุหลักของการจัดการศึกษาบ้านเรียนในประเทศตะวันตกคือความเชื่อทางศาสนาซึ่งส่งผลต่อเนื่องถึงรูปแบบการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ได้จำแนกกลุ่มพ่อแม่ที่จัดบ้านเรียนออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- กลุ่มอุดมคติ (Ideologues) มีแนวโน้มจะเป็นกลุ่มที่เคร่งศาสนา โดยกลุ่มนี้มีความต้องการหลักในการนำลูกออกจากโรงเรียนก็เพื่อขจัดมลพิษจากโรงเรียนที่อาจกระทบหรือแปดเปื้อนความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาของครอบครัว ส่วนในวิถีทางการจัดการเรียนการสอนในบ้านของกลุ่มพ่อแม่กลุ่มนี้ ก็มักจัดแบบโรงเรียนทั่วไป คือ มีโครงสร้างหลักสูตรชัดเจน เน้นเนื้อหาวิชาซึ่งก็ไม่ต่างจากโรงเรียนทั่วไป กล่าวอีกนัยหนึ่งคือพ่อแม่กลุ่มนี้ไม่ได้เน้นว่าจะต้องมีหลักสูตรพิเศษ ขอแต่เพียงให้ลูกออกจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษในโรงเรียน
- กลุ่มการเรียนรู้นิยม (Pedagogues) มีแนวโน้มจะเป็นกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่เชื่อในวิธีการจัดการศึกษาของโรงเรียน ที่เน้นครูและหลักสูตรเป็นศูนย์กลางจนล้มธรรมชาติและศักยภาพของเด็กแต่ละคน พ่อแม่กลุ่มนี้เชื่อว่าการไปโรงเรียน ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การเรียนรู้ เพราะการ

เรียนรู้ที่แท้จริงน่าจะเกิดจากชีวิตจริงที่เด็กเป็นผู้ค้นหาและค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง พ่อแม่กลุ่มนี้จึงมีแนวโน้มที่จะสรรหาหลักสูตรที่ยืดหยุ่นหลากหลายกว่าพ่อแม่กลุ่มแรกมาก โดยเน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย สาระ ตลอดจนการประเมินความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.4 ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนและบ้านเรียน

โดยยุทธชัย-อุทัยวรรณ เณลิมชัย (2549) และอมรวิรัช นาคทรพรพ (2543) ได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของโรงเรียนและบ้านเรียนในด้านต่างๆ ตามแนวคิดสำคัญและหัวข้อในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวไว้ดังนี้

องค์ประกอบ	โรงเรียน	บ้านเรียน
1.หลักสูตร	ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ	สามารถเลือกสรรผสมผสานจากหลักสูตรหลายๆที่ หรือสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่อาจยังไม่มีอยู่ในหลักสูตรใดๆ อย่างเป็นทางการ โดยไม่ขัดแย้งกับความมุ่งหมาย หลักการ แนวทางตามกฎหมายการศึกษาของชาติ
2.แผนการเรียนการสอน	เป็นแผนการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนจำนวนมากทั้งชั้นเรียน	เป็นแผนการเรียนรู้เฉพาะบุคคล บนพัฒนาการธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจ และระยะเวลาในการเรียนรู้ ของตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล
3.วัตถุประสงค์ของการเรียน	กำหนดตามมาตรฐานการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือการสร้างผู้รู้ให้มีความรู้หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม	กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หรือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ทางใดทางหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งทาง หากกำหนด

องค์ประกอบ	โรงเรียน	บ้านเรียน
		เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม การปรับใช้ก็เพื่อให้ตอบสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตัวผู้เรียนรายบุคคล คือสร้างนักเรียนที่มีไฟและทักษะในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองด้วยตนเองตลอดชีวิต
4.เนื้อหาความรู้	กำหนดตาม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	กำหนดเป็นกรอบการจัดเนื้อหาหรือสาระ หรือความรู้ที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดความสนใจผู้เรียนรายบุคคล
5.ลักษณะการเรียนการสอน	จัดตารางเรียนเป็นแต่ละสาระวิชา ครูมีบทบาทหลักเป็นผู้สอนหรือผู้ให้ความรู้ และเรียนรู้ในสถานการณ์ในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่	เป็นการบูรณาการเรียนรู้อจากวิถีชีวิตจริง จากกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เน้นให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง คือเน้นการหาความรู้ด้วยตนเอง โดยการจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนค้นคว้าและแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย
6.การจัดทรัพยากรการเรียนรู้	เน้นทรัพยากรในรูปแบบหนังสือ ตำรา สื่อทัศนูปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์เป็นหลัก	เน้นหนังสือ ตำรา สื่อทัศนูปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ควบคู่ไปกับการใช้ชีวิตจริงประจำวัน เป็นทรัพยากรเรียนรู้ไปด้วย

องค์ประกอบ	โรงเรียน	บ้านเรียน
7.ก าร วั ด แ ล ะ ประเมิณผล	กำหนดตามเกณฑ์การผ่านช่วงชั้น และการจบหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยแบบทดสอบหรือเครื่องมือ ทดสอบความรู้แบบต่างๆ แรงจูงใจ ของเด็กในการเรียนรู้เกิดจาก ความรู้สึกละไม่ยากแค้นมากกว่า ความรู้สึกละยากจนตนเอง	กำหนดตามจุดมุ่งหมาย คุณลักษณะและ มาตรฐานการเรียนรู้ที่มีการปรับใช้ใน แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวด้วย วิธีการที่หลากหลายตามพัฒนาการตาม สภาพจริงของผู้เรียน เน้นการสอบตนเอง ด้วยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสำคัญในการ กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ กิจกรรมการ เรียนรู้ และเกณฑ์บ่งชี้ความสำเร็จในการ เรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้ผู้เรียนเกิด แรงจูงใจในการเรียนรู้จากข้างในมากกว่า ข้างนอก
8.โครงสร้างโดยรวม	มีหลักเกณฑ์ ข้อกำหนด เงื่อนไข ระยะเวลาที่แน่นอนตายตัว	มีความยืดหยุ่น สามารถปรับปรุงพัฒนา ให้เป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของ ผู้เรียนและครอบครัว โดยสาระสำคัญยัง อยู่ในกรอบแนวทางที่ขออนุญาตไว้

2.5 ประโยชน์และข้อจำกัดของบ้านเรียน

จากการสรุปความของอมรวิทย์ นาครทรรพ (2543) และ Linsenbach (2003) ได้กล่าวถึงประโยชน์
จากการจัดการศึกษที่บ้านเรียนไว้ดังนี้

- พ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูกอย่างเต็มที่ ความผูกพันอบอุ่นในครอบครัวแน่นแฟ้นขึ้น
- พ่อแม่มีโอกาสเลือกและปรับแนวทางการจัดหลักสูตรและการสอนให้เหมาะกับแบบแผนชีวิต
ความเชื่อ ตลอดจนความต้องการและความพร้อมของลูกได้อย่างยืดหยุ่น แทนการส่งลูกไปรับ

การศึกษาแบบเหมาโหล ที่บังคับให้ต้องเรียนทุกอย่างเหมือนและพร้อมกับเด็กคนอื่น ซึ่งอาจเป็นช่วงที่เด็กอาจยังไม่สนใจหรือไม่พร้อมเรียนเรื่องนั้นๆ

- เด็กได้รับการปฏิบัติในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจและมีสิทธิเสรีภาพของตนเอง โดยไม่ถูกตีตราว่าเป็นเด็กเรียนช้า หรือเด็กมีปัญหาเหมือนในโรงเรียน
- การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ต่อเนื่องไม่มีเปิดเทอมหรือปิดเทอมที่ชัดเจน เป็นการเรียนรู้อย่างสนุกสนานและต่อเนื่อง
- การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ลงมือปฏิบัติจริง จะเกิดขึ้นได้ง่ายในบรรยากาศครอบครัว ที่สามารถจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ทั้งในบ้านและนอกบ้านได้อย่างมากมาย แทนที่จะให้เด็กเรียนแต่ในหนังสือหรือจากคำบรรยายเท่านั้น ทำให้เด็กบ้านเรียนมีแรงจูงใจ ความมั่นใจในตนเอง และกระตือรือร้นในการเรียนรู้
- การเรียนแบบ 1 ต่อ 1 ทำให้พ่อแม่มองเห็นผลการเรียนรู้ที่รวดเร็วและทำให้พ่อแม่สามารถประเมินจุดอ่อนและจุดแข็งของลูกได้รวดเร็วด้วย
- การศึกษาแบบบ้านเรียนนำไปสู่ทักษะทางสังคมที่เหมาะสม เด็กมีวุฒิภาวะในระดับที่สูงขึ้นและสามารถปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ทุกช่วงวัย
- เด็กบ้านเรียนจะพัฒนาไปสู่ความสุขอย่างแท้จริงของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประโยชน์ของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน จึงเป็นการที่ครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน ทั้งการอยู่ร่วมกัน การเรียนรู้และการเล่นร่วมกัน ได้มีประสบการณ์แลกเปลี่ยนในชีวิตของพวกเขา ครอบครัวบ้านเรียนให้โอกาสที่จะพัฒนาความเข้าใจที่ซับซ้อน เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่พวกเขาสนใจเมื่อเขาพร้อมที่จะเรียน โดยไม่ต้องมีตารางที่เตรียมไว้มาเป็นกรอบบังคับ พ่อแม่เลือกพาครอบครัวไปเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในโลกภายนอกในวันหยุด เด็กบ้านเรียน เรียนรู้โลกได้โดยรวมตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมัน เด็กรับรู้เฉพาะทางที่เขาต้องการ ได้เรียนรู้เอกลักษณ์ของตน บุคลิกภาพและความสนใจ บ้านเรียนทำให้เด็กได้รู้มากกว่าที่ได้รับในโรงเรียน

ในส่วน of ข้อจำกัด National Association of Elementary School Principle (1998 อ้างโดย อมรวิรัช นาคกรทรรพ, 2543) ของสหรัฐได้เคยออกมาแจ้งถึงข้อจำกัดของบ้านเรียน ดังนี้

1. เป็นการปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม

ในส่วนของการจำกัดด้านสังคมนี้เป็นคำถามที่พ่อแม่ที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้ลูก ถูกถามมากที่สุด ที่ว่าการนำลูกมาอยู่ในบ้านนั้นทำให้เด็กขาดพัฒนาการทางสังคมหรือไม่ ในเรื่องนี้มีการศึกษาของภาษินี ฮูเซ็น (2547) เรื่องการเปรียบเทียบพัฒนาการทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนและเด็กที่เรียนในโรงเรียนแบบปกติ โดยผลการวิจัยสรุปว่า เด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนกับเด็กที่เรียนในโรงเรียนแบบปกติมีพัฒนาการทางสังคมไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะจำแนกตามเพศชายและเพศหญิง ในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ที่ว่าเด็กบ้านเรียนไม่ได้ขาดทักษะทางสังคม เพราะพ่อแม่ได้มีการรวมกลุ่มครอบครัวที่จัดการศึกษากัน และทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่ม มีการปลูกฝังการเข้าสังคมให้กับลูก ขณะที่ผู้เรียนก็เข้ากับเพื่อนที่โรงเรียนได้ และผู้เรียนมองว่าไม่จำเป็นต้องมีเพื่อนที่อยู่ในวัยและโรงเรียนเดียวกัน การมีเพื่อนต่างวัยกลับเป็นข้อดีที่ได้เรียนรู้จากเพื่อนที่อายุมากกว่าทั้งความคิด การทำงาน ประสบการณ์

2. เป็นการแยกเด็กออกจากกลุ่มชนชั้นทางสังคมหรือกลุ่มเชื้อชาติอื่นๆ ในสังคม
3. เป็นการจำกัดโอกาสที่เด็กจะได้สัมผัสกิจกรรมเรียนรู้และสื่อสารการเรียนรู้อย่างกว้างขวางตามที่มิในหลักสูตรปกติทั่วไป
4. ผู้สอนอาจไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นครู
5. การประเมินผลการวัดมาตรฐานการศึกษาค่อนข้างลำบาก
6. เป็นการเพิ่มภาระเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาในการสอดส่องดูแล
7. อาจเป็นผลเสียต่อสุขภาพและความปลอดภัยของเด็ก

2.6 จุดมุ่งหมายของบ้านเรียน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2542) ในหมวดที่ 1 มาตราที่ 6 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในมาตราที่ 7 กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของ

ชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ซึ่งในด้านของจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาก่อนวัยเรียน ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย(2543) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน ครอบครัวบ้านเรียน ระบุว่าจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และขยายความถึง “ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” ว่าหมายถึงการเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่เห็นแก่ตัว มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่เป็นเหยื่อของสังคม มีจุดยืนและความมั่นใจในตนเอง มีความสุขจากความพอดี รู้จักตัวเอง รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ได้มีโอกาสเรียนรู้ในสิ่งที่มีความถนัด ความสนใจ สามารถสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจากความเป็นจริงท่ามกลาง กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีครอบครัวเป็นพื้นฐานคอยประคับประคองภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม และหลักศาสนา โดยยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2549) ก็ได้กล่าวขยายเรื่อง ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ว่ามีหลักเช่นเดียวกับทางพระพุทธศาสนา คือ การมุ่งพัฒนาทั้งกาย ศีล(สังคม) จิตใจ และปัญญา

- พัฒนากาย ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการทำให้ร่างกายแข็งแรง หากยังหมายรวมถึงการมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ เช่น ความรู้ในปัจจัยสี่ การกิน การอยู่ การรู้จักประมาณในการบริโภค ความรู้ในการใช้ เทคโนโลยีอุปกรณ์
- พัฒนาศีล หมายถึง พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความรู้และพฤติกรรมในการเลี้ยงชีพที่สุจริต มีส่วนร่วม สร้างสรรค์สิ่งดีงามแก่สังคม
- พัฒนาจิตใจ หมายถึง พัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีเจตจำนง หรือมีแรงจูงใจ มีความ ตั้งใจไปในทางที่ไม่เบียดเบียนกัน มีความรัก ความเมตตา พร้อมทั้งเกิดความละเอียดเกรงกลัวต่อ บาป จิตใจที่พัฒนาไปได้ดีจะเป็นจิตใจที่เบิกบาน ผ่องใส สงบ มีความสุข
- พัฒนาปัญญา หมายถึง การมีความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งทั้งหลายถูกต้องตรงตามความเป็นจริง มี การรับรู้โดยไม่มีอคติ สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยเรื่องราวและปัญหาต่างๆ ได้อย่างไม่เอนเอียง

สามารถนำความรู้ความคิดมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและในการจัดการดำเนินการต่างๆ รวมทั้งมีอิสระจากการถูกกดดันบีบคั้นจากสิ่งที่มีผลกระทบต่อทั้งอารมณ์และจิตใจ

นอกจากนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนก็มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาของหมวดที่ 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษารองรับเป้าหมายการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนี้

1. ยึดหลักให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
2. เน้นความสำคัญของความรู้และคุณธรรม
3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะการคิดและการเผชิญปัญหา เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผสม

ผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา

สำหรับจุดมุ่งหมายมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของโลก ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายในลำดับถัดไป การศึกษาแบบบ้านเรียนก็ให้ความสำคัญเรื่องการทำงานอาชีพ ภาษาต่างประเทศ และคอมพิวเตอร์ และการคำนึงถึงศักยภาพของเด็กแต่ละคน

กล่าวโดยสรุปคือจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาบ้านเรียนมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอย่างกลมกลืน ซึ่งครอบครัวจะต้องทำการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อตัวเด็กทั้ง 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านเจตคติ

2.7 การขอจดทะเบียนจัดบ้านเรียน

การที่ครอบครัวตัดสินใจจะจัดการศึกษาบ้านเรียนให้บุตรหลานของตนนั้น จะต้องมีการดำเนินการในจดทะเบียนเพื่อจัดการศึกษาบ้านเรียน โดยครอบครัวสามารถเลือกจดทะเบียนได้ตามต้องการว่าจะจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาหรือจดทะเบียนกับโรงเรียนที่ให้ครอบครัวบ้านเรียนสามารถมาจดทะเบียนได้ โดยจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามระดับชั้น ดังนี้

- ในระดับอนุบาลจะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเขตพื้นที่การศึกษาว่าจะอนุญาตให้ครอบครัวจดทะเบียนเพื่อจัดการศึกษาบ้านเรียนหรือไม่ โดยแต่ละเขตพื้นที่การศึกษานั้นจะมีดุลยพินิจที่แตกต่างกันไป บ้างก็อนุญาตให้จดทะเบียน บ้างก็ให้ไปจดทะเบียนในระดับประถมศึกษาแทน โดยในกรณีนี้ ทางเขตพื้นที่การศึกษามักอ้างว่าไม่จำเป็นต้องจด ให้จัดทำบ้านเรียนในระดับอนุบาลไปก่อน แล้วพอจะขึ้นระดับประถมศึกษาค่อยมาขอจดทะเบียนขออนุญาตจัดทำบ้านเรียน
- ในระดับประถมศึกษา ครอบครัวสามารถเลือกได้ว่าจะจดทะเบียนจัดบ้านเรียนกับ
  - เขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวสังกัด
  - โรงเรียนที่ให้ครอบครัวบ้านเรียนสามารถมาจดทะเบียนได้ ในประเทศไทยมี 2 โรงเรียน

○ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ต.วังดัง อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

○ โรงเรียนสัตยาไส ต.ลำน้ำรายณ์ อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี

โดยในกรณีของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

1. ติดต่อกับโรงเรียนเพื่อแจ้งความจำนง ทางโรงเรียนจะพูดคุยกับพ่อแม่ผู้ปกครอง แล้วก็ตกลงเงื่อนไขกัน จากนั้นต้องรอการตอบรับจากทางโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนมีข้อจำกัดรับเด็กในโครงการ Home School จำกัด ไม่เกินร้อยละ

2. โรงเรียนตอบรับเข้าร่วมโครงการแล้ว ให้พ่อแม่ผู้ปกครองจัดส่งเอกสารหลักฐานต่างๆ ดังนี้

2.1 สำเนาสูติบัตร

2.2 สำเนาทะเบียนบ้าน

2.3 สำเนาบัตรประชาชน บิดา มารดา

2.4 กรณีมาเรียนระดับสูงกว่าประถมศึกษาปีที่ 1 ต้องมีใบย้าย (ป.04) แนบมา

2.5 กรอกแบบฟอร์มบันทึกการรับ เพื่อยืนยันนักเรียนทะเบียน

3. หลักฐานเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ การประเมินผลให้ผู้ปกครองกำหนดเอง ซึ่งอาจมาจากรูปแบบแนวคิดทางการศึกษาที่เห็นสมควร หรือจัดร่วมกับทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กในบางวิชา ในเรื่องเวลา

เรียน ใช้ตามเกณฑ์กระทรวงศึกษาธิการ คือมีเวลาเรียนอย่างน้อยสองร้อยวัน โดยถือว่าการเรียนที่บ้านของ Home School นับเป็นเวลาเรียนได้ทุกวัน ไม่ต่างจากการไปโรงเรียน ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์

4. การประเมินผล พ่อแม่ ผู้ปกครองและผู้เรียนกำหนดเอง ส่งผลการประเมินที่เป็นคะแนนสำเร็จรูป มาที่โรงเรียนเพื่อทำ การบันทึกลงในเอกสารของโรงเรียนส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นปีสุดท้าย ผู้เรียน ต้องมาสอบร่วมกับเด็กที่หมู่บ้านเด็ก

5. กำหนดให้มีการเข้าค่ายร่วมกันทุกปี โดยมีเป้าหมายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กที่หมู่บ้าน เด็กและเด็ก Home School เป็นการประเมินผล สมรรถนะทางร่างกายและจิตใจร่วมกัน สาระและกิจกรรม ในการเข้าค่ายแยกตามระดับชั้น กิจกรรมค่าย มีดังนี้

- เน้นกระบวนการเรียนรู้
- เน้นกิจกรรมการสร้างสรรชุมชน
- การเสริมกำลังใจ (การปวารณา)
- การรู้จักกัน
- การพึ่งตนเอง
- การเคลื่อนไหว
- ทักษะชีวิต
- สรุปผล ประเมินกิจกรรมเข้าค่ายร่วมกันทั้งเด็กและผู้ปกครอง

6. ค่าใช้จ่าย โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เก็บค่าใช้จ่ายเทอมละ 1,000 บาท ต่อเด็ก 1 คนซึ่งนำ มาใช้จ่าย เกี่ยวกับงานด้านการศึกษาทางเลือก ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ ค่าวัสดุอุปกรณ์และค่าติดต่อประสานงานกับ ผู้ปกครอง

7. การจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้วางแผนการสอนร่วมกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กทุกเทอมในกลุ่มวิชา แกนกลาง คือ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม มาทำการสอบวัดผล เทียบโอนระดับชั้นในวันที่ 13-16 มีนาคม ของปีถัดไปหรือสิ้นปีการศึกษา

ส่วนวิชาทักษะชีวิตให้พ่อแม่ผู้ปกครองนำ ผลงานและผลการประเมินมามอบให้ในวันที่นำ เด็กมา สอบเทียบให้ถือว่าจบการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วง 6 ปีแรกเมื่อทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กได้รับเอกสารครบถ้วน ทางโรงเรียนจะดำเนินการออกไปรับรองผลการเรียน หรือป.05 ให้แก่เด็กโครงการการจัดการศึกษาโดย ครอบครัวบ้านเรียน

- ในระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากโรงเรียนที่รับจดทะเบียนบ้านเรียนนั้น สามารถจดทะเบียนบ้าน เรียนได้จำกัดถึงระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น ครอบครัวบ้านเรียนจึงต้องเลือกที่จะจดทะเบียน ใ้กับ

- เขตพื้นที่การศึกษา
- ลงทะเบียนเป็นนักเรียนกับกศน.(การศึกษานอกสถานที่)
- ลงทะเบียนเป็นนักเรียนกับการศึกษาทางไกล

3. หลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษที่บ้านเรียน

3.1 การจัดการเรียนรู้ในการจัดการศึกษที่บ้านเรียน

การจัดการศึกษที่บ้านเรียนในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการจัดการศึกษาที่ให้แก่เด็กได้แสวงหาความรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ หรือการเรียนรู้โดยการนำตนเอง และการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.1.1 การเรียนรู้โดยการนำตนเอง (Self-directed learning)

Knowles (1975 อ้างโดย จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547) ได้ให้แนวคิดเรื่องการเรียนรู้โดยการนำตนเอง ซึ่งตรงกับแนวทางในการเรียนรู้ของพ่อแม่ที่จัดการศึกษที่บ้านเรียนไว้ว่า “การเรียนรู้โดยการนำตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเป็นบรรยากาศที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน โดยผู้สอนจะแสดงบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าทำการสอนเพียงอย่างเดียว” และในแนวคิดดังกล่าวนี้ ผู้เรียนจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการวางแผน การนำการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง ส่วนผู้สอนจะช่วยสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ Knowles กล่าวว่า “ต้องเริ่มต้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการช่วยให้เกิดพลังนำไปสู่ความต้องการ รวมทั้งสร้างแรงจูงใจจากการที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทาย และจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ทักษะใหม่เพิ่มเติม” ซึ่งในการเรียนรู้ของพ่อแม่นั้น สิ่งจูงใจที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การพัฒนาของลูก พ่อแม่ทุกคนย่อมปรารถนาที่จะเห็นความเจริญก้าวหน้าของลูก ดังที่ Knowles กล่าวว่า “บุคคลจะมีความพร้อมที่จะเรียนมากขึ้นเมื่อเป็นการเรียนที่มุ่งไปสู่ภาระงานตามบทบาท หน้าที่ของตนในสังคม โดยจะมุ่งนำความรู้ไปใช้ในปัจจุบัน และจะเป็นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ บุคคลจะมี มโนทัศน์ การรับรู้ สามารถนำตนได้ ประสบการณ์ที่บุคคลสะสมไว้นั้นสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้อันทรงคุณค่าได้”

การเรียนรู้โดยการนำตนเองประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. ผู้เรียน (Learner) จะแสดงบทบาทซึ่งนำการเรียนรู้โดยตนเอง ตั้งแต่กำหนดความต้องการการเรียนรู้ การออกแบบแผนการเรียนรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ และวิธีการวัดประเมินผล
2. ผู้สอน (Instructor) จะแสดงบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ออกแบบสิ่งแวดล้อมความสะดวก และเป็นตัวกระตุ้นเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
3. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ (Learning Resources) เป็นทรัพยากรหรือแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่ได้จัดขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน

บทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้โดยการนำตนเอง

ในฐานะที่พ่อแม่ถือเป็นครูหรือผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการศึกษาบ้านเรียน เป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ พ่อแม่จึงควรมีบทบาทดังนี้

1. ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตามความต้องการของตนเอง
2. ร่วมวางแผนกับผู้เรียน เพื่อจัดมวลงประสพการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะสนับสนุนและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
3. จัดสถานการณ์การเรียนรู้ที่จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึ้อยากเรียน ตลอดจนกระตุ้นและสร้างความสนใจและเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น
4. เลือกวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการ
5. แสวงหาและจัดหาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนตามความเหมาะสม
6. เปิดโอกาสและช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง

บทบาทของผู้เรียนในการนำตนเอง

1. การวินิจฉัยการเรียนรู้ (Diagnosing Learning)
2. การวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosing Needs)
3. การกำหนดเป้าหมาย (Formulation Goals)

4. การกำหนดทรัพยากรบุคคล และอุปกรณ์สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Identifying Human and Material Resources for Learning)
5. การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Choosing and Implementing Appropriate learning Strategies)

Thomson (1992 อ้างโดย จันทน์ภิญญา ผลวิวัฒน์, 2547) ได้สรุปบทบาทในการเรียนรู้โดยการนำตนเองของผู้เรียนว่าจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน 5 ประการ ดังนี้

1. ผู้เรียนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่พอใจด้วยตนเอง โดยร่วมมือกับเพื่อนๆ ผู้สอน และบุคลากรต่างๆที่เกี่ยวข้อง
2. ผู้เรียนวินิจฉัยความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง
3. ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้จากความต้องการของตนเอง
4. ผู้เรียนเลือกใช้ประโยชน์จากกิจกรรมและวิธีที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับการเรียนรู้ที่มีผู้สอน

การเรียนรู้ที่มีผู้สอน (Teacher directed learning)	การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning)
1.มองว่าผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ยังต้องพึ่งพาผู้อื่น เรียนรู้เองไม่ได้ต้องมีผู้สอน	1.ยอมรับว่าผู้เรียนมีความสามารถที่จะพัฒนา ตัวเองได้ ไม่ต้องอาศัยผู้อื่นตลอดเวลา จึงควร พัฒนาความสามารถดังกล่าว
2.มองว่าความสนใจและประสบการณ์ของผู้เรียนไม่มี คุณค่า สู้ประสบการณ์ของครูผู้เขียนตำราไม่ได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะถ่ายทอด ประสบการณ์ให้ผู้เรียน	2.มองเห็นว่าความสนใจและประสบการณ์ของผู้เรียนมีคุณค่า สามารถที่จะแนะนำแหล่งเรียนรู้ วิทยาการ และผู้เชี่ยวชาญให้เพื่อต่อยอดความรู้ด้วย ตนเองได้
3.มองว่าผู้เรียนมีระดับความพร้อมในการเรียนรู้ ต่างกัน แต่สามารถจัดเป็นกลุ่มได้ ดังนั้นในการเรียน	3.มองเห็นว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความพร้อมที่จะ เรียนรู้อย่างแตกต่างกัน และแต่ละคนมีระดับของ

การเรียนรู้ที่มีผู้สอน (Teacher directed learning)	การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning)
การสอนจึงรวมผู้เรียนเป็นกลุ่มเพื่อให้เรียนรู้สิ่งเดียวกัน โดยถือว่าผู้เรียนเหล่านั้นมีความพร้อมเท่ากัน 4.มองเห็นว่าผู้เรียนเข้ามาเรียนด้วยความมุ่งหวังที่จะได้รับความรู้ที่เป็นเนื้อหา เข้าใจว่าการเรียนรู้คือการสะสมเนื้อหาความรู้ ดังนั้น ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้จึงแบ่งออกเป็นหน่วยตามลักษณะของเนื้อหา 5.มองเห็นว่าผู้เรียนเข้ามาเรียน โดยมีแรงจูงใจภายนอกเป็นรางวัล เช่น คะแนน ปริญญา รางวัลดีเด่น และการลงโทษ หรือความกลัวที่จะประสบความล้มเหลว	ความพร้อมไม่เหมือนกันด้วย ดังนั้น ดังนั้นการเรียนรู้จึงพิจารณาเป็นรายบุคคล 4.มองเห็นว่าผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้ด้วยความพอใจที่จะทำกิจกรรม ดังนั้นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงมุ่งที่การตอบสนองความสนใจ และการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน 5.เห็นว่าผู้เรียนต้องการเรียนรู้ด้วยแรงจูงใจภายใน เช่น ความต้องการ ความพอใจ ความต้องการที่จะประกอบกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และความต้องการที่จะเรียนรู้ตามความสนใจและความอยากรู้อยากเห็น

จากตารางนี้จะสามารถเห็นได้ถึงความแตกต่างอย่างชัดเจน ซึ่งการศึกษาในอดีตดูเหมือนเป็นการปิดกั้นโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียน ในการเรียนรู้สิ่งทีนอกเหนือจากที่ผู้สอนได้สอนตน เพราะความจริงแล้วการเรียนรู้มีได้ทุกที่ ทุกเวลา ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการศึกษาก็ควรที่จะเน้นเรื่องทักษะในการแสวงหาความรู้เพื่อที่ผู้เรียนจะใช้ทักษะนี้ในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ด้วยตนเองในอนาคตนอกเหนือไปจากสิ่งที่ผู้สอนได้สอนไว้

3.1.2 การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การศึกษาในระบบโรงเรียน ในสมัยก่อนนั้นจะเน้นครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน อันเนื่องมาจากความเชื่อแบบพฤติกรรมนิยมที่ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมความชั่วร้าย จึงต้องควบคุมความชั่วร้ายนั้นไว้ แต่จากแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม เชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีงาม และมีความพยายามใน

การพัฒนาตนเอง ใฝ่รู้ หากไม่ถูกปิดกั้นจากสภาพแวดล้อม (อุ้นตา นพคุณ, 2527 อ้างโดย จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547)

และจากความเชื่อของมนุษย์นิยมทำให้คนมองว่า การศึกษาแบบเก่าเป็นการกดขี่และครอบงำความเป็นมนุษย์ และเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากการกดขี่ มนุษย์จึงควรได้รับอิสระ ให้ได้คิดเอง และให้ความสำคัญกับผู้เรียนและประสบการณ์ของผู้เรียน ดังนั้นหากจะให้คนเป็นอิสระจากการกดขี่ ก็ต้องให้คนมีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักคิด ไคร่ครวญ และวิพากษ์ได้ คือการที่ครูไม่เป็นผู้ศูนย์กลางของการเรียนอีกต่อไป ครูเป็นเพียงแค่ผู้กระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์เท่านั้น ความสำเร็จของการเรียนรู้จะอยู่ที่ผู้เรียน

ธนู ฤทธิกุล (2542 อ้างโดย จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547) กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นผู้ศูนย์กลาง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา
2. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ได้พูดคุยปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และการเรียนรู้ที่ปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ดี
3. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นวิธีการสำคัญ การเรียนรู้โดยผู้สอนพยายามจัดการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และเกิดความคงทนต่อการเรียนรู้
4. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงาน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน มิใช่มุ่งที่จะพิจารณาถึงผลงานเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของกระบวนการ
5. เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

ตารางเปรียบเทียบการสอนระหว่างการเรียนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง กับเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เรื่อง	การเรียนการสอนที่ยึดครูเป็น ศูนย์กลาง	การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ
<u>หลักการ</u>		
1.ความคิดเกี่ยวกับผู้เรียน	ช่วยตัวเองไม่ได้	ต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเองขึ้น เรื่อยๆ
2.ประสบการณ์การเรียนรู้	จะต้องเสริมสร้างให้มากขึ้น แต่ ไม่ได้เน้นเรื่องการนำไปใช้	ประสบการณ์ของผู้เรียนมีคุณค่า ในกระบวนการเรียนรู้
3.ความพร้อมในการเรียนรู้	แตกต่างกันตามระดับวุฒิภาวะ	พัฒนามาจากการแก้ปัญหาใน ชีวิตประจำวัน
4.หลักสูตร	เน้นเนื้อหา	เน้นการแก้ปัญหาและการปฏิบัติ
5.การสร้างแรงจูงใจ	อาศัยแรงจูงใจจากภายนอกที่เป็น รางวัลและการลงโทษ	แรงจูงใจภายในที่เป็นความอยากรู้ อยากเห็น
<u>กระบวนการเรียนการสอน</u>		
1.การสร้างบรรยากาศ	เป็นทางการ ถืออาวุโส แข่งขัน ตัดสินถูกผิด	ไม่เป็นทางการ เคารพซึ่งกันและ กัน มีความเป็นกันเอง
2.การวางแผนการเรียน	ครูเป็นผู้กำหนด	ร่วมมือสนับสุนน ช่วยเหลือกัน ไม่ จำเป็นต้องมีถูกผิดเสมอไป
3.การวิเคราะห์ความต้องการของ ผู้เรียน	ครูเป็นผู้กำหนดเอง โดยคิดว่า ผู้เรียนน่าจะเรียนรู้เรื่องอะไร	ร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ ร่วม กำหนดความต้องการ

เรื่อง	การเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง	การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4.การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน	ครูกำหนดแต่เพียงผู้เดียว	กำหนดร่วมกัน
5.รูปแบบของหลักสูตร	แบ่งเนื้อหาเป็นหน่วยย่อยตายตัว เรียงลำดับเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตร หลักการและเหตุผล	มีความยืดหยุ่น ถือเอาความพร้อมและความสนใจเป็นสำคัญ
6.กิจกรรมการเรียน	ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ด้วยการบรรยาย การกำหนดเรื่องให้อ่าน	ทำโครงงานและแฟ้มสะสมงานที่ผู้เรียนสนใจและศึกษาด้วยตนเอง
7.การประเมินผล	ครูประเมิน	ร่วมกันประเมินโดยพิจารณาผลการเรียนรู้จากแฟ้มสะสมงานหรือโครงงาน

หากพิจารณามุมมองด้านการศึกษาของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาบ้านเรียน จะพบว่ามีความคิดที่มองว่าครูครอบงำความคิดของเด็ก ดังนั้นหนทางที่จะปลดปล่อยเด็กจากภาวะที่ถูกกดขี่ครอบงำ คือ การนำลูกออกจากโรงเรียน แล้วจัดการศึกษาเองตามความสนใจ และการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็ก (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิชัย, 2543) การจัดการศึกษาในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ ค่อนข้าง ไม่มีการชี้นำ ผู้สอนเพียงจัดเตรียมอุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ให้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเกิดความคิดเชิงวิพากษ์ได้ เป็นลักษณะของการสอนแบบเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.2 หลักสูตรและตัวอย่างหลักสูตรที่ใช้ในการจัดศึกษาบ้านเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้ให้นิยามของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education Curriculum) ว่า เป็นหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ

และสติปัญญา อีกทั้งมีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และมีคุณภาพได้มาตรฐานสากล เพื่อการแข่งขันในยุคปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นแกนกลางที่กำหนดโดยหน่วยงานส่วนกลาง และส่วนที่เกี่ยวกับสภาพชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา โดยความร่วมมือกับท้องถิ่นและสถานศึกษา นอกจากนั้นยังมีส่วนเพิ่มเติมที่สถานศึกษาแต่ละแห่งพัฒนาขึ้น เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับความสนใจ ความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

สำหรับในส่วนของหลักสูตรแกนกลาง (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรในส่วนที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดขึ้นสำหรับสถานศึกษาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรแกนกลางประกอบด้วยโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งระบุการจัดแบ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมต่างๆ โครงสร้างเวลาเรียน สาระการเรียนรู้พื้นฐานที่จำเป็นและเกณฑ์กลางในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

อมรวิทย์ นาครทรรพ(2543) ได้กล่าวถึงความเหมาะสมของหลักสูตรที่จัดควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เหมาะสมกับระดับอายุ ความสามารถและพัฒนาการของเด็ก
2. ส่งเสริมประสบการณ์เรียนรู้อย่างต่อเนื่องของเด็ก
3. สนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของเด็ก
4. สะท้อนให้เห็นความสอดคล้องกับสาระสำคัญทางการศึกษาและพัฒนาการของเด็ก

การจัดการศึกษาบ้านเรียนมีรูปแบบการศึกษาในลักษณะที่เป็นการผสมผสานค่อนไปทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงหลักสูตรและองค์ประกอบทั้งหลายในการศึกษา จึงต้องไม่เอากรอบวิธีคิดและความเคยชินของรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียนไปตีตราว่าการศึกษาบ้านเรียนจะต้องเป็นแบบแผนเช่นนั้นจะเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ต้องมองการศึกษาบ้านเรียนในฐานะที่เป็นนวัตกรรมใหม่ให้อิสระเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์แนวทางการศึกษาเรียนรู้ใหม่ๆ ให้มากที่สุด หลักสูตรครอบครัwb้านเรียนหลายครอบครัวเริ่มต้นจากการใช้เนื้อหาสาระหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นข้อพิจารณาว่า ลูกควรจะต้องเรียนรู้เนื้อหาอะไรบ้างตามระดับวัยของเด็ก ดูจากหลักสูตรของโรงเรียนสาธิต โรงเรียนนานาชาติ หรือหลักสูตรของต่างประเทศมาประกอบกันเข้า เมื่อนำมาใช้จริงมีการพลิกแพลงยืดหยุ่นไปตามความพร้อมและความสนใจของลูกเป็นสำคัญขณะเดียวกันก็ยังพยายามเทียบดูเป็นระยะว่า ลูกยังคงได้รับเนื้อหาตามหลักสูตรทางการอยู่ ไม่ได้เรียนรู้ทางวิชาการน้อยไป

กว่าเด็กในโรงเรียนทั่วไป โดยครอบครัวจะพยายามสร้างสรรค์หลักสูตรของครอบครัวตนเองขึ้น โดยทำเป็น
ทิศทางแนวทางหรือกรอบกว้างๆ ให้เป็นข้อตกลงหรือการเตรียมการล่วงหน้าร่วมกันระหว่างพ่อแม่และลูก
โดยส่วนใหญ่เมื่อมาถึงตรงนี้ การจัดจำแนกความรู้ในลักษณะที่เป็นวิชาหรือกลุ่มวิชาจะหมดความ
เคร่งครัดหรือหายไปเลย หันไปให้ความสำคัญในลักษณะที่เป็นองค์ความรู้หรือกระบวนการเรียนรู้หลายๆ
สายผสมผสานกันที่สามารถหล่อหลอมคุณลักษณะในการเรียนรู้ของเด็กโดยรวมเข้าไปถึงเรื่องวิถีของการ
เรียนรู้มากกว่าตัวความรู้ ให้ได้รู้จักการเรียนรู้และรู้วิธีเรียนรู้เพื่อความสามารถในการสร้างเสริมความรู้ได้
ตลอดชีวิต

ครอบครัวบ้านเรียนบางครอบครัวไม่มีสิ่งที่เรียกว่า หลักสูตร อาจเพราะต้องการหลุดไปจากกรอบ
ที่ไม่จำเป็นการเรียนรู้เกิดขึ้นในทุกๆที่ เรียนรู้ได้จากทุกสภาพการณ์ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีความ
เป็นธรรมชาติอยู่ในวิถีชีวิตมากจนคนภายนอกมองว่า ในครอบครัวนั้นพ่อแม่ไม่ได้กำลังจัดการศึกษาให้กับ
ลูกปล่อยให้ลูกเรียนรู้ด้วยตัวเองล้วนๆ ในครอบครัวบ้านเรียนที่เลือกวิถีทางการเรียนรู้ในลักษณะนี้มีข้อ
ยืนยันเมื่อจำเป็นต้องแสดงต่อสังคมถึงความสำเร็จของตน ก็คือ พัฒนาการที่เกิดขึ้นจริงในตัวของผู้เรียน หากมี
การตรวจสอบไม่ว่าในความสามารถด้านใดๆ เด็กจะแสดงให้เห็นประจักษ์เองว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมามี
วิธีการเรียนรู้ดังกล่าวเขาได้พัฒนาตนเองไปเช่นไร

• ตัวอย่างหลักสูตรที่ใช้ในการจัดศึกษาบ้านเรียน

1.ครอบครัว “พันธุ์โฮสถ” ใช้หลักสูตรและแนวทางจัดการศึกษาตามแบบของวอลดอร์ฟ (Waldorf)
โดยมีการปรับให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมไทย ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ
พัฒนาการตามวัย ทั้งกายและจิตวิญญาณ โดยมีแนวทางพอสังเขปดังนี้ (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิชัย
,2543)

ตารางวิเคราะห์แนวการจัดการศึกษาตามแนววอลดอร์ฟ โดย ผศ.ดร.บุษบง ตันติวงศ์ คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์

ช่วงอายุ(ปี)	พัฒนาการของระบบในร่างกาย	กิจกรรมภายใน	ระดับการตระหนักรู้	สิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้	การเรียนรู้ที่จำเป็น
0-7	ระบบย่อยอาหารและการเจริญเติบโตของแขนขาเพื่อสร้างรูปร่าง	ความมุ่งมั่นตั้งใจ	ไม่รู้ตัว	ความประทับใจในผู้ที่เป็นต้นแบบ	จำเป็นต้องเรียนรู้ว่าโลกนี้ดี
7-14	ระบบการหายใจและการเต้นของหัวใจเพื่อสร้างพื้นอารมณ์	ความรู้สึก	กึ่งฝัน	ความรักในผู้นำ	จำเป็นต้องเรียนรู้ว่าโลกนี้งดงาม
14-21	ระบบประสาทเพื่อสร้างการคิดเหตุผล	ความคิด	รู้ตัว	ศรัทธาในความถูกต้องของอุดมคติ	จำเป็นต้องเรียนรู้ว่าโลกนี้เป็นจริง

2.ครอบครัว “ฟิงอูดม” ใช้หลักสูตรเรียนด้วยหัวใจ ซึ่งหลักสูตรที่ใช้นั้นเป็นลักษณะการบูรณาการกิจกรรมเพียงกิจกรรมเดียว เด็กสามารถเรียนรู้ได้ทั้งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาธรรมชาติ และที่สำคัญคือเด็กมีความสุข เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อเด็กปฐมวัย โดยจะประกอบด้วยหัวข้อหลักและหัวข้อย่อยดังนี้ (สมพร ฟิงอูดม, 2543)

หัวข้อหลัก	หัวข้อย่อย
10 นิ้วของฉัน	งานประดิษฐ์ ทำอาหาร ต่อบล็อก ต่อโมเดล งานช่าง ทำของเล่นเอง
อาหารสมอง	อ่านหนังสือ คณิตเลข วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ทำรายงาน จัดบันทึก
ร่างกายแข็งแรง	เล่นนอกบ้าน ดิน+น้ำ+ลม+ไฟ วิ่งกับพ่อ ฝึกโยคะ ชี่จักรยาน ปลูกต้นไม้
เพื่อส่วนรวม	ช่วยดูบ้าน เก็บของเล่นเข้าที่ ให้อาหารสัตว์ ปิดไฟ ปิดประตูก่อนขึ้นบ้าน

- องค์ประกอบของชีวิตพื้นฐาน (ธาตุทั้งสี่และหก)
- การสร้างรักษาสมดุลของชีวิต : อาหารดีมีประโยชน์ อากาศ การออกกำลังกาย การรักษาอารมณ์ สุขภาพอนามัย
- การปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่อย่างถูกต้องเหมาะสม

หลักธรรมสนับสนุน

- การดำรงพื้นฐานของชีวิต โดยมี ศีล 5 เป็นตัวตั้ง เพื่อควบคุมอายตนะทั้งหกในทางเจริญ สร้างสภาวะของจิตที่สะอาด
- การดำรงชีวิตด้วยอาหารดีมีประโยชน์ ครบทั้ง 4 ประเภท ได้แก่
  - ก. กวฬิงการอาหาร   อาหารเป็นคำ ๆ ซึ่งหมายถึงอาหารโดยทั่วไป
  - ข. ผัสสาหาร   อาหาร คือ ผัสสายตนะ การกระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
  - ค. มโนสัจเจตนาหาร   อาหาร คือ ความตั้งใจ ในการประกอบกรรมดีกรรมชั่ว
  - ง. วิญญานาหาร   อาหาร คือ วิญญาน ความรู้สึก

2. การรู้จักสังคม

- ครอบครัว ชุมชน ตั้งแต่หน่วยใกล้บ้าน หน่วยที่เกี่ยวข้อง จนถึงระดับประเทศ สังคมโลก และการมีส่วนร่วมเบื้องต้น
- การร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ระเบียบแบบแผน กฎหมายพื้นฐาน ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ของชาติไทย

หลักธรรมสนับสนุน

ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นพื้นฐาน

3. การรู้จักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของธาตุในธรรมชาติ (ธาตุทั้งสี่และหก)
- โครงสร้างชีววิทยาเบื้องต้น สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ และการร่วมดูแลรักษา
- การรักษาความสมดุลของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศน์

หลักธรรมสนับสนุน

ใช้หลักปริญา 3

4. การฝึกใช้ชีวิต

- การนำหลักพระพุทธศาสนามาพัฒนาชีวิต
- การเชื่อมโยงเครื่องมือการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาคำความรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ชีวิต ตามความถนัดและความสนใจ
- การสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์ มีคุณ และหลีกเลี่ยงสิ่งที่มีโทษ ต่อสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ (ทำในสิ่งเจริญ หลีกในทางเสื่อม)
- การประหยัด มัธยัสถ์ รู้จักประมาณในการใช้ ปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง”
- การมีวินัย ตรงต่อเวลา การบริหารเวลาและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

หลักธรรมสนับสนุน

- การนำธรรมะมาแก้ไขปัญหาชีวิตและประยุกต์ใช้ในกระบวนการศึกษาเรียนรู้ด้วยการใช้ หลักอริยสัจ 4
- การรักษาชีวิตให้เว้นจากกรรมกิเลส 4 อบายมุข 4 อบายมุข 6 และ อนัตตะ
- การพิจารณาธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน โดยใช้หลักของ ทิฐุธรรมิกกัตถประโยชน์
- การใช้ปัญญาพิจารณาความสุขที่พึงได้รับตามกาลอันสมควร(สุขของผู้ครองเรือน) 4 ประการ
- การใช้หลักฆราวาสธรรม 4 ประการ

และครอบครั “สบายใจ” ก็ได้จัดให้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่ครอบครัวจัดทำขึ้นดังนี้

● กิจกรรมยึดรับอรุณ (ทุกวัน)

- ตื่นนอน ใส่บาตร อาบน้ำ แปรงฟัน รดน้ำต้นไม้
- รับประทานอาหารเช้า, ดูข่าว
- เคารพธงชาติ สวดมนต์(ทุกวัน) ทำวัตรเช้า(ในวันพระ), งานบ้าน
- สันทนาการเช้า

● **กิจกรรมวันพระ (1 วัน/สัปดาห์)**

- ปฏิบัติธรรม : ไปวัด สวดมนต์ ฟังเทศน์ รับศีลห้า ฝึกสมาธิ ณ วัดราชผาติการาม หรือสถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ ร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- ศึกษาธรรม : เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ (จากพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติธรรม นิทานชาดก นิทานธรรมะ ภาพพุทธประวัติ ฯลฯ)
- เสวนาธรรม : สนทนากับพระ ผู้ปฏิบัติธรรม ชักถาม สรุปประเด็นหัวข้อธรรมะ
- บัณฑิตธรรม : บัณฑิตหัวข้อหลักธรรม พุทธภาษิต ค่ำกลอนสอนใจ จากการฟังเทศน์หรือที่อื่นๆ

● **กิจกรรมรักษาสุขภาพ อนามัย** : อาหารและน้ำ อากาศ อนามัย การออกกำลังกาย การรักษา อารมณ์ การรักษาศีล ๕ และรักษาสุขภาพจิต

● **โครงการร่วมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม** : เรียนรู้จักการประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในชีวิตประจำวัน งานประดิษฐ์ ของเล่น จากเศษวัสดุเหลือใช้

● **โครงการร่วมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม** : เรียนรู้จักการประหยัดและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในชีวิตประจำวัน งานประดิษฐ์ ของเล่น จากเศษวัสดุเหลือใช้

● **กิจกรรมฝึกทักษะการใช้ชีวิต** : การดูแลและซ่อมแซมวัสดุ เสื้อผ้า เครื่องใช้ในบ้าน การทำอาหาร ทำขนม การทำบัญชีรายรับรายจ่ายส่วนตัว การพัฒนาทักษะทางกาย วาจา จิตใจ

● **กิจกรรมค้นหาความรู้ ข่าวสาร** : เข้าห้องสมุด อ่านหนังสือ เล่าเรื่องราวที่สนใจ สนทนาซักถาม (ฝึกทักษะการถ่ายทอดประสบการณ์)

● **กิจกรรมร่วมเรียนรู้และช่วยเหลือเพื่อน** : ร่วมกิจกรรมกับเพื่อนกลุ่มต่างๆ เช่น เพื่อนกลุ่มเรียนรู้ทักษะพิเศษ ผู้ด้อยโอกาสในสังคม คนพิการ คนตาบอด กลุ่มกิจกรรมอื่นๆ หรือการช่วยเหลืองานอาชีพต่างๆ กิจกรรมอาสาสมัคร เป็นต้น

● **กิจกรรมแวกซ์เทคโนโลยี** : เรียนรู้ปรากฏการณ์ธรรมชาติกับการประดิษฐ์ การทดลอง โครงการวิทยาศาสตร์พื้นฐาน

● **กิจกรรมรักบ้านและสิ่งแวดล้อม** : ดูแลรดน้ำต้นไม้ ช่วยรักษาความสะอาด ฝึกระเบียบในการเก็บของใช้ส่วนตัว การแยกขยะ ตากผ้า ปิดเปิดไฟ เป็นต้น

● **กิจกรรมรักการอ่าน** : สนับสนุนการเลือกซื้อหนังสือที่สนใจ มีสาระ เป็นประโยชน์ นำหนังสือแลกเปลี่ยนระหว่างครอบครัวเพื่อนบ้านเรียน

- **กิจกรรมการบันทึก :** พัฒนาทักษะการคิดเชื่อมโยง รวบรวมและถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยการเขียนบันทึก สร้างแบบฝึกหัดชีวิตจากการสังเกต ข้อสงสัย จากความไม่รู้ ในด้านภาษา การคิด คำนวน ปฏิทินชีวิต บันทึกการเดินทาง เรื่องราว ข้อมูลที่สนใจ ความรู้ ความรู้สึก ด้วยภาพถ่าย การเขียน การวาดภาพ การแต่งคำประพันธ์ เช่น อนุทินชีวิต ธรรมะ ศัพท์ภาษาอังกฤษ สรุปความรู้ที่สนใจจากหนังสือที่อ่าน เรื่องราวจากการเดินทางไปร่วมกิจกรรมทัศนศึกษา บทประพันธ์ไพเราะ สุภาษิต คำขวัญ บทเพลง ฯลฯ เป็นต้น
- **กิจกรรมเลือกซื้อเลือกใช้ :** ฝึกการเลือกซื้อของกินของใช้ที่จำเป็นและประหยัด อาหารที่ใหม่ สด มีประโยชน์ ปลอดภัย
- **กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน :** ฝึกกระบวนการสร้างทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์สรุปเชื่อมโยงองค์ความรู้
- **กิจกรรมพัฒนาภาษา/คอมพิวเตอร์ :** ภาษาสเปน ภาษาอังกฤษ การใช้คอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐาน การใช้ Encyclopedia, World Atlas, การหาข้อมูลความรู้จาก Internet
- **กิจกรรมยามว่าง :** ฝึกการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว สังคม
- **โครงงานประจำภาคเรียน :** ทำกิจกรรมแบบโครงงานตามความถนัดและความสนใจ เช่น งานประดิษฐ์ งานวิจัย งานบันทึกเรื่องราวที่สนใจส่วนตัว ฯลฯ

4.ครอบครัว “ยศโสภณ” ใช้หลักสูตรที่มุ่งให้เด็กเรียนรู้ผ่านชีวิตประจำวัน การเล่น และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆกัน โดยไม่ได้มีการกำหนดตารางตายตัว แต่กิจกรรมอาจปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจ ความถนัด สิ่งแวดล้อม และพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อเด็กปฐมวัย โดยมีแผนการจัดการศึกษาดังนี้

วิชา/ กลุ่มประสบการณ์	องค์ความรู้/ทักษะ/ คุณลักษณะที่พึงประสงค์	การจัดกระบวนการเรียนรู้/ กิจกรรมการเรียนรู้
ร่างกาย	รู้จักรักษาสุขภาพ และ อนามัย	เข้านอนตามเวลาเป็นกิจวัตร (20.00-21.00 น.)
		ให้ดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายด้วยตนเองในระดับที่เหมาะสม เช่น ล้างมือ อาบน้ำ แปรงฟัน (พ่อแม่แปรงซ้ำ) ขำระล้าง และเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย
		เล่นกลางแจ้ง และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ
		ทำความรู้จักกับอาหารที่มีประโยชน์ เรียนรู้ที่มา และลงมือปฏิบัติการผลิตอาหาร เช่น การปลูกข้าว ปลูกพืชผัก และผลไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยง
		เปิด-ปิดเพื่อเก็บไข่ เป็นต้น
		เรียนรู้ประเภทของอาหารที่มีฤทธิ์ร้อน-เย็น โดยเฉพาะพืชผัก และผลไม้ที่มีอยู่ในบริเวณบ้าน เพื่อเลือกรับประทานอาหารได้ถูกกับสภาพร่างกาย และอาการเจ็บป่วย
		ฝึกดูอาการสภาพร่างกายตัวเองในเบื้องต้นได้ โดยสังเกตจากการขับถ่าย ชั่งปาก ฯลฯ
	ระมัดระวังความปลอดภัย ของตนเองและผู้อื่นได้	ศึกษาสมุนไพรที่ช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยขั้นพื้นฐาน
		ไม่ห้ามปรามการเล่นที่อาจก่อให้เกิดอันตรายบางอย่าง เช่น การปีนป่าย การเล่นกับสัตว์เลี้ยง ฯลฯ แต่ให้อยู่ในสายตาของผู้ที่ดูแลได้อย่างใกล้ชิด จัดสิ่งกีดขวาง หรือที่จะเป็นอันตรายต่อเด็กให้ห่างออกไป ส่งเสริมให้เด็กทดลองตามขีดความสามารถของตนเอง
	เคลื่อนไหวร่างกายได้ อย่างคล่องแคล่ว	ทำกิจกรรมกลางแจ้งในบริเวณบ้านเป็นประจำทุกวัน
		ไปว่ายน้ำที่สระว่ายน้ำสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง
	ฝึกการใช้กล้ามเนื้อทั้งมัดเล็ก และมัดใหญ่ ให้พัฒนาได้สมวัย	เล่นเครื่องเล่นที่สนามเด็กเล่นสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง
		กล้ามเนื้อมือและ แขน
		ทำงานบ้าน และทำอาหาร
		ขีดเขียน วาดรูป ระบายสี

	และประสานสัมพันธ์กัน		บันดิน ดินน้ำมัน แป้งโดว์ ดินญี่ปุ่น ฯลฯ
			ทำงานประดิษฐ์ และงานหัตถกรรมต่างๆ
		กล้ามเนื้อขา	กิจกรรมปีนป่าย ซี่จักรยาน เคน-วิ่งเท้าเปล่า บนพื้นดิน
	พัฒนาการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับ	ใช้กรรไกร ใช้มีด ใช้กรรไกร ใช้มีด ร้อยลูกปัด ร้อยดอกไม้ เย็บผ้า ถักไหมพรม	
อารมณ์	มีความสุข ร่าเริง แจ่มใส	รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ได้พักผ่อน และออกกำลังกายตามเหมาะสม ทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ส่งผลดีต่อสุขภาพกาย และสุขภาพใจที่ดี	
	รู้จักอารมณ์ และความรู้สึกของตนเอง สามารถ แสดงออกได้เหมาะสมกับวัย และสถานการณ์	(เอกสารแนบ: วิชารู้จักตัวเอง)	
	มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ภูมิใจในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง	(เอกสารแนบ: ชมให้มีค่า ว่าให้สมควร)	
	มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้	ให้อิสระในการเล่น ตัดสินใจเลือกทำกิจกรรม และสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ตามความพร้อมอย่างเต็มที่	
		กระตุ้นให้ริเริ่มในสิ่งที่ไม่กล้าลอง หรือไม่ให้ความสนใจมาก่อน ให้ได้ลงมือกระทำ เล่น เรียนรู้ แก้ปัญหา และค้นพบด้วยตนเอง	

วิชา/ กลุ่มประสบการณ์	องค์ความรู้/ทักษะ/ คุณลักษณะที่พึงประสงค์	การจัดกระบวนการเรียนรู้/ กิจกรรมการเรียนรู้
สติปัญญา	เรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า	ทำความเข้าใจ และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรส และดมกลิ่น
	ฝึกกระบวนการคิดหาคำตอบ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง	• สอบถามปัญหา • บอกความรู้สึกร/ความคิดของลูก • แล้วลูกทำอย่างไร • ถามให้คิดวิธีแก้ปัญหา/มีทางอื่นอีกหรือไม่ • ถ้ามีปัญหากับคนอื่นก็ให้ลองคิด ว่าทำไมอีกฝ่ายถึงทำเช่นนั้น • ลองเสนอทางเลือกอื่นๆ เป็นแนวทางว่าจะมีวิธีจัดการที่ดีกว่านี้ได้ ยังไงหากเกิดขึ้นอีก

	ฝึกทักษะการฟัง และการพูด ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ	ภาษาไทย	อ่านหนังสือให้ฟังแล้วให้ตอบคำถามที่เกี่ยวข้อง
			เปิดโอกาส และรับฟังเรื่องราว ประสบการณ์ หรือเรื่องเล่าของเด็ก
		ภาษาอังกฤษ	สนทนาภาษาอังกฤษด้วย วันละอย่างน้อย 1 รอบ (ระยะเวลาแล้วแต่เรื่องราวที่พูดคุย)
			ให้ฟังเพลง หรือนิทานจากเทปเสียงเจ้าของภาษา
			อ่านหนังสือให้ฟังแล้วให้ตอบคำถามที่เกี่ยวข้อง
	เรียนรู้จำนวน การเพิ่ม-ลดของจำนวนที่มากขึ้นจาก 10	เรียนรู้ผ่านชีวิตประจำวัน และการเล่น เพื่อให้ได้มองเห็นและสัมผัสจำนวนได้จริง เช่น นับชิ้นสิ่งของ ตวงอาหาร คิดเงิน ฯลฯ	
	มีความริเริ่มสร้างสรรค์ กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง	ปล่อยให้ได้ริเริ่มหาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่บอก หรือสอนก่อน แต่ให้การแนะนำเพิ่มเติม ต่อยอดได้ในภายหลัง	

วิชา/ กลุ่มประสบการณ์	องค์ความรู้/ทักษะ/ คุณลักษณะที่พึงประสงค์	การจัดกระบวนการเรียนรู้/ กิจกรรมการเรียนรู้
สังคม	มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมรอบตัว	เล่นกับสัตว์เลี้ยงเป็นประจำ ไปบ้านปู่-ย่าสัปดาห์ละ 3 วัน และไปเล่น
		กับลูกพี่ลูกน้องวัยเดียวกันสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง
		พบปะกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนตามโอกาส
		ร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
		รับอาสาสมัคร และผู้เข้าอบรม มาร่วมเรียนรู้ที่บ้าน
	สามารถริเริ่มสร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น	เปิดโอกาสให้เด็กได้เข้าทำความรู้จักกับบุคคลที่พบเจอใหม่ด้วยตนเอง
	สามารถเล่น หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	เล่นอิสระกับเพื่อน
		ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มต่างๆ ที่เข้าไปศึกษา
		ทำกิจกรรมร่วมกับอาสาสมัคร หรือผู้เข้าอบรม ที่มาร่วมเรียนรู้ที่บ้าน
	เรียนรู้การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ	เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา ข้อขัดแย้ง ด้วยตนเอง เช่น เมื่อปัญหาขณะเล่นกับเพื่อน โดยผู้ใหญ่ไม่ต้องแทรกแซง
	ปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อยู่อาศัย	เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม เช่น งานเทศกาล วันสำคัญต่างๆ

ถึงแม้ปรัชญาความเชื่อของแต่ละครอบครัวจะมีรายละเอียดที่ต่างกัน แต่ก็สามารถเห็นได้ถึงหลักที่ร่วมกัน คือ วิถีทางของการบรรลุซึ่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทำให้การศึกษาเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ไม่แปลกแยกออกไปจากความเจริญงอกงามของชีวิตและจิตวิญญาณ สามารถเผชิญหน้ากับทุกปัญหาของชีวิตในโลกแห่งนี้ได้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงควรกำหนดจุดยืนของตนไว้บนพื้นฐานของความศรัทธาในความเป็นมนุษย์ (สมจิตร์ ยิ่งยงดำรงฤทธิ์, 2551)

การจัดการศึกษาก่อนเรียนในสังคมไทยได้แสดงถึงความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระ และเกื้อหนุนให้พ่อแม่สามารถทำหน้าที่การเป็นผู้ “แสดงโลกแก่ลูก” ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีความเชื่อตามแนวคิดและปรัชญาที่ตนเลื่อมใสศรัทธา และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนได้อย่างเหมาะสม ตามสภาพความพร้อมของสมาชิกภายในครอบครัวและศักยภาพที่มีอยู่ในตัวของลูกของตนเป็นสำคัญ

3.3 รูปแบบการดำเนินการ

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2543) ได้กล่าวถึงรูปแบบการดำเนินกิจกรรมของการจัดการศึกษาก่อนเรียนในสังคมไทย โดยแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ๆ สรุปได้ดังนี้

3.3.1 การจัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน

เป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในกรอบโครงสร้างวาระสำคัญของกระทรวง ที่จะใช้เป็นระเบียบปฏิบัติของรัฐบาลในการควบคุมดูแลการศึกษาก่อนเรียนต่อไป ตัวอย่างของครอบครัวที่จัดการศึกษาในลักษณะนี้คือ ครอบครัวครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ที่อำเภอ สดึก จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีข้อตกลงกับทางโรงเรียนที่ลูกเรียน โดยสรุปโรงเรียนจัดการเรียนในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ สร้างเสริมลักษณะนิสัยและภาษาอังกฤษ บ้านจัดการศึกษาวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และการงานพื้นฐานอาชีพ โดยอยู่ในความดูแลสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.)

ข้อที่ควรพิจารณาสำหรับการจัดการศึกษาในลักษณะนี้คือ

- โรงเรียนที่มีข้อตกลงร่วมกับครอบครัว จะต้องสมัครใจ ครูและผู้บริหารที่เข้าร่วมโครงการเห็นประโยชน์ ความสำคัญ และมีความตั้งใจจริง ไม่ใช่เพราะถูกสั่งการลงมา

- ไม่ใช่กระทำได้กับทุกโรงเรียน โรงเรียนจะต้องถูกตรวจสอบประเมินความพร้อมเช่นกันว่าจะสามารถรองรับโครงการความร่วมมือ ในลักษณะนี้ได้หรือไม่ และมีการดำเนินการอย่างเป็นโครงการพิเศษ มีการสนับสนุนอย่างจริงจัง
- โรงเรียนที่มีโครงการพิเศษสำหรับครอบครัวบ้านเรียน อาจจัดการศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้ในรูปแบบที่คละชั้น คละอายุ กลายเป็นชั้นเรียนหรือกลุ่มเรียนใหม่ บูรณาการรายวิชาต่างๆเข้าด้วยกันตามความเหมาะสมในส่วนที่โรงเรียนรับผิดชอบ

3.3.2 ลักษณะดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดียว

การศึกษที่บ้านเรียนในสังคมไทย มีรูปแบบการดำเนินการในลักษณะนี้มากที่สุด การดำเนินการมีความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง ต้องคิดสร้างสรรค์หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไปตามวิถีทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพครอบครัว ความคิดความเชื่อ หรือตามความถนัดสนใจของลูก สิ่งสำคัญที่ทุกครอบครัวบ้านเรียนต้องตระหนักคือ ทุกครอบครัวต้องพยายามเชื่อมโยงเข้าหากันเพื่อจัดกิจกรรมให้ลูกมีกลุ่มสังคมและเพื่อน

3.3.3 ลักษณะดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบเครือข่ายประสานงาน

คือครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวมีการดำเนินงานจัดการศึกษาร่วมกันในบางส่วน อย่างมีความต่อเนื่องจริงจัง แต่ละครอบครัว สมาชิกมีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีอิสระในวิถีของตนเอง ขณะเดียวกันก็มีเอกภาพของกลุ่มในเรื่องที่สำคัญ เช่น ปรัชญาการศึกษา หลักการพื้นฐานของกลุ่ม เป็นต้น มีการจัดการศึกษาทั้งที่บ้านของแต่ละครอบครัว พร้อมไปกับการจัดการศึกษาร่วมกันของทั้งกลุ่มตามที่นัดหมาย ตัวอย่างการดำเนินงานในรูปแบบนี้ คือกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร

3.3.4 ลักษณะดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

คือครอบครัวหลายครอบครัวมาจัดการศึกษาให้ลูกหลานร่วมกัน ในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง โดยจัดตั้งเป็นโรงเรียนหรือศูนย์การเรียน ที่คณะครอบครัวทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษากำกับดูแลทั้งในทางนโยบายและการบริหารจัดการ อาจจดทะเบียนกิจการเป็นองค์กรสาธารณะกุศลเพื่อให้เป็นสถานศึกษาที่ปลอดพ้นจากเรื่องธุรกิจการค้า ในการดำเนินการมีการมอบหมาย หรือจ้างคณะทำงานทำหน้าที่บริหารจัดการเต็มตัว มีครูที่มีค่าตอบแทนตามความเหมาะสม รับผิดชอบเรื่องการเรียนการสอน

พ่อแม่ในกลุ่มบางคนที่ม่ี่เงื่อนไข ก็อาจร่วมเป็นครูหรือทีมบริหารด้วย ตัวอย่างการดำเนินงานในรูปแบบนี้ คือ สถาบันปัญญาทัย ภายใต้การดูแลของมูลนิธิวอลดอร์ฟ

ถ้าหากกลุ่มครอบครัวแบบศูนย์รวมการจัดการในที่เดียวได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นโรงเรียนจะมีความแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปคือ

- เป็นโรงเรียนของครอบครัว ที่กลุ่มครอบครัวเป็นเจ้าของช่วยกันจัดตั้งและดำเนินการเอง โดยมีแนวความเชื่อ จุดมุ่งหมายหรือปรัชญาที่ยึดถือ
- เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จัดการศึกษาให้กับเฉพาะลูกหลานภายในกลุ่มหรืออาจขยายตัวไปในแต่ละปี รับลูกหลานจากครอบครัวที่สมัครใจเข้ามาร่วมด้วยตามความเหมาะสม แต่ในปริมาณไม่มากนัก ดำเนินการไปจนลูกหลานสำเร็จการศึกษา หรือดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ トラバที่ยังคงรักษาและบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายและปรัชญาของตน
- เป็นกิจการโรงเรียนแบบการกุศล ไม่เป็นธุรกิจการค้าหรือมุ่งแสวงหากำไร

ซึ่งการที่กลุ่มครอบครัวสอนลูกเอง หรือมารวมตัวกันเป็นชุมชนครอบครัว ทำให้เกิดผลดีโดยสมพร พึ่งอุดม (2543) กล่าวว่า จะเป็นการช่วยกันในด้านการสอน และพัฒนาเด็กให้เกิดความรู้สึกพึ่งพาอาศัย ผลจากการรวมกลุ่มกันของครอบครัวที่พ่อแม่มีความสามารถหลากหลาย ก่อให้เกิดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เด็กจะเรียนรู้ว่าพ่อแม่ตนก็มีความสามารถคนละอย่างกับพ่อแม่เพื่อน และเรียนรู้ว่าตัวเองก็มีความสามารถคนละอย่างกับเพื่อนด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องแข่งขันว่าใครเก่งกว่าใคร

3.4 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย (2549) กล่าวว่า การจัดทำแผนการศึกษาของครอบครัวจะเป็นการดำเนินการร่วมกันของครอบครัวกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยครอบครัวจะมีการวางแผนการศึกษามาเสนอต่อคณะกรรมการหรือคณะทำงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีแนวคิดสำคัญในการจัดทำและพิจารณาความเหมาะสมของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ดังนี้

1. แผนการศึกษาของครอบครัวที่ใช้ประกอบคำขออนุญาต

ครอบครัวเขียนกำหนดหลักการ กรอบแนวทางในประเด็นที่มีความจำเป็นและสำคัญ ในแต่ละช่วงระยะของระดับการศึกษาที่จะจัดให้กับผู้เรียน ครอบครัวอาจใช้อ้างอิงจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรโรงเรียนสาธิต หลักสูตรโรงเรียนเฉพาะทาง หลักสูตรของต่างประเทศ ฯลฯ หรืออาจมาจากป็นนวัตกรรมการศึกษาที่อาจยังไม่มีอยู่ในหลักสูตรใดๆ อย่างเป็นทางการก็ได้ โดยครอบครัวสามารถนำมาปรับประยุกต์และเรียบเรียงเป็นกรอบในการจัดการศึกษาบ้านเรียน โดยจะต้องไม่ขัดแย้งกับความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของชาติ

2. แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นแผนการศึกษาเฉพาะตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ดังนั้นการกำหนดเป้าหมาย กระบวนการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่เรียน จึงควรวางอยู่บนพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวผู้เรียนตามธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ แนวฉลาดหรือความถนัด ความสนใจ และระยะเวลาในการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. การจัดการศึกษาบ้านเรียนโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบผสมผสานกับการศึกษาตามอัธยาศัย

แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวควรสะท้อนให้เห็นกระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับ ผู้เรียนมากกว่าการจัดตารางเรียนเป็นรายวิชา ทั้งการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นเอง การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกลุ่มที่มีมิติในเชิงสังคม การเรียนรู้จากสื่อ แหล่งเรียนรู้ การเดินทาง การสังสรรค์ สันทนาการ กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ งานอดิเรก เป็นต้น

4. การศึกษาบ้านเรียนเป็นระบบของการบูรณาการการเรียนรู้

ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากวิถีชีวิตจริง ทุกสถานที่ และกิจกรรมต่างๆที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มุ่งให้โอกาสผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่สนใจ เพื่อการค้นพบความถนัดและความสามารถของตน

5. แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวควรเป็นแผนที่มีความยืดหยุ่น

คือสามารถปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของผู้เรียนและครอบครัว ให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงได้มากที่สุด

โดยการเขียนแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่จะต้องจัดทำเป็นเอกสารยื่นต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรระบุหัวข้อไว้ดังนี้

(1) ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว

- ชื่อ - สกุล บิดา มารดา วุฒิการศึกษา/ประสบการณ์ อายุ อาชีพ
- เหตุผลในการจัดการศึกษที่บ้านเรียน

(2) ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

- ชื่อ - สกุล อายุ ประวัติการศึกษา
- พัฒนาการ ความถนัด ความสนใจ ลักษณะพิเศษเฉพาะตัว

(3) แนวทางในการจัดการศึกษา

(3.1) ระดับการศึกษาของแผน (ก่อนประถมศึกษา/ประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น/มัธยมศึกษาตอนปลาย)

(3.2) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา/คุณลักษณะที่ประสงค์/กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

(3.3) กรอบการจัดเนื้อหา สาระ ความรู้

(3.4) กรอบการจัดกระบวนการเรียนรู้/กิจกรรมการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมในบ้านและนอกบ้าน กิจกรรมทัศนศึกษา แหล่งเรียนรู้ กิจกรรมโครงงาน กิจกรรมงานอดิเรก/งานอาชีพ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ การเรียนรู้จากสื่อ การเรียนกับครูพิเศษ/สถานศึกษา/สถานที่ที่มีการจัดการสอนบางสาระ การร่วมกลุ่มเรียนรู้กับครอบครัวอื่นๆ เป็นต้น

(4) อื่นๆ

3.5 การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาบ้านเรียน

ในการจัดการศึกษาบ้านเรียน พ่อแม่จะต้องจัดทำแผนการวัดและประเมินผลการศึกษาของลูก โดยพ่อแม่จะร่วมกับสถานศึกษาหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการร่วมกันจัดทำแผนนี้ขึ้น

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลจะมุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญโดยการประเมินเกี่ยวกับพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน การวัดและประเมินผลจะดูทุกด้านทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และสติปัญญา จะใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น วัดจากการทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์และจากแฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน เป็นต้น เมื่อทำการวัดและประเมินผลแล้วจะนำข้อมูลมาพิจารณาเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่

และแนวคิดสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงในการดำเนินการเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลการศึกษา โดยครอบคลุม ได้แก่ (สถาบันบ้านเรียนไทย, 2548)

1. เนื่องจากบ้านเรียน เป็นการศึกษาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีพัฒนาการไปตามธรรมชาติและศักยภาพของตัวผู้เรียน ในการวัดและประเมินผลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ครอบครัวสามารถปรับจุดเน้นของสาระการเรียนรู้และปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมของตัวผู้เรียน ศักยภาพที่เป็นจุดเด่นอาจไปได้เร็วกว่าเกณฑ์ปกติ ในขณะที่บางเรื่องบางสาระที่ไม่ถนัด อาจต้องการเวลาในการพัฒนามากกว่าเกณฑ์ปกติ เช่นกันในการวัดผลและประเมินผล จึงต้องมีการยืดหยุ่นไปตามสภาพที่เป็นจริงอย่างมุ่งให้เห็นในทางพัฒนาการของตัวผู้เรียน ไม่ใช่การยึดตามสาระและมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างตายตัว

2. ใช้วิธีการวัดและประเมินผลให้ถูกต้องตามหลักการ “การประเมินผลตามสภาพจริง”(Authentic Assessment) เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ทิศทางพัฒนาตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป (ไม่ใช่การประเมินผลอย่างเป็นทางการตัดสิน ได้ - ตก ผ่าน - ไม่ผ่าน ซึ่งเป็นความผิดพลาดสำคัญที่จะต้องแก้ไขของการวัดผลและประเมินผลในระบบการศึกษาที่ผ่านมา) เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวัดผลและประเมินผลจึงจะต้องมีความหลากหลาย ให้สามารถรู้ถึงพัฒนาการในทุกๆ ด้าน ไม่ใช่แค่เพียงข้อสอบหรือแบบทดสอบและหลักฐานที่ใช้แสดงร่องรอยของการเรียนรู้ตามหลักการประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ สมุดบันทึกการจัดการเรียนรู้ของพ่อแม่ สมุดบันทึกของผู้เรียน สมุดภาพ แฟ้มสะสมงาน รายงานการจัดทำโครงการ การสัมภาษณ์ผู้เรียน การรายงานตนเอง เป็นต้น รวมทั้งข้อค้นพบจากการสังเกตลูกอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ก็มีความสำคัญเป็น

อย่างมากในการบอกถึงพัฒนาการของเด็กทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า การวัดและประเมินผลทางการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นผลที่เกิด ขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งวิธีการวัดและประเมินผลที่ยอมรับกันว่า มีความสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาบ้านเรียนคือการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพราะเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียนและยังเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

แนวทางในการประเมินผลอย่างเป็นทางการที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน(จันทกฤษณา ผลวิวัฒน์, 2547) ได้แก่

1. ครอบครัวที่ผู้เรียนอยู่ในการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1-6) จะนำชื่อไปฝากไว้เป็นนักเรียนโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี มีการวัดประเมินผล มีการสอบเลื่อนระดับชั้นร่วมกับนักเรียนของโรงเรียนหมู่บ้านเด็กและสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการสอบไล่พร้อมกัน หรือได้รับการประเมินผลจากเขตพื้นที่การศึกษา โดยร่วมมือกับครอบครัวในการร่วมกันประเมินผล
2. ครอบครัวที่ผู้เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ใช้วิธีเข้ากลุ่มเรียนเสริมและสอบเทียบกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน (กศน.) หรือได้รับการประเมินผลจากเขตพื้นที่การศึกษา โดยร่วมมือกับครอบครัวในการร่วมกันประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในบ้านเรียน

โดยจะแบ่งการประเมินผลเป็น 2 รูปแบบ ตามสถานที่ที่ครอบครัวได้จดทะเบียน

1.ครอบครัวที่จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษา โดยเขตพื้นที่การศึกษาจะทำการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลและประเมินผลผู้เรียนในบ้านเรียน โดยจะมีวิธีการประเมินผลที่แตกต่างตามการตกลงร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษาดังนี้

- เขตพื้นที่การศึกษาจัดทำแบบทดสอบเพื่อทดสอบผู้เรียน รวมทั้งใช้การสัมภาษณ์เพื่อทดสอบความรู้ตามแต่ละระดับชั้นเรียนของผู้เรียน เพื่อนำผลที่ได้จากการทำแบบทดสอบและการสัมภาษณ์ไปประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

- หรือประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามการประเมินผลของครอบครัว โดยในกรณีนี้ครอบครัวจะทำหน้าที่ในการประเมินผลเองคือ จัดทำแบบทดสอบหรือออกแบบการประเมินผล โดยจะมีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน เมื่อได้ทำการประเมินเสร็จให้ครอบครัวนำผลการประเมินไปยื่นกับทางเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อทำการบันทึกผลการเรียนของผู้เรียนต่อไป
- ประเมินผลตามแฟ้มสะสมงาน โดยวิธีนี้จะใช้ร่วมกับ 2 วิธีแรก โดยผลงานจะแสดงให้เห็นถึงผลจากการเรียนรู้ในระยะเวลาที่ผ่านมา อาจเป็นสมุดบันทึกของผู้เรียน ภาพถ่าย โครงการ รายงาน เป็นต้น

2. ครอบครัวที่จดทะเบียนกับโรงเรียนรับจดทะเบียนบ้านเรียน ทางโรงเรียนจะมอบหมายให้พ่อแม่

ผู้ปกครองได้ทำการประเมินผลการเรียนรู้กับผู้เรียนเอง เมื่อประเมินเสร็จจึงส่งผลการประเมินที่เป็นคะแนนสำเร็จรูปมาที่โรงเรียนเพื่อทำการบันทึกลงในเอกสารของโรงเรียน ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นปีสุดท้าย ผู้เรียนต้องมาประเมินผลกับทางโรงเรียน

หมายเหตุ สามารถดูตัวอย่างข้อสอบภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของกลุ่มบ้านเรียนชนชั้นที่จดทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ได้ที่ภาคผนวก ข

ตัวอย่างการประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากครอบครัวของคุณแม่กั้ง ที่จัดทะเบียนบ้านเรียนกับทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัด กาญจนบุรี

ข้อที่	ผลการเรียนรู้	คะแนนเต็ม	ได้
1	อ่านออกเสียงร้องแกวและร้อยกรองได้คล่องถูกต้องตามลักษณะคำประพันธ์ ออกเสียงชัดเจน	10	8
2	อธิบายความหมายของคำ ประโยค และสำนวนจากเรื่องที่อ่าน	10	7
3	อ่านเรื่องสั้น ๆ ตามเวลาที่กำหนด และสามารถตอบคำถามจากเรื่องที่อ่าน	10	9
4	แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน	10	8
5	คาดคะเนเหตุการณ์จากเรื่องที่อ่านโดยระบุเหตุผลประกอบ	10	8
6	สรุปความรู้และข้อคิดจากเรื่องที่อ่านเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	10	9
7	อ่านหนังสือที่มีคุณค่าตามความสนใจอย่างสม่ำเสมอและแสดงความความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน	10	8
8	มีมารยาทในการอ่าน	10	8
9	คัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัด และครึ่งบรรทัดได้ถูกต้องสวยงาม และคัดได้เร็วถูกต้อง ชัดเจน และเหมาะสม	10	6
10	เขียนสื่อสารโดยใช้คำได้ถูกต้อง ชัดเจน และเหมาะสม	10	7
11	เขียนแผนภาพโครงเรื่องและแผนภาพความคิดเพื่อใช้พัฒนางานเขียน	10	8
12	เขียนย่อความจากเรื่องสั้น ๆ	10	7
13	เขียนจดหมายถึงเพื่อนและบิดามารดา	10	7
14	เขียนบันทึกและเขียนรายงานจากการศึกษาค้นคว้า	10	8
15	เขียนเรื่องตามจินตนาการ	10	7
16	มีมารยาทในการเขียน	10	7
17	จำแนกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังและดู	10	8
18	พูดสรุปความจากการฟังและดู	10	8
รวมการประเมินผลการเรียนรู้ภาคเรียนที่ 1		180	138
เฉลี่ยการประเมินผลการเรียนรู้		25%	19%

3.6 ความพร้อมในการจัดการศึกษที่บ้านเรียนของบิดามารดา

ความพร้อมของครอบครัวในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้กับลูกเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ครอบครัวที่จะตัดสินใจเข้ามาจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้ลูกควรพิจารณา อีกทั้งในประเด็นนี้จะเป็นอีกหนึ่งข้อพิจารณาของเจ้าหน้าที่ผู้รับการจดทะเบียนอนุมัติให้ครอบครัวจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้กับลูกได้หรือไม่ ซึ่งโดยทั่วไปจะใช้เกณฑ์การพิจารณาจากพื้นฐาน 3 เรื่องคือ ความรู้ของพ่อแม่ เวลาที่มีให้กับลูก และฐานะของครอบครัว (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2543)

3.6.1 ด้านความรู้ของพ่อแม่

ประสบการณ์จากหลายประเทศไม่ว่าจะเป็นที่สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ต่างชี้ว่า แม้พ่อแม่จะมีการศึกษาเพียงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หากบวกด้วยประสบการณ์ชีวิตก็เพียงพอแล้วสำหรับการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน พ่อแม่ที่จบการศึกษาระดับปริญญาก็สอนลูกได้ไม่แตกต่างกับพ่อแม่ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยยังพบอีกว่า พ่อแม่ที่เรียนวิชาชีพครูมาหรือกระทั่งมีใบประกอบวิชาชีพครูมาแล้ว ก็สอนได้ดีกว่าพ่อแม่ที่ไม่เคยเรียนทางด้านนี้มาก่อนเพียงเล็กน้อย

บ้านเรียนไม่ใช่การที่พ่อแม่กลายเป็นครูสอนลูกทุกวิชา พ่อแม่อาจเป็นผู้สอนเองในบางเรื่อง แล้วจัดหาครูหรือผู้สนับสนุนคนอื่น ๆ มาช่วย บทบาทของพ่อแม่จะมีลักษณะเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้มากกว่า อีกทั้งบ้านเรียนเป็นการศึกษาที่เกือบจะตัวต่อตัว สามารถใช้หลักการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างเต็มที่และเป็นจริง สามารถวางแผนการเรียนรู้บนพื้นฐานของความสนใจที่เด็กแสดงออกมา และมีกระบวนการเรียนรู้ที่กลมกลืนไปกับวิถีชีวิตประจำวัน สิ่งแวดล้อมแล้วจึงค่อยเชื่อมโยงไปหาสาระวิชาความรู้ ซึ่งหากเป็นไปได้เหมาะสม ลูกจะสามารถเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ พ่อแม่จะทำหน้าที่อำนวยความสะดวก จัดกิจกรรม ดูแลให้คำปรึกษา จัดเตรียมสื่ออุปกรณ์สนับสนุนที่จำเป็นให้กับลูก

สิ่งสำคัญจึงไม่น่าจะใช้วุฒิการศึกษาอย่างเป็นทางการ หรือความเป็นผู้รู้ไปหมดทุกเรื่องทุกวิชาของพ่อแม่ ความรู้ของพ่อแม่ควรสะท้อนออกด้วยประสบการณ์และความเข้าใจต่อชีวิต ความเป็นผู้สนใจใฝ่รู้ และการเป็นนักค้นคว้า และเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ มาต่อเติมเสริมสร้างให้กลายเป็นการเรียนรู้ของลูกได้

3.6.2 ด้านเวลาของพ่อแม่

การจัดการในเรื่องเวลาสำหรับการดูแลลูกในการศึกษที่บ้านเรียน สามารถเป็นไปได้ในหลายๆทาง ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขการงานอาชีพของพ่อแม่ สภาพของครอบครัว ช่วงวัยของลูก และลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของลูก

บางครอบครัวสามารถพาลูกไปทำงานด้วยได้ บางครอบครัวเอางานมาทำที่บ้านได้ หรือมีกิจการส่วนตัว ลูกเรียนรู้ไปพร้อมกับการช่วยกิจการของบ้าน บางครอบครัวมีญาติผู้ใหญ่ช่วยดูแลเด็ก บางครอบครัวใช้วิธีจ้างครูพิเศษมาช่วยดูแลโดยเฉพาะ บางครอบครัวพาลูกไปเรียนรู้พร้อมกับผู้จัดการศึกษที่บ้านเรียนที่ทำในลักษณะเป็นกลุ่ม บางครอบครัวอาจขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเรียนที่รู้จักกันดีให้รับลูกไปเรียนร่วมกับลูกของเพื่อนด้วย เป็นต้น

หากมีพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งมีเวลาจากงาน หรือออกจากงานมาทำหน้าที่ดูแลลูกโดยตรงก็ยิ่งช่วยให้สามารถมีเวลาจัดการเรียนรู้ให้กับลูกได้อย่างเต็มที่มากขึ้น

เรื่องที่ควรพิจารณาอีกเรื่องคือคุณภาพของการใช้เวลา เพราะการศึกษาแบบบ้านเรียนไม่จำเป็นต้องใช้เวลามากเท่ากับการเรียนในชั้นเรียน เวลาเพียง 2-3 ชั่วโมงของการเรียนรู้อาจได้รับผลมากกว่าหรือไม่ด้อยกว่าการใช้เวลาเรียนทั้งวันในห้องเรียนทั้งวันในโรงเรียน เนื่องจากบ้านมีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายมีชีวิตชีวา มีอิสระ เริ่มต้นจากความสนใจของตัวเด็กที่ทำให้เกิดแรงจูงใจและความสนุกในการเรียนรู้ได้มากกว่า โดยคุณลักษณะภายในของเด็กเองก็มีศักยภาพในการเรียนรู้อยู่แล้ว เวลาทุกนาทีที่แม่ไม่มากนักแต่มีคุณภาพของการเรียนรู้อยู่ในตัว ซึ่ง Linsenbach (2003) ได้กล่าวถึงเวลาในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนในแต่ละวันที่ถึงแม้ว่าตามธรรมเนียมของโรงเรียนจะใช้เวลาในการเรียนโดยเฉลี่ย 6-8 ชั่วโมงต่อวัน ตามหลักของเวลาในการให้ความสนใจของเด็กมีดังนี้

ระดับการศึกษา	ระยะเวลาที่ได้ให้ความสนใจ
ก่อนเข้าโรงเรียนและระดับอนุบาล	30 - 60 นาที / วัน
ประถมศึกษา	60 - 90 นาที / วัน
มัธยมศึกษาตอนต้น	1.5 - 3 ชั่วโมง / วัน
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2-4 ชั่วโมง / วัน

3.6.3 ด้านฐานะของพ่อแม่

เมื่อเทียบค่าใช้จ่ายในการส่งลูกเรียนเอกชน บ้านเรียนจะมีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจะอยู่ในเรื่องการจัดหาหนังสือ วัสดุอุปกรณ์ การเรียนพิเศษเพิ่มเติมบางวิชา การไปทัศนศึกษาเป็นต้น บางเรื่องสามารถอาศัยแหล่งเรียนรู้สาธารณะ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น บางกิจกรรมสามารถเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่นๆ เป็นกลุ่มทำให้เกิดการเฉลี่ยค่าใช้จ่าย หรือสามารถหาความสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆได้

ปัจจุบันอาจติดภาพของการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีพร้อมข้อมูล อันเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยสื่อเทคโนโลยีพร้อมข้อมูล ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สิ้นเปลือง สิ่งแวดล้อมและสิ่งที่อยู่รอบตัวนั้นแท้จริงแล้วเป็นสื่อการสอนชั้นดีโดยไม่ต้องหาซื้อ

แต่หากจะพูดถึงค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดการศึกษที่บ้านเรียนนั้น การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนช่วยให้ครอบครัวไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของบุตรที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทั่วไป เช่น ค่าแรกเข้า ค่าบำรุงการศึกษา ค่าเครื่องแบบนักเรียน ค่าอาหารและค่าเดินทางประจำวัน ค่าสนับสนุนครูหรือสมาคมผู้ปกครอง ค่าไฟฟ้าสำหรับห้องคอมพิวเตอร์ห้องปฏิบัติการ ค่าอุปกรณ์การเรียนที่มีการเรียกเก็บเป็นพิเศษเหล่านี้ เป็นต้น ค่าใช้จ่ายของการจัดการศึกษที่บ้านเรียนโดยรวมจะอยู่ในค่าใช้จ่ายของครอบครัว เช่น ค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน หรือการเรียนในโรงเรียนก็ดี ต่างก็มีค่าใช้จ่ายด้วยกันทั้งสิ้น ประกอบกับปัจจุบันค่าครองชีพได้ขยับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจและการเมือง ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน รวมถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง

ซึ่งขัดแย้งกับการศึกษาของ กรรณิการ์ ไชว์สูงเนิน (2554) ที่พบว่าพ่อแม่ที่จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวต่อเดือนสูงถึงครอบครัวละ 70,296 บาท และค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองได้จ่ายเพื่อจัดการศึกษาตลอดการจัดการศึกษาตามแต่ละช่วงชั้นต่อคน ในระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้นเท่ากับ 333,820 บาท 509,330 บาท และ 1,359,200 บาท ตามลำดับ ซึ่งหากมีการจัดบ้านเรียนในรูปแบบการจัดการศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่มก็จะมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นจากการจ้างครูสอนพิเศษมาสอนร่วมกันเป็นกลุ่ม และยังต้องพาลูกไปเรียนเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง เช่น เรียนภาษาจีน ประกอบกับกิจกรรมเสริมอื่นๆค่อนข้างเยอะ ทำให้ครอบครัวต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมมาก เช่น ไปทัศนศึกษา ประชุมสัมมนา เป็นต้น แต่ในการศึกษาของผู้วิจัยท่านนี้ก็ได้มีครอบครัวที่มีลักษณะดังกล่าวทั้งหมด แต่ก็สามารถจัดการศึกษาบ้านเรียนให้ลูกได้ ด้วยพ่อแม่ล้วนเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น จริงจัง มีความรัก ความพยายามขวนขวายที่จะสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพครอบครัว

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า พ่อแม่ที่ก้าวเข้ามาจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้ลูกนั้น ควรมีการจัดการเวลาที่ดี คือสามารถบริหารเวลาระหว่างการทำงานและการจัดการศึกษาบ้านเรียนให้ลูกอย่างลงตัว เพราะแท้จริงแล้วเด็กไม่จำเป็นต้องใช้เวลาในการเรียนถึง 8 ชั่วโมงต่อวันเหมือนการเรียนในระบบ และไม่จำเป็นที่พ่อแม่จะต้องสามารถสอนทุกเรื่องหรือทุกวิชาได้หากแต่มีการจัดการบริหารการศึกษาของลูก เพราะบ้านเรียนเป็นการศึกษาตามความสนใจของลูกและลื่นไหลตามวิถีชีวิต หากมีเรื่องใดที่พ่อแม่ต้องการเพิ่มเติมความรู้ให้กับลูกพ่อแม่สามารถจัดหาครูหรือให้ลูกเข้าเรียนเสริมเป็นรายวิชาได้ และสุดท้ายการจัดการศึกษาบ้านเรียนเป็นรูปแบบการศึกษาที่หากพ่อแม่รู้จักประยุกต์ใช้สิ่งรอบตัวจากวิถีชีวิตประจำวันมาเป็นสื่อการเรียนการสอนหรือสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพครอบครัว ก็สามารถที่จะประหยัดค่าใช้จ่าย กว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนเสียอีก

3.7 สภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาบ้านเรียน

การจัดการศึกษาบ้านเรียนยังคงประสบปัญหาในแทบจะทุกกระบวนการ ตั้งแต่การยื่นขออนุญาต ไปจนถึงการวัดและประเมินผล ซึ่งหากมองจริงๆแล้วก็เป็นปัญหาที่เกิดจากตัวของพ่อแม่และปัญหาของหน่วยงานภาครัฐร่วมกัน โดยสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา (2551 อ้างโดย สมจิตร์ ยิ่งยงดำรงฤทธิ์ , 2551) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาบ้านเรียนที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานภาครัฐไว้ดังนี้

- ภาคสังคมยังไม่เข้าใจการจัดการศึกษาบ้านเรียนและยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ภาคสังคมรับรู้เท่าที่ควร
- เขตพื้นที่การศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาบ้านเรียน ทำให้มีปัญหาในการประสานงานร่วมกับผู้ปกครองที่ขอจดทะเบียน โดยเฉพาะปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาบ้านเรียน การจัดทำแผนการจัดการศึกษา และการวัดและประเมินผล (ส่งผลให้เขตไม่ได้ให้คำแนะนำแก่ครอบครัว ไม่ได้เข้ามาร่วมจัดทำแผนการจัดการศึกษา ทำให้แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวขาดความยืดหยุ่น และกรอบในการจัดทำแผนการจัดการศึกษายังไม่ชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการวัดประเมิน ตั้งแต่ทัศนคติการประเมิน การประเมินที่อิงหลักสูตร 8 กลุ่มสาระ ความเข้าใจในปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาของครอบครัว) นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบบ่อยทำให้งานขาดความต่อเนื่อง
- ระบบงานการจัดการศึกษาบ้านเรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาต้องประสานการทำงานร่วมกับหลายกลุ่ม งานจึงขาดความเบ็ดเสร็จในการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครองที่มาขอจดทะเบียน นอกจากนี้เขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งยังคงมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการรับจดทะเบียนการจัดการศึกษาบ้านเรียนระดับปฐมวัย และการกำหนดระยะเวลายื่นขอจดทะเบียนการจัดการศึกษาบ้านเรียน
- การวัดและประเมินผล ผู้ประเมินต้องศึกษาแผนการจัดการศึกษาก่อนประเมินผู้เรียน เพื่อให้การประเมินสอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษา ไม่ควรนำกรอบการประเมินสำหรับการศึกษาในโรงเรียนมาใช้ประเมินผู้เรียน ที่ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายตามความคาดหวังของแต่ละครอบครัว ยังใช้เวลาน้อยในการประเมินผู้เรียน และเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งแทบจะไม่ได้ดูหลักฐานที่ให้ครอบครัวจัดมาเตรียมเลย ยังมีการประเมินผู้เรียนล่าช้า รวมทั้งการขาดการติดตามอย่างเป็นระยะและต่อเนื่อง ผู้ประเมินและผู้รับการประเมินยังขาดความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน และยังขาดความยืดหยุ่น รวมทั้งยังขาดการให้เด็กมีส่วนร่วม นอกจากนี้ครอบครัวยังขาดทักษะในการวัดและการประเมินผล จึงไม่ทราบว่าจะประเมินอย่างไรและขาดความมั่นใจในการประเมิน

และยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิชัย (2543) ก็ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาบ้านเรียนที่เกิดขึ้นในครอบครัวไว้ดังนี้

- ครอบครัวไม่เห็นด้วยและคัดค้านด้วยความปรารถนาดี เนื่องจากขาดความรู้เรื่องบ้านเรียน
- พ่อแม่มีภาวะที่ขาดความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาบ้านเรียน เนื่องจากความกดดันด้วยเหตุต่างๆ
- พ่อแม่รู้สึกกลัวความผิดพลาด กังวลว่าอาจกำลังทำอะไรที่ไม่ถูกต้อง เพราะเห็นลูกไม่ได้เรียนรู้อย่างที่คาดหวัง โดยเฉพาะในครอบครัวที่ยังสับสนกับความหมายของการศึกษาเรียนรู้
- ความเคยชินในกรอบวิธีคิดของการศึกษาในระบบโรงเรียนจึงอาจทำให้พ่อแม่สับสนระหว่างการสอนตามแผน กับการเรียนรู้อย่างอิสระตามความสนใจของลูก
- ในบางครั้งพ่อแม่อาจมีการใช้อารมณ์บังคับโดยที่ตนไม่ได้ตั้งใจ
- ความรู้สึกที่ลูกยังเป็นเด็ก และยึดติดกับความเชื่อเดิมๆ ว่าเด็กเรียนรู้จากการถูกอบรมสั่งสอน ทำให้พ่อแม่ขาดความเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก
- กรณีที่ลูกเป็นเด็กพิเศษ อาจเกินกำลังของพ่อแม่ที่จะจัดการโดยลำพัง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อมรวิรัช นาคทรพรพ (2543) ได้ศึกษา “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว : ประสพการณ์ของนานาชาติ” พบว่า 1) ปัจจุบันการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้แพร่หลายและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหลายประเทศ 2) ปัจจัยผลักดันกระแสดังกล่าวคือการจัดการศึกษาบ้านเรียน ได้แก่ ปัญหาความไม่เหมาะสมของการศึกษาที่รัฐจัดให้ ปัญหาความรุนแรงในโรงเรียน และความเชื่อทางศาสนาเฉพาะกลุ่ม 3) ข้อคัดค้านเกี่ยวกับการจัดการศึกษาบ้านเรียนในประเทศต่างๆ เช่น ปัญหาการปิดกั้นเด็กจากประสบการณ์ทางสังคม ปัญหาคุณภาพมาตรฐานอันเนื่องมาจากคุณสมบัติของพ่อแม่ ปัญหาการบริหารจัดการในแง่ของการจัดระบบการดูแลและการสอบวัดมาตรฐานความรู้ของเด็กรวมทั้งปัญหาการเป็นที่ยอมรับเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นในโรงเรียนปกติ 4) หลายประเทศได้มีการปรับเงื่อนไขทางกฎหมาย เพื่อให้เปิดเสรีสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 5) ลักษณะของกลุ่มพ่อแม่ที่เข้ามาจัดการศึกษาโดยครอบครัว ส่วนใหญ่เคร่งศาสนาเป็นครอบครัวที่มีทั้งพ่อแม่ มีระดับการศึกษาและรายได้ปานกลางหรือสูงกว่าระดับเฉลี่ยของคนทั่วไปเล็กน้อย 6) หลักสูตรและการเรียนการสอนมีความหลากหลาย 7) มีการสร้างเครือข่ายพ่อแม่กลุ่มครอบครัวบ้านเรียนในละแวกใกล้เคียง

ทองไพเราะ สถาวรินทุ (2543) ศึกษาเรื่อง “การตัดสินใจยอมรับแนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่ผู้ปกครอง” พบว่า การแพร่กระจายแนวคิดระบบ การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแสวงหาทางออก ประกอบด้วยขั้นตอนเกิดความต้องการและขั้นตอนหาทางออก ระยะเกิดความสนใจ ประกอบด้วย ขั้นตอนการรู้จักและขั้นตอน การสนใจและระยะตัดสินใจปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอนการหาข้อมูลเพื่อไตร่ตรอง ขั้นตอนการตัดสินใจปฏิบัติและขั้นตอนการปรับตัวและแก้ปัญหาที่เผชิญ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจยอมรับแนวคิดระบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกตัวพ่อแม่ผู้ปกครอง ปัจจัยภายในประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ประสพการณ์สะสมและพื้นฐานความคิดของพ่อแม่และปัจจัยเสริม ได้แก่ ความสนใจและความพร้อมของพ่อแม่ ส่วนปัจจัยภายนอกประกอบด้วย ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัญหาลูกกับโรงเรียน และ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ส่วนปัจจัยเสริม ได้แก่ การเห็นว่ามีคนอื่นทำ

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เจริมชัย (2543) ได้ศึกษา “รูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” จากครอบครัวที่จัดการศึกษาในครอบครัว 10 ครอบครัว พบว่า ภูมิหลังของครอบครัวเหล่านี้มีลักษณะ ดังนี้คือ เป็นผู้ที่มีอิสระทางความคิด มีอาชีพเป็นนักพัฒนาสังคม มีปรัชญาความเชื่อหรือแนวทาง

ของชีวิตที่ยึดมั่นศรัทธาเป็นพิเศษ เคยได้รับประสบการณ์การใช้ชีวิตหรือศึกษาในต่างประเทศ เป็นผู้มีส่วนในการที่ดีในสังคม เป็นผู้ตระหนักถึงปัญหาของระบบการศึกษาในโรงเรียนและได้รับแรงผลักดันมาจากตัวลูก ในส่วนของรูปแบบการดำเนินการ พบว่า แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะใหญ่ๆ คือ 1) จัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับทางโรงเรียน 2) ดำเนินการเองทั้งหมดโดยครอบครัวเดียว 3) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน 4) ดำเนินการโดยกลุ่มครอบครัวแบบรวมศูนย์การจัดการในที่เดียว

วิธรา วงษ์ขำ (2544) ศึกษาเรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว” พบว่า ลักษณะการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัว เป็นการให้เด็กค้นคว้าด้วยตนเอง ด้วยการอ่านหนังสือ การคิดวิเคราะห์ และการลงมือปฏิบัติ การประดิษฐ์ การทำโครงการหรือการทดลอง ในบางเนื้อหาต้องไปเรียนกับผู้รู้เฉพาะด้าน เด็กมีโอกาสเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนพ่อแม่และบุคคลในครอบครัวมีบทบาทในการพูดคุย เรียนรู้ร่วมกับเด็ก จัดเตรียมทรัพยากรที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และเพิ่มเติมความรู้ให้กับเด็ก กิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับประสบการณ์จริงและเชื่อมโยงมาจากเนื้อหาหลายด้าน

แสงเดือน นนทเปารยะ (2547) ศึกษาเรื่อง “การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ในสังคมไทย” ผลการวิจัยพบว่า 1) ภูมิหลังของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านให้แก่ลูก มีความหลากหลายทั้งในด้านอายุ การศึกษา อาชีพรายได้ ในส่วนของปัจจัยที่ทำให้พ่อแม่ตัดสินใจจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้าน เกิดจากการที่พ่อแม่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทั้งในด้านหลักสูตรและระบบการเรียนการสอนที่เป็นตัวทำลายศักยภาพของลูก 2) ด้านหลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษาให้ความสำคัญกับการเล่นและการได้ลงมือกระทำ โดยตัวเด็กเป็นผู้เริ่มสร้างสรรค์ มีพ่อแม่เป็นผู้คอยสนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจ ด้านหลักสูตรและการจัดการศึกษาบ้านเรียนสำหรับเด็กอายุ 3 - 6 ปี นั้นยังไม่มีกำหนดหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนตายตัวแต่ให้ความสำคัญกับการเล่น การเรียนรู้อย่างอิสระตามธรรมชาติจากชีวิตประจำวันมีความหลากหลายและส่งเสริมทักษะการอ่าน 3) ปัญหาและอุปสรรคของพ่อแม่ เช่น ในเรื่องเวลาของพ่อแม่ในการแสวงหาข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ การงานตามหน้าที่ซึ่งสนองตอบต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความไม่เข้าใจกันระหว่างพ่อและแม่

จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์ (2547) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย” พบว่า 1) แนวคิดที่เป็นปัจจัยหลักเป็นที่มาของการจัดการศึกษา คือ แนวคิดและความเชื่อที่ต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ความแตกต่างของบุคคล และปัจจัยด้านบริบทของครอบครัว ลูกมีปัญหาในโรงเรียน ประสบการณ์ในโรงเรียนของพ่อแม่ สังคมโรงเรียนไม่ปลอดภัยครอบครัว

มีความพร้อมทั้งฐานะเศรษฐกิจและความรู้ เป็นคนกล้าสวนกระแสมีความเห็นพ้องต้องกัน 2) รูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า ครอบครัวที่ต้องการวุฒิการศึกษา จัดอย่างมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน ครอบครัวที่จัดแบบครอบครัวเดี่ยวเนื่องจากลูกยังเล็กและมีความสนใจที่แตกต่าง

ภาษินี สุธีธร (2547) ศึกษาเรื่อง “การเปรียบเทียบพัฒนาการทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนและเด็กที่เรียนโรงเรียนปกติ” พบว่า 1) เด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนกับเด็กที่เรียนในโรงเรียนแบบปกติมีพัฒนาการทางสังคมไม่แตกต่างกัน 2) เด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนกับเด็กที่เรียนแบบปกติได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยไม่แตกต่างกัน 3) เด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันสูงกว่าเด็กที่เรียนในโรงเรียนแบบปกติ 4) เด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนกับเด็กที่เรียนในโรงเรียนแบบปกติได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไปไม่แตกต่าง 5) เด็กที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนกับเด็กที่เรียนในโรงเรียนแบบปกติมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไม่แตกต่างกัน

ขจรศักดิ์ อินทรโสภา (2549) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว” พบว่า การจัดการศึกษาของพ่อแม่มีความต้องการที่จะให้การเรียนรู้ของลูกเป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตและสังคม โดยผสมผสานการจัดให้กลมกลืนเหมาะสมกับลูกมากที่สุด คือ ด้านการจัดเนื้อหาสาระตามความถนัดของผู้เรียน พ่อแม่ใช้หลักการยืดหยุ่นไปตามความถนัดและความสนใจของลูกเป็นสำคัญ ด้านการฝึกทักษะ กระบวนการคิดการจัดการ การแก้ปัญหา พ่อแม่ให้อิสระในกระบวนการคิด การจัดการและการแก้ปัญหา โดยสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมทั้งในชีวิตประจำวัน และการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ผ่านกิจกรรม สอดแทรกไปพร้อมกับการสอนเนื้อหา ด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการฝึกปฏิบัติ พ่อแม่มุ่งเน้นเรียนรู้จากชีวิตจริงของธรรมชาติ ด้านการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พ่อแม่จัดการเรียนรู้เพื่อให้ลูกมีลักษณะเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันไป ด้านการสร้างสภาพแวดล้อม พ่อแม่มีการจัดสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ของลูก และสามารถเรียนรู้ได้อย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน

กรรณิการ์ ไชว์สูงเนิน (2554) ศึกษาเรื่อง สภาพเศรษฐกิจสังคม และค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของครอบครัว พบว่า บิดามารดาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในรูปแบบที่จัดการศึกษาเองทั้งหมด ส่วนใหญ่จัดการศึกษาในกรุงเทพฯ ส่วนบิดามารดาที่เป็นผู้ปกครองที่จัด

การศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในรูปแบบที่จัดการศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่มส่วนใหญ่ จัดการศึกษาใน จังหวัดนครปฐมและจังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่บิดาและ มารดาประกอบอาชีพอิสระ นักธุรกิจ เจ้าของกิจการ ซึ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ใน รูปแบบที่จัดการศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่มมีค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองได้จ่ายเพื่อจัดการศึกษาตลอดหลักสูตรต่อ คนที่สูงกว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในรูปแบบที่จัดการศึกษาเองทั้งหมด ซึ่งเป็นผลมา จากการจ้างครูสอนพิเศษทั้งสอนเป็นกลุ่มและรายบุคคล มีกิจกรรมเสริมอื่นๆ ค่อนข้างเยอะ รวมถึงค่า พานะ หรือค่าเดินทางไปจัดกิจกรรมร่วมกัน การไปทัศนศึกษาและบางครั้งครอบครัวก็ไปศึกษาดูงาน ต่างประเทศ

บทที่ 3

ขั้นตอนและวิธีการในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “บ้านเรียน” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวิธีการศึกษาคือ การศึกษาจากเอกสาร และการเข้าฟังการเสวนาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองใน Home school และการสัมภาษณ์กรรมการของสมาคมบ้านเรียนไทย รวมทั้งการสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษาบ้านเรียนให้ลูกของตน ซึ่งมีวิธีการศึกษาดังนี้

วิธีการในการดำเนินการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง “บ้านเรียน” โดยมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบ้านเรียนจากอินเทอร์เน็ต
2. ค้นคว้าหาข้อมูลจากหนังสือและเอกสารต่างๆ จากหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. ผู้ศึกษาได้ติดต่อขอทำการสัมภาษณ์ และขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษาบ้านเรียนให้ลูกของตน และกรรมการของสมาคมบ้านเรียนไทย
4. ผู้ศึกษาเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์ที่ศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2555 ช่วงเวลา 13.00 – 14.30 น.
5. การศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกคือการสัมภาษณ์กรรมการสมาคมบ้านเรียนไทย ส่วนที่สองและส่วนที่สาม คือการสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษาบ้านเรียนให้ลูกของตน และส่วนที่ 4 คือ การเข้าร่วมฟังเสวนาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองใน Home school

ผลการศึกษา

จากการสัมภาษณ์และการเข้าฟังเสวนา

การเข้าฟังเสวนาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองใน Home school

ผู้จัดการเสวนา สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้และสถาบันบ้านเรียนไทย

เวลาเสวนา วันอาทิตย์ที่ 19 สิงหาคม 2555 เวลา 08.30 – 15.00 น.

สถานที่ ห้องภาณุมาศ ชั้น 10 โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร

ผู้เข้าร่วมเสวนา

- นายแพทย์ประเสริฐ บุญเกิด ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประสาทวิทยา
- อารีรัตน์ ชวการณ์จันกิจ นักจัดการความรู้อาวุโส
- ดร. ยุวดี เสริมสิริยา ที่ปรึกษาโครงการการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง
- คุณแม่ธวิกา พาสัญจร แม่ฮ่องพลอย
- คุณพ่อสรายุทธ ส่งเสริมสวัสดิ์ พ่อน้องชันนี่
- น้องชันนี่ อรรคนิธิ ส่งเสริมสวัสดิ์

การจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมองใน Home school

หลักการของการจัดการเรียนรู้ตามหลักการพัฒนาสมอง (Brain based Learning: BBL)

หลักของ BBL การเรียนรู้จะต้องคู่กับความสุข คือเด็กเรียนรู้อย่างมีความสุขด้วย ได้ความรู้ด้วย สมองจะเรียนรู้ได้ง่าย แต่นักวิชาการสมัยนี้ไม่เข้าใจสมอง สร้างการเรียนรู้ขึ้นมา เด็กที่ฉลาดมักเป็นเด็กเศษหนึ่งส่วนสี่ของห้องเท่านั้นที่จะเอาตัวรอดได้ ที่เหลือยิ่งเรียนยิ่งทุกข์ พอเด็กเรียนอย่างมีความสุข สมองทำงานได้ไม่เต็มที่ ยิ่งทุกข์เขาก็จะไปที่มีความสุข ไปซอปปิง เล่นเกม ทำให้เด็กยิ่งห่างการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

1. สมองเรียนรู้จากของจริงไปหาสัญลักษณ์ โดยการให้เด็กได้เรียนรู้จากของจริงไม่ว่าจะจากคน สัตว์ สิ่งของ และให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ถ้าพ่อแม่สามารถจัดการเรียนรู้หรือ จัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ให้เด็กได้เรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสต่างๆร่วมกัน จะช่วยให้ เด็กเกิดการเรียนรู้และจดจำได้ดีขึ้น เช่น การนับเลข โดยวิ่งไปนับต้นไม้ ไปจับต้นไม้ทีละต้น และส่งเสียงนับ หรือการเขียนและออกเสียงไปพร้อมๆกัน ข้อมูลก็จะเข้าได้จากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นตา มือ (สัมผัส) หู โดยเฉพาะมือที่ใช้เขียนข้อมูลจะเข้าไปเก็บในสมองส่วน movement memory เป็นต้น
2. องค์ความรู้ทั้งทางด้านภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ พ่อแม่สามารถนำมาเชื่อมโยงและ บูรณาการร่วมกันได้ พ่อแม่สามารถนำสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาสอนและบูรณาการเข้ากับภาษา คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ได้ และภาษาเป็นสิ่งที่พ่อแม่ควรให้ความสำคัญเพราะถือเป็น พื้นฐานในการเรียนรู้ เช่น คณิตศาสตร์ก็มีโจทย์ปัญหาที่เป็นภาษาที่เด็กต้องทำความเข้าใจ
3. เรียนด้วยความเข้าใจมากกว่าการจำ ตามหลักการของ BBL เมื่อเรียนเสร็จ จะทำการทดสอบ ทันที เพื่อให้รู้ว่าเด็กเข้าใจจริงๆ ทำได้จริงๆ
4. เล่นคือเรียน เรียนคือเล่น เพราะเด็กชอบเล่น อยากสัมผัส อยากเรียนรู้ เด็กที่หิวความรู้อย่าง มากๆ อยากเล่นมากๆ เป็นสิ่งที่ดี การที่เด็กเล่นก็ถือเป็นการที่เด็กจะได้เรียนรู้ด้วยตนเอง
5. สมองเรียนจากภาษาพูด ภาษาอ่าน ภาษาเขียน ตามขั้น อย่าข้ามขั้น ถ้าเด็กติดด้านไหน ก็ แก้ไขด้านนั้น
6. เรียนรู้จากเรื่องที่ย่อยไปสู่เรื่องที่ยาก ให้เด็กทำงานง่าย ๆ พอเด็กทำได้ก็จะมีกำลังใจ ที่ตนสามารถ แก้ปัญหาได้ ให้เด็กได้ลงมือทำด้วยตนเอง ถ้าทำอะไรสำเร็จก็ชมเชย ใช้ Positive feedback ชมจะทำให้เด็กจดจำได้ดียิ่งขึ้น

7. บนมวิสมองของเราอัดแน่นไปด้วยเซลล์สมองหรือเซลล์ประสาท(neuron)ซึ่งเป็นเซลล์ขนาดเล็กมาก ประกอบไปด้วยตัวเซลล์ที่มีแขนงเดนไดรต์ (dendrite) ยื่นออกมาโดยรอบ และมีแขนงยาวยื่นออกไปจากตัวเซลล์สมองที่เรียกว่าแอกซอน(axon) ทำหน้าที่ส่งกระแสประสาท และจุดที่แขนงของเซลล์ประสาทหนึ่งมาเจอกับอีกเซลล์หนึ่งเรียกว่าจุดเชื่อมสัญญาณประสาท(synapse) ในการเชื่อมต่อวงจรของเซลล์สมองทำได้โดยการส่งผ่านสัญญาณไฟฟ้าโดยมีสารสื่อประสาท(neurotransmitter)ทำหน้าที่เป็นตัวผ่านสัญญาณประสาท เกิดเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งระบบประสาท ซึ่งกระบวนการนี้จะมีศักยภาพมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับว่าได้มีการใช้มากน้อยเพียงใด โดยธรรมชาติ หากเซลล์สมองส่วนใดไม่ได้รับการใช้หรือพัฒนามากพอ จุดเชื่อมสัญญาณประสาท และเครือข่ายใยประสาท รวมทั้งเซลล์สมองจะถูกกำจัดทิ้งด้วยกระบวนการ pruning and apoptosis
8. เปิด Limbic system จะช่วยให้เด็กเรียนรู้อย่างมีความสุขและจดจำได้ดียิ่งขึ้น โดยจะมีสารเคมีหลั่งออกมา เช่น ซีโรโทนิน
9. ในช่วง 12 ปีแรกเป็นช่วงที่มีความสำคัญในการสร้างพื้นฐานของคน ถ้ามีเวลาใกล้ชิดเด็ก ดูแลเด็ก ก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีให้กับเด็ก

การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องประสบการณ์บ้านเรียน

สาเหตุการจัดบ้านเรียน

ธวิกา พาสัญจร : เหตุที่ทำให้ตัดสินใจจัดการศึกษากลับบ้านเรียนให้ลูก เพราะตนทำงานในด้านการเงิน ทำให้ชีวิตวนเวียนอยู่กับวัตถุ การหาเงิน แล้วทำให้ตนรู้สึกตึงเครียด พอได้แต่งงานมีลูกจึงลาออกจากงานเพื่อเลี้ยงลูกอย่างจริงจัง แล้วมีโอกาสได้รู้จักบ้านเรียน เลยลองศึกษาระบบ และนำมาใช้กับลูกจริงๆ ประกอบกับตนไม่ชอบการศึกษาในระบบโรงเรียน เคยลองให้ลูกไปเรียนไปแค่หนึ่งวัน ก็กลับมาบอกเลยที่ไม่ไปได้ใหม่แม่ ครูบังคับให้หนูนอน หนูไม่อยากนอน เลยให้ลูกลองไปสมัครโรงเรียนอินเตอร์ที่หนึ่ง ซึ่งให้เรียนแค่ครึ่งวัน ก็ให้ลูกไปเรียนสี่เดือน แล้วก็มาถามความสมัครใจของลูกว่าอยากไปเรียนต่อไหม ลูกก็บอกว่าเฉยๆ เพราะสิ่งที่โรงเรียนสอนก็เรียนมาหมดแล้ว แล้วแต่ตน สุดท้ายก็เลยบอกสามีว่าอยากทำโฮมสคูลให้ลูก

สรายุทธ ส่งเสริมสวัสดิ์ : ประการแรกคือไม่อยากให้ลูกลำบากอย่างตน ประการที่สองคือตนมีเพื่อนที่มีลูกช่วงอายุ 15-16 ปี แล้วได้เห็นว่ามักจะมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างเด็กและพ่อแม่ เพราะวัยรุ่นช่วงนี้มีความคิดเป็นของตนเอง แล้วตนไม่อยากทะเลาะกับลูกในช่วงวัยรุ่นเช่นนั้น ประการที่สามคือตนรู้สึกว่าการให้เด็กเข้าเรียนในระบบโดยเฉพาะช่วงปฐมวัย เป็นการแยกลูกจากอกเร็วก่อนเวลาอันสมควร ประการสุดท้ายคืออยากวางแนวทางชีวิตให้ลูก

หลักในการจัดการเรียนการสอน

ธวิกา พาสัญจร : ใช้วิธีการสอนโดยใช้สมองซีกขวาจนถึงอายุ 3 ขวบ แล้วพาลูกเรียนกับสถาบันชีวิตะแนวทางที่ใช้ก็คือให้ลูกได้ทำอะไรตามความชอบ ซึ่งปัจจุบันลูกจะชอบการเรียนรู้ผ่านการอ่าน เลยทำห้องสมุดย่อยๆ ให้ลูก และอีกอย่างคือเรียนดนตรี ชอบดนตรี เล่นเปียโน ส่วนหลักสูตรที่ใช้ไม่มีแต่พออ้างอิงได้จากระบบของทางอเมริกันและทางอังกฤษควบคู่กันไป ที่บ้านไม่มีตารางเรียนเลย แต่จะซ้อมดนตรี 1 ชั่วโมง อ่านหนังสือ 4-6 ชั่วโมง สื่อกับการเรียนรู้ ชั่วโมงนี้ ตนสอนวิชาการชั่วโมงหนึ่ง แล้วลูกสนใจทำอาหารก็จะให้มาช่วยทำ

สรายุทธ ส่งเสริมสวัสดิ์ : อย่างแรกคือสอนให้ลูกพยายามทำทุกอย่าง เพราะการจำเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้โดยสังเกตและจำและมาประมวลผลและมาวิเคราะห์ เป็นวงจรของการเรียนรู้ ในโรงเรียนมันอะไรๆ ก็เป็นสูตร มันไม่ใช่การเรียนรู้ การเรียนรู้ของเด็กจะเริ่มจากสิ่งที่เค้าสนใจ พอสนใจปุ๊บตนก็สอดแทรกเนื้อหา หรือว่าเอาหนังสือให้ และหากิจกรรมให้ลูกทำในระยะยาว และเอาความสนใจนี้มาสอดแทรก

เนื้อหาอื่นๆที่รู้สึกว่ายาก โดยใช้ความสนใจของลูกเป็นเทคนิค เลย์เลือกกีฬาสนุกเกอร์ แล้วลองให้ลูกเล่น ลูกก็บอกว่าสนุกดี และแข่งจนติดทีมชาติ ระหว่างนั้นก็เจออุปสรรคมากมาย ตนก็สอนเค้าให้เป็นทักษะในการดำเนินชีวิตไปในตัว บางที่แข่งขันมีความเครียดก็สอนวิธีจัดการความเครียด แล้วตนก็ใช้กีฬาอบรมความเป็นคนและเป็นเป้าหมายในชีวิตลูกด้วย

ปัญหาที่พบขณะจัดบ้านเรียน

ธวิกา พาสัญจร : ปัญหาคือการทำให้คุณตาคุณยายยอมรับว่าไม่ไปโรงเรียนก็ได้ แต่ปัจจุบัน คุณตาคุณยายไม่เคยพูดเรื่องพาลูกเข้าโรงเรียนเลย

สรายุทธ ส่งเสริมสวัสดิ์ : ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหากับสำนักงานเขตที่ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจในบ้านเรียน เขาอยากให้เราเป็นแบบเค้า ซึ่งมันไม่ใช่

ผลงานความสำเร็จ

ธวิกา พาสัญจร : สิ่งที่เป็นเรื่องที่ถือว่าสำเร็จคือลูกสาวเป็นผู้ที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เกือบจะทุกเรื่องในวัย 7 ขวบ โดยเค้ามีความเป็น self learner และสามารถวิพากษ์วิจารณ์ตนเองว่าเล่นตรงไหนยังไม่ดีพอ

สรายุทธ ส่งเสริมสวัสดิ์ : ประสบความสำเร็จในการที่ลูกมีแรงกระตุ้นในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ถึงสิ่งที่ลูกสนใจจริงๆ จากแหล่งเรียนรู้และข้อมูลที่มีเยอะแยะมากมาย

การจัดสิ่งแวดล้อม

อารีรัตน์ ขวการณ : อย่างแรกคือพ่อแม่ต้องรู้ว่าลูกชอบอะไร สนใจอะไร ถนัดอะไร เพราะฉะนั้นเมื่อพ่อแม่รู้บรรยากาศที่จะจัด จำเป็นต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับลูก อันนี้ก็จะช่วยให้ลูกเรียนรู้ในสิ่งนั้นๆ ได้ดี เช่น แม่ได้เห็นว่าลูกชอบการอ่าน ก็จัดมุมอ่าน จัดหาหนังสือให้ อย่างที่สองคือความหลากหลาย คือจัดสิ่งแวดล้อมให้มีความหลากหลาย รวมทั้งกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ต่างๆที่พ่อแม่อยากให้ลูกเรียนรู้ ซึ่งหากเป็นในโรงเรียนนั้นความหลากหลายแบบนี้แทบไม่มีเลย เพราะจะฟักอยู่ในกรอบหมด เช่น ถ้าจะทัศนศึกษา ต้องไปทีนี้ ปีนึงไปครั้งเดียว ซึ่งอันนี้เป็นการปรับแผนของพ่อแม่ ว่าการเรียนเรื่องเดียว อยากจะให้ลูกรู้ได้ อย่างไรก็ตาม ซึ่งมีวิธี มีแหล่งการเรียนรู้มากมายซึ่งทางโรงเรียนแทบไม่มีเลย แต่พ่อแม่สามารถวางแผนได้ว่าอยากให้ลูกทำอะไร

น้องชั้นนี้สะท้อนสิ่งที่ได้จากคุณพ่อ

อรรคนิธิ์ ส่งเสริมสวัสดิ์ : ได้เรื่องการปลูกฝังความเป็นคนช่างสังเกต ทำให้ตนเรียนรู้ได้ดี

เด็กบ้านเรียนขาดสังคมจริงหรือไม่

อรรคนิธิ์ ส่งเสริมสวัสดิ์ : หลายคนคงสงสัยว่าเด็กบ้านเรียนมีปัญหาเวลาเข้าสังคมหรือไม่ ตอบได้เลยว่าไม่มีปัญหา ส่วนตัวก็มีเพื่อนสนิท คุยได้ทุกเรื่องเหมือนคนทั่วไป

การสัมภาษณ์กรรมการสมาคมบ้านเรียนไทย

ผู้ให้สัมภาษณ์ นางกนกพร สบายใจ

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวบุษบา ใจสร้างสรร

เวลาสัมภาษณ์ วันศุกร์ที่ 27 กรกฎาคม 2555 เวลา 13.00 – 14.30 น.

สถานที่สัมภาษณ์ ห้องประชุมเล็ก 704 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อาคารรัฐประศาสนภักดี ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 จังหวัด นนทบุรี

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. บ้านเรียน Home School การจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีความหมายเหมือนกันหรือไม่
2. บ้านเรียน คืออะไร
3. บ้านเรียนจัดว่าเป็นการศึกษาในระบบ นอกบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย
4. บ้านเรียนจัดการศึกษาจากระดับชั้นใดถึงระดับชั้นใด
5. สมาคมบ้านเรียนมีครอบครัวบ้านเรียนมาขึ้นทะเบียนกับสมาคมเป็นจำนวนเท่าใด
6. ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนคืออะไร
7. จริงหรือที่บ้านเรียนมีจุดเริ่มต้นจากการที่พ่อแม่หมดศรัทธากับการศึกษาในระบบ
8. เหตุใดครอบครัวบ้านเรียนจึงเสื่อมศรัทธากับการศึกษาไทย
9. มีครอบครัวที่จัดบ้านเรียนเพราะไม่ได้เสื่อมศรัทธากับการศึกษาในระบบหรือไม่
10. ข้อเด่น ข้อดีของการจัดการศึกษากลับบ้านเรียน
11. พ่อแม่ควรมีความรู้ด้านพัฒนาการของลูกหรือไม่
12. การเตรียมความพร้อมของพ่อแม่ก่อนจัดบ้านเรียนมีอะไรบ้าง
13. พ่อแม่สามารถค้นพบศักยภาพที่แท้จริงของลูกได้อย่างไรจากการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน
14. พ่อแม่จำเป็นต้องมีเวลาในการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนให้ลูกจริงหรือไม่
15. พ่อแม่จำเป็นต้องมีฐานะดีหรือไม่ในการจัดการศึกษากลับบ้านเรียนให้ลูก
16. เด็กที่ได้รับการศึกษากลับบ้านเรียนขาดสังคมจริงหรือไม่
17. การดำเนินงานของสมาคมบ้านเรียนร่วมกับโรงเรียนรุ่งอรุณ
18. ทำไมถึงครอบครัวบ้านเรียนจึงต้องรวมกันเป็นสมาคมครอบครัวบ้านเรียน

บทสัมภาษณ์

คำถามที่ 1   บ้านเรียน Home School การจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีความหมายเหมือนกันหรือไม่

“มีความหมายเหมือนกัน บ้านเรียนเป็นเหมือนชื่อเรียกสั้นๆของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เวลาเราพูดกันเนี่ยมันยาว และบ้านเรียนก็เป็นคำที่รับรองโดยครุสภาที่เป็นทางการ”

คำถามที่ 2   บ้านเรียน คืออะไร

“เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดูแลโดยพ่อแม่หรือผู้ปกครอง เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับลูกหลาน โดยมีหลักสูตรแกนกลางของรัฐที่การศึกษาทุกระบบจะต้องจัดทำให้สอดคล้องกับหลักสูตร ซึ่งบ้านเรียนจะทำการจัดการศึกษา ให้มีความสอดคล้องและมีคุณภาพเทียบเคียงได้กับหลักสูตรแกนกลาง โดยอาจยกระบบที่เป็นรูปแบบโรงเรียนมาเลยก็ได้หรือจะเป็นรูปแบบที่พ่อแม่สร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของการเรียนรู้ของครอบครัวเลยก็ได้ พ่อแม่จึงถือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการศึกษา อาจจัดหาครูหรือบุคคลที่ชำนาญซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมที่จะพัฒนา”

คำถามที่ 3   บ้านเรียนจัดว่าเป็นการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัย

“บ้านเรียนสามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในระบบ นอกโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัย แต่บ้านเรียนส่วนใหญ่จะจัดแบบนอกระบบและตามอัธยาศัย ก็จะมีบ้านเรียนที่จัดแบบในระบบคือพ่อแม่อาจจะไปคุยกับโรงเรียนและจัดการศึกษาให้ลูกแบบในระบบเลยแต่แค่เอามาจัดที่บ้าน เสร็จแล้วก็ไปสอบที่โรงเรียน อันนี้ถือว่าเป็นบ้านเรียนแบบอิงระบบโรงเรียน”

คำถามที่ 4   บ้านเรียนจัดการศึกษาจากระดับชั้นใดถึงระดับชั้นใด

“การศึกษาขั้นพื้นฐานเลย ตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ตอนนี้รุ่นแรกๆ ที่จบบ้านเรียนแล้ว พ่อแม่ก็ยังบริหารจัดการเรื่องการศึกษาร่วมกับลูกอยู่ โดยพื้นฐานจะถึงระดับชั้นม.6 ในระดับอุดมศึกษาจะแล้วแต่การจัดการของที่บ้าน แต่ตอนนี้ประเทศไทยยังไม่มีบ้านเรียนในระดับอุดมศึกษา แต่จะมีสถาบันอาศรมศิลป์ที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาทางเลือก เดิมจะมีหลักสูตรปริญญาโทของสถาบันและศึกษาศาสตร์และมีเทียบปวส. สำหรับคนที่ไม่จบในระบบโรงเรียน และมาเพื่อจะเทียบวุฒิไปทำงาน ซึ่งปีนี้เขาเปิดหลักสูตรใหม่เป็นหลักสูตรผู้ประกอบการสังคมซึ่งก็สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้แบบเด็กบ้าน

เรียนซึ่งมักทำงานกิจกรรมร่วมกับบ้านเรียนร่วมกับชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนากิจกรรมต่างๆเพื่อไปต่อยอดกับบ้านเรียนได้ แต่ก็จะมีเด็กบ้านเรียนจำนวนหนึ่งที่เข้าไปในระบบมหาลัยปกติ ไม่ว่าจะเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีทั้งที่จบบ้านเรียนแล้วเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาเลย และเด็กบ้านเรียนที่ไปเรียนในระบบ จากนั้นจึงเข้าระดับอุดมศึกษา แต่ทุกคนมีพื้นฐานการเรียนบ้านเรียนมา”

คำถามที่ 5   สมาคมบ้านเรียนมีกรอบครัวบ้านเรียนมาขึ้นทะเบียนกับสมาคมเป็นจำนวนเท่าใด

“ที่สมาคมไม่ได้มีเป้าหมายให้ทุกครอบครัวมาเป็นสมาชิกของสมาคม แต่ว่าถ้าครอบครัวไหนสนใจก็จะมาเป็นสมาชิกของสมาคมและสนับสนุนงานของสมาคม แต่สมาคมมีเป้าหมายว่าจะป็นองค์กรที่เคลื่อนไหวในเรื่องการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ การเคลื่อนไหว ขยายผล หรือการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ ถ้าครอบครัวบ้านเรียนไหนมีปัญหาทางสมาคมก็ยินดีช่วย ในฐานะที่สมาคมเป็นองค์กรนิติบุคคลที่ทำงานประสานกับภาครัฐ เพื่อให้ภาครัฐทำงานรองรับสิทธิของครอบครัว”

คำถามที่ 6   ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษากันเรียนคืออะไร

“เพราะภาครัฐคุ้นชินและดำเนินการบริหารจัดการกับการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นหลัก แต่ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาปี 2542 เกิดขึ้นมาด้วยเจตนารมณ์ที่จะมาแก้ไขปัญหาการศึกษาแห่งชาติร่วมกัน บทบัญญัติที่เพิ่มขึ้นมาคือให้ภาคส่วนต่างๆของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับภาครัฐได้แต่ภาครัฐไม่ได้สร้างระเบียบรองรับตรงนี้แต่มุ่งไปพัฒนาแต่การศึกษาในระบบโรงเรียนจนทำให้เกิดปัญหาการศึกษาที่จะเกิดตามมาตรา 12 ที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรเอกชน องค์กรทางสังคม สถาบันพระพุทศศาสนา องค์กรวิชาชีพ การจัดการศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ สถานประกอบการ ซึ่งสถานประกอบการที่มีปัญหาก็จะไปสังกัดอาชีวะ เพราะว่ามีปัญหากับกฎกระทรวงที่让他ไปสังกัดกับเขตพื้นที่ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาหลายอย่าง ส่วนสถาบันพระพุทศศาสนาภาครัฐไม่ค่อยเข้าไปแตะ เพราะว่าเป็นเรื่องของวินัยสงฆ์ กลายเป็นที่มีปัญหาเยอะคือบ้านเรียนซึ่งเริ่มมีพ่อแม่สนใจเยอะมาก แทนที่เรามีกฎกระทรวงแล้วเราจะมีจำนวนครอบครัวบ้านเรียนที่เพิ่มและพัฒนาไปพร้อมกับภาครัฐ กลายเป็นตอนนี้มันติดขัดในหลายอย่าง เพราะรัฐใช้ระเบียบการดูแลกำกับโรงเรียนมาใช้กำกับครอบครัวบ้านเรียนซึ่งไม่เหมือนกัน เพราะว่าโรงเรียนในระบบการศึกษาเป็นแบบ input ที่ต้องการ outcome ซึ่งบ้านเรียนจะหลากหลาย มีทั้งเป็นวิธีการแบบในโรงเรียนเอามาบูรณาการหรือวิธีการที่ยกโรงเรียนมาอยู่ที่บ้านเลย หรือ

เอาแบบในโรงเรียนมาบูรณาการจัดกิจกรรมใหม่ก็ได้ หรืออีกวิธีหนึ่งที่ไม่ได้เกิดจากฐานทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ แต่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานการดำเนินชีวิตและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มันสามารถสร้างคุณภาพได้เทียบเคียงมาตรฐานกับหลักสูตรแกนกลาง แต่ว่าตอนนี้ภาครัฐยังมีกรอบความคิดการทำงานว่าการเรียนของบ้านเรียนต้องเป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางเท่านั้น ทางสมาคมก็มีการขับเคลื่อนทำงานร่วมกับสภาการศึกษาทางเลือกจนกระทั่งร่วมกันทำหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 ขึ้นมาร่วมกับสำนักวิชาการ ตอนนี้แนวปฏิบัติก็จะต้องเกิดให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง ทางกฎกระทรวงมีข้อกำหนดให้ครอบครัวบ้านเรียนไปจดทะเบียนที่สังกัดสปฐ. ในเขตพื้นที่ทำงานรองรับระบบโรงเรียนก็จะไม่เข้าใจระบบบ้านเรียนก็จะเป็นปัญหา ปีที่แล้วมี 17 กรณีของเด็กบ้านเรียนที่ไม่ได้รับการประเมินผลตามชั้นปี ตอนนี้เราจึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่การศึกษาจะต้องสนองตอบต่อเจตนารมณ์ในพระราชบัญญัติปี 2542”

คำถามที่ 7   จริงหรือที่บ้านเรียนมีจุดเริ่มต้นจากการที่พ่อแม่หมดศรัทธากับการศึกษาในระบบ

“มันมีหลายอย่าง อย่างที่เกิดขึ้นจากที่เลี้ยงลูกด้วยตัวเอง ก็เห็นพัฒนาการได้เห็นว่ามันไม่มีความจำเป็นที่การศึกษาต้องไปอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น โดยที่ไม่ได้รู้เรื่องเลยว่า จริงๆ แล้วมันก็มีการจัดการศึกษาบ้านเรียนอยู่หรือว่ามี unschool อยู่ แต่ว่า บ้านเรียนมีหลากหลายแบบ ในระยะหลังๆ หลายครอบครัวเริ่มมีจุดเริ่มต้นมาจากการหมดศรัทธาจากการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วย และอีกหลายๆ อย่างของความเสื่อมถอยของศีลธรรมในสังคมที่พ่อแม่จะต้องหันกลับมาเริ่มดูแลลูกใหม่และเหมือนเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมการที่พ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก ก็ต่อเนื่องกันไปว่าไม่ใช่เป็นครูผู้เฉพาะเริ่มต้นเท่านั้นแต่สามารถอำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเสริมพัฒนาการที่ดิงามในตัวลูกจนกระทั่งเขามีความพร้อมและมันคงที่จะไปประกอบอาชีพ เลือกรับการศึกษาในขั้นสูงต่อไป”

คำถามที่ 8   เหตุใดครอบครัวบ้านเรียนจึงเสื่อมศรัทธากับการศึกษาไทย

“บางคนก็โดนกระทำในโรงเรียน บางคนก็แค่เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมและก็ไม่ไว้วางใจสังคมภายนอก เขาก็มีสิทธิที่จะดำเนินการจัดการศึกษาเอง ดูแลลูกเองเพื่อให้ลูกมีความเข้มแข็งทางร่างกายจิตใจ เพื่อที่วันหนึ่งที่ลูกเข้มแข็งพอที่จะดูแลตัวเองต่อไปได้ ไม่ใช่ว่าปกป้องลูกอย่างเดียว ส่วนใหญ่คนภายนอกมักมองว่าพ่อแม่ที่ทำบ้านเรียนปกป้องลูกมากเกินไป ส่วนใหญ่จากประสบการณ์ 10 ปี ครอบครัวมักเริ่มจากฐานนี้ แต่กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติก็ไม่ใช่เป็นการกอดลูกไว้ตลอดเวลา แต่เราก็สร้างเสริมกระบวนการที่ทำให้เขาพัฒนา รวมไปถึงสังคมได้”

คำถามที่ 9   มีครอบครัวที่จัดบ้านเรียนเพราะไม่ได้เชื่อมศรัทธากับการศึกษาในระบบหรือไม่

“มีทุกรูปแบบ เช่น น้องธันตีที่เล่นไวโอลินออกยูทูบแล้วทำงานศิลปะขายไปทั่วโลก โดยครอบครัวของน้องจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่เล็กจนถึงระดับชั้นประถม 1 ก็ส่งน้องเข้าเรียนในระบบ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ดีที่สุดเท่าที่ครอบครัวจะหาได้ แต่กลายเป็นว่าพอลูกเขาเข้าไปกลายเป็นลูกเขาความสามารถกลับถดถอย ครอบครัวก็เลยต้องเอาลูกออกจากระบบมาทำบ้านเรียนอีก ส่วนของครอบครัวน้องชั้นนี้ เขาเชื่อมั่นในวิถีคิดของครอบครัวว่าสามารถที่จะจัดการศึกษาให้ลูกได้ และเห็นว่าลูกสนใจก็ฟ้าสนุกเกอร์ ก็เลยสนับสนุนให้ลูกได้พัฒนาในด้านนี้ เด็กที่ป่วยที่พ่อแม่ต้องดูแลแล้วถ้าส่งไปโรงเรียนอาจเสี่ยงทำให้เกิดสภาวะที่อ่อนแอลง กลุ่มเด็กออทิสติก จะมีกลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น ก็มีหลากหลาย การไปเรียนในระบบโรงเรียนที่มีโครงสร้างที่มันแข็งตัวเนี่ยมันเกิดข้อติดขัดในชีวิต ช่วงโมงเรียนที่ไม่ยืดหยุ่นมันทำให้เด็กขาดการสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชนไป กลายเป็นทุกอย่างต้องไปอยู่ที่โรงเรียนหมดซึ่งมันไม่ใช่ ภาครัฐจะมองว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม จะต้องเข้าสังคมแต่รัฐไม่รู้ว่าการเอาเด็กไปอยู่รวมกันและจำกัดเวลา และเด็กนั้นแหละไม่ได้เข้าสังคม แต่ตัวเด็กบ้านเรียนเองที่มีโอกาสไปเรียนในระบบกลับบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า โรงเรียนนั้นแหละเป็นเป็นสังคมจำลอง”

คำถามที่ 10   ข้อเด่น ข้อดีของบ้านเรียน

“คือสามารถพัฒนาเด็กไปตามความถนัดและความสนใจ และเด็กเรียนรู้อย่างมีความสุขจริงๆ เพราะฉะนั้นเมื่อศักยภาพเขาพร้อมที่จะเรียนรู้ เราก็ส่งเสริมเขาให้เรียนรู้ตามศักยภาพตามวัยเด็กก็จะมีความสุขในการเรียนรู้ และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมต่อไป”

คำถามที่ 11   พ่อแม่ควรจะมีความรู้ด้านพัฒนาการของลูกหรือไม่

“พ่อแม่ไม่จำเป็นต้องมีความรู้พัฒนาการแบบวิชาการมันมีจิตวิญญาณของการดูแลลูก มันมีอยู่รอบตัวในเรื่องความรู้ อยู่ที่ว่าพ่อแม่คิดว่าตรงไหนมีประโยชน์ก็ไปดึงมาใช้ แต่พ่อแม่ทุกคนที่จัดต้องมีความรู้ใหม่ ไม่ต้องมันใช้สัญชาตญาณในการเป็นมนุษย์ในการดูแลเด็กคนหนึ่งให้เจริญเติบโตด้วยความรักเป็นพื้นฐาน บางคนอาจหวังว่าพ่อแม่ไม่รู้ทั้งหมด พ่อแม่ก็หาความรู้เอา หรืออย่างประถมก็แค่สอนเค้าให้มีความรับผิดชอบ มีวินัยในการเรียนรู้ ให้เขายืนยันมันเพียรในการทำงาน และต่อยอดสิ่งที่เขาสนใจไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นคนละมุมกับการสอนไปที่ละชั้นปีแต่มันเหมือนการสะสมประสบการณ์ความรู้ขึ้นไปเรื่อยๆ เด็กจะเติบโตไปตามศักยภาพและวิถีชีวิตที่แตกต่างกันตามสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้

แต่การเรียนในระบบเด็กไม่มีโอกาสในการมาออกแบบการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียนเลย แบบนี้เหมาะกับคนที่ชอบแบบสำเร็จรูป แต่สำหรับคนที่ชอบพัฒนา ออกแบบชีวิตของตนเองได้ ออกแบบชีวิตของลูกได้ก็ต้องเป็นอีกแบบหนึ่ง ตอนนี้เมืองไทยมีกระแสหลักเป็นแบบนี้ รัฐจะทุ่มงบให้การศึกษาในระบบเยอะ”

คำถามที่ 12   การเตรียมความพร้อมของพ่อแม่ก่อนจัดบ้านเรียนมีอะไรบ้าง

“อย่างแรกคือพ่อแม่ต้องชัดเจน ซึ่งต้องดูว่าคนที่มาบ้านเรียนมีสาเหตุใด ถ้ามีสาเหตุจากการเสื่อมศรัทธาการศึกษาในระบบแล้วมาจัดบ้านเรียน ก็ต้องมีจุดหมายที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาให้ลูก และมาร่วมกับสมาคมในการสร้างสรรคกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมาย แต่ถ้ามาจัดบ้านเรียนแบบตามๆ กัน ลูกก็จะได้พัฒนา ซึ่งการจัดบ้านเรียนต้องฟังเสียงลูก ใส่ใจสิ่งแวดล้อม และมาดูว่าสิ่งใดสามารถที่จะนำมาสร้างสรรคการเรียนรู้ให้ลูกได้ ดังนั้นความชัดเจนเป็นเรื่องสำคัญมาก เรื่องอื่นแทบไม่สำคัญเลย อีกทั้งการร่วมมือร่วมใจกันของครอบครัวจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาร่วมกันต่อไปได้ ถ้ามาติดต่อกับสมาคมกับไปติดกับสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของรัฐจะยื่นหลักสูตรแกนกลาง 8 กลุ่มสาระมาให้แต่ทางสมาคมจะมีการพูดคุยร่วมกันกับพ่อแม่เรื่องการทำแผนว่าวิถีชีวิตครอบครัวคุณเป็นแบบนี้ คุณจะสามารถนำมาใช้เป็นฐานทรัพยากรการเรียนรู้ของลูกคุณได้อย่างไร คุณจะดึงทรัพยากรรอบๆ ตัวมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร ลูกคุณมีพัฒนาการเบื้องต้นที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนเขาได้อย่างไร ต้องวิเคราะห์รอบด้าน หลักสูตรแกนกลางเราสามารถแปลได้ แต่ผลของการเรียนรู้จะต้องผ่านการประเมินผลของนักประเมินที่เป็นนักวิชาการ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วจุดมุ่งหมายของการศึกษาอย่างหนึ่งคือการมุ่งให้เป็นคนดีของสังคม แต่ตรงส่วนนี้ก็ไม่ได้มีการประเมินตลอดอยู่แล้ว ซึ่งบ้านเรียนจะเน้นตอบจุดประสงค์ของครอบครัวคือให้เด็กเป็นคนดี มีคุณธรรม”

คำถามที่ 13   พ่อแม่สามารถค้นพบศักยภาพที่แท้จริงของลูกได้อย่างไรจากการจัดการศึกษาบ้านเรียน

“การที่พ่อแม่ลูกได้อยู่ด้วยกันทุกวัน การพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างสรรคการเรียนรู้ด้วยตนเอง ถ้าพ่อแม่ตั้งกรอบให้ลูกเรียนก็จะต้องการให้ลูกมีผลสัมฤทธิ์ที่ไม่ต่างไม่จากการเรียนในระบบ แต่สิ่งที่ต่างคือพ่อแม่ได้มีเวลาในการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมตลอด และการที่พ่อแม่ได้พูดคุยกับเด็กบ่อยๆ เด็กก็สามารถที่จะสะท้อนสิ่งที่เด็กสนใจ พ่อแม่ก็จัดหากิจกรรมที่จะสนับสนุนสิ่งที่เด็กสนใจนั้นๆ อาจจะใช้กิจกรรม วิถีชีวิตเป็นตัวนำจนพัฒนาเป็นความ

ถนัด สิ่งที่น่าสนใจอาจจะต่อเนื่องยาวหรือเป็นระยะเวลาสั้นแต่สิ่งที่สำคัญคือการพัฒนาและการเชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาให้เป็นฐานประสบการณ์ในการเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้เรื่องอื่นๆต่อไป”

คำถามที่ 14 พ่อแม่จำเป็นต้องมีเวลาในการจัดการศึกษที่บ้านเรียนให้ลูกจริงหรือไม่

“มันมีวิธีการจัดการที่หลากหลายแล้วแต่บริบทของครอบครัวเป็นอย่างไร มีทั้งพ่อแม่ที่ทำงานบริษัท ทำงานข้าราชการ โดยอาจมีพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งดูแล หรือพ่อแม่ประกอบอาชีพอิสระก็สามารถดูแลและร่วมกันได้ อาจอาศัยครอบครัวใหญ่ดูแลด้วย หรือการไปทำงานกับพ่อและแม่ด้วย”

คำถามที่ 15 พ่อแม่จำเป็นต้องมีฐานะดีหรือไม่ในการจัดการศึกษที่บ้านเรียนให้ลูก

“ไม่มีจำเป็น ขึ้นอยู่กับเรา เช่น อาจมีคำถามว่าคนที่ เป็นพ่อค้าหรือแม่ค้าจะทำได้ไหม พี่ว่าทำได้ถ้าเค้ามองให้ออกว่ากระบวนการเรียนรู้เกิดจากอะไร มีเหมือนกันที่เป็นพ่อค้าชาวมั่นไถ่ทำบ้านเรียนแต่คนในสังคมมีภาพของโรงเรียนเป็นหลัก ถ้าคุณจะศึกษาคุณต้องเข้าโรงเรียน อยู่ที่วิธีคิด เพราะมันสามารถบริหารจัดการให้สอดคล้องกับชีวิตได้ เหมือนพระราชดำรัสของในหลวงคือ ไปตามความพอมของวิถีชีวิตครอบครัว มองว่าบางทีการส่งลูกไปโรงเรียนมันขัดแย้งกับวิถีชีวิตครอบครัวด้วยซ้ำไป

คำถามที่ 16 เด็กที่ได้รับการศึกษที่บ้านเรียนขาดสังคมจริงหรือไม่

“ขึ้นอยู่กับเด็ก ตัวอย่างก็คือลูกพี่ที่เมื่อเข้าไปเรียนเขาสะท้อนออกมาเองเลยว่าโรงเรียนเป็นสังคมจำลอง อยากให้เปิดใจที่จะมองว่า จากประสบการณ์ของลูก เด็กบ้านเรียนจะอยู่ในสถานการณ์สังคมที่เป็นจริงตลอดเวลา เช่น ไปนอกสถานที่กับพ่อแม่ ไปกับกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ เขาก็จะเติบโตตามสถานการณ์ที่เป็นจริง เด็กบางคนจึงเป็นคนที่เข้าใจสังคมเยอะมาก มีเด็กบ้านเรียนที่เลือกเองเลยว่าเขาต้องการทำงานเกี่ยวกับสังคม กิจกรรมสังคม ส่วนใหญ่เด็กบ้านเรียนจะเป็นนักกิจกรรม เพราะพ่อแม่จะเลี้ยงให้เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สิ่งไหนที่เขามีส่วนร่วมก็จะร่วมทำงานคิดกระบวนการเอง กลายเป็นเด็กที่เป็นผู้นำ ทำงานร่วมกับเพื่อนๆได้ เป็นหัวหน้าชั้นตลอด จากที่รู้จักกันไม่มีคนไหนเลยที่ไม่เป็นผู้นำเลย”

คำถามที่ 17 การดำเนินงานของสมาคมบ้านเรียนร่วมกับโรงเรียนรุ่งอรุณ

“เป็นการที่ครอบครัวบ้านเรียนสามารถที่จะไปจดทะเบียนกับโรงเรียนรุ่งอรุณซึ่งเป็นโรงเรียนทางเลือก บ้านเรียนเองก็เป็นการศึกษาทางเลือกก็ได้ทำงานร่วมกันมา แล้วทางโรงเรียนเองก็เล็งเห็นถึงปัญหาก็ช่วยกัน เป็นการเปิดเส้นทางเป็นสิทธิแทนโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ก่อนหน้านั้นมีโรงเรียน

หมู่บ้านเด็กเปิดรับจดทะเบียนสำหรับครอบครัวบ้านเรีนนตั้งแต่ปี 47 โดยเปิดรับตั้งแต่ประถมศึกษา1-6 แต่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กในปีนี้ปิดรับเพราะคนเยอะ ครอบครัวที่มีปัญหาต้องไปลงทะเบียนกับคน. โรงเรียนรุ่งอรุณจึงเล็งเห็นว่าเปิดรับจดทะเบียนในระดับมัธยมศึกษาโดยจะเริ่มตั้งแต่ปีนี้ แต่ปีนี้โรงเรียนบ้านเด็กกลับปิดรับสมัครอีก โรงเรียนรุ่งอรุณเลยต้องกลับไปปรึกษาหารือว่าจะเปิดรับทั้งประถมและมัธยมเลยหรือไม่ ซึ่งสิ่งสำคัญคือการรับรองวุฒิการศึกษาให้กับเด็ก”

คำถามที่ 18   ทำไมถึงครอบครัวบ้านเรียนจึงต้องรวมกันเป็นสมาคมครอบครัวบ้านเรียน

“เพราะครอบครัวบ้านเรียนทุกบ้านต่างมีปัญหาเรื่องการจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษา และสพฐ.ที่ทำงานไม่สนับสนุน โดยจะสนับสนุนแต่ระบบโรงเรียน ปัญหาที่พบ ครอบครัวที่สนใจการศึกษาแบบบ้านเรียนเมื่อเขาเดิน ไปที่เขตเขาจะได้รับคำแนะนำไม่ถูกต้องตามสิทธิที่เขาควรจะได้รับ หรือพอจดทะเบียนได้แล้ว เขตก็ปฏิบัติงานไม่รองรับสิทธิที่ควรได้ เช่น เงินอุดหนุน หรือการจดทะเบียนที่ยุ่งยาก พอจดทะเบียนได้แล้วประเมินก็ยาก แทนที่การศึกษาจะเป็นเรื่องง่ายๆ เด็กมีคุณภาพแต่คุณไม่มีวิธีการวัดที่คุณยอมรับ โดยเอาเครื่องมือเดียวกับที่ประเมินผลในโรงเรียนมาประเมินเด็กบ้านเรียน มันก็ไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นการเกิดสมาคมก็คือ การต้องกลับมาทำความเข้าใจและสร้างองค์ความรู้ร่วมกันใหม่ว่าการทำบ้านเรียนเรามีสิทธิที่รองรับตามกฎหมาย เช่นสิทธิสัญญาสากลระหว่างประเทศ สิทธิตามรัฐธรรมนูญ สิทธิตามพรบ.การศึกษาแห่งชาติ สิทธิเด็ก สิทธิครอบครัว เพราะฉะนั้นครอบครัวต้องมั่นใจกับเส้นทางที่เลือก”

การสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษที่บ้านเรียนให้ลูกของตน

ผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาววันลักษณ์ เกรียงปริญญาภิจ (แม่กก)

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวบุษบา ใจสร้างสรร

เวลาสัมภาษณ์ วันอังคารที่ 4 กันยายน 2555 เวลา 13.00 – 14.00 น.

สถานที่สัมภาษณ์ ร้าน S&P สาขา ห้างเซนทรัลเวิลด์

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. คุณแม่ได้ยินหรือรับทราบแนวคิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาจากที่ใด
2. คุณแม่มีทัศนคติอย่างไรกับการศึกษาในระบบ
3. สาเหตุที่แม่เลือกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้ลูกคืออะไร
4. คนรอบข้างมีทัศนคติอย่างไรเมื่อคุณแม่ตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้ลูก
5. แต่ละวันของลูกๆ มีตารางการเรียนที่แน่นอนเหมือนในโรงเรียนหรือไม่
6. คุณแม่และลูกๆ ได้ร่วมกันสร้างสรรค์การเรียนรู้อย่างไรบ้าง
7. ในจุดมุ่งหมายของบ้านเรียนหรือแม้แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา
ที่ว่า “การเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์” คือการเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ตรงนี้คุณแม่ได้
ดำเนินการจัดการเรียนการสอนน้องๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายนี้อย่างไรบ้าง
8. การศึกษาแบบบ้านเรียนทำให้คุณแม่ค้นพบศักยภาพใดในตัวลูกบ้าง
9. บางวันทีน้องๆ ไม่อยากเรียน คุณแม่ทำอย่างไร
10. บ้านเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพเด็ก ในกรณีของแม่กกที่จัดการศึกษาให้
ลูก 2 คนพร้อมกัน จะมีการจัดการเรียนรู้หรือกรอบการเรียนรู้หรือไม่ การจัดการเรียนรู้เหมือนกัน
ไหม
11. บ้านเรียนกับปัญหาด้านการเข้าสังคมมักเป็นคำถามที่พ่อแม่ผู้ปกครองที่จัดการศึกษที่บ้านเรียน
ต้องพบเจออยู่บ่อยครั้ง ในมุมมองคุณแม่ที่ได้ลงมือจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาแล้วมองว่า การ
จัดการศึกษาแบบบ้านเรียนนั้นทำให้น้องมีปัญหาในการเข้าสังคมจริงหรือไม่
12. คุณแม่มีกิจกรรมใดที่ส่งเสริมด้านการเข้าสังคมของน้องๆ บ้าง
13. ปัญหาและอุปสรรคที่พบตั้งแต่เริ่มต้นจัดการศึกษาจนถึงปัจจุบันมีอะไรบ้าง

14. จัดบ้านเรียนให้น้องสองคนพร้อมกันมีปัญหาอุปสรรคไหม
15. แบ่งเวลากับคุณพ่อหรือไม่ ในการช่วยกันว่าวันไหนใครเป็นผู้สอน
16. คุณแม่คิดว่าบ้านเรียนมีข้อดีกว่าการศึกษาในระบบอย่างไรบ้าง
17. ตลอดการจัดการศึกษาบ้านเรียนที่ผ่านมาคุณแม่คิดว่าอะไรคือข้อจำกัดของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน
18. คุณแม่วางแผนจะจดทะเบียนกับสถานศึกษาหรือเขตพื้นที่การศึกษา เพราะอะไร

บทสัมภาษณ์

คำถามที่ 1   อยากทราบว่าได้ยื่นหรือรับทราบแนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาจากที่ใดคะ

“ตัวเองทำงานด้านการศึกษา คือเป็นครูสอนภาษาไทยให้ชาวต่างชาติ และมีวิถีชีวิตที่คลุกคลีกับกลุ่มพ่อแม่ที่ทำ Home School มาตั้งแต่ยังเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย และโดยส่วนใหญ่แล้วต่างชาติที่รู้จักก็มักจะจัดการศึกษาให้กับลูกๆ ของตนเอง และเราได้เห็นถึงวิถีชีวิตในการเรียนการสอนที่น่าสนใจของแต่ละครอบครัว”

คำถามที่ 2   แม้กมกมีทัศนคติอย่างไรกับการศึกษาในระบบคะ

“มองว่าการศึกษาในระบบโดยเฉพาะประเทศไทยเราเองยังมีช่องโหว่หลายๆ เรื่องพร้อมกัน แต่ก็เข้าใจดีว่ากำลังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาร่วมกันแก้ไข หลักๆ เท่าที่ประเมินได้ในความเห็นของตนเอง สิ่งที่มีมองว่าการศึกษาในระบบเป็นเช่นนั้นจริงๆ เช่น การจัดจำนวนนักเรียน 25-50 คนในห้อง ต่อครู 1 คน การดูแลเด็กๆ อาจจะไม่ทั่วถึง ถัดมาเด็กแต่ละคนมีความสนใจและรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน แต่ละคนมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง หากใช้วิธีการสอนแบบเดียวกันทั้งห้องก็อาจจะไม่เหมาะสมสักเท่าไร อาจจะเป็นผลที่ทำให้เด็กเบื่อหน่ายต่อการเรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันการเปิดกว้างให้เด็กแสดงความคิดเห็นหรือกระตุ้นให้เด็กคิดมากขึ้นยังไม่ค่อยมีโอกาสมากนักที่จะเกิดขึ้นในห้องเรียนของโรงเรียน อีกทั้งสภาพสังคมเมืองที่เด็กเติบโตและถูกเร่งเกินวัยที่เขาควรจะเป็นในเรื่องที่ไม่สำคัญ หรือบางเรื่องสำคัญต่อการดำรงชีวิตแต่โรงเรียนหรือระบบการศึกษาไม่ได้สอนหรือเข้าถึงจุดนี้”

คำถามที่ 3   สาเหตุที่แม่ยกเลิกจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้น้องคืออะไรคะ

“ความสุขโดยรวมของทุกคนในบ้าน วิถีชีวิตที่ยืดหยุ่นได้ ไม่ขึ้นอยู่กับระบบทุนนิยม และเชื่อว่าลูกมีศักยภาพ และแนวทาง วิธีการเรียนรู้ที่เป็นไปตามธรรมชาติไม่เร่งรีบ ในเรื่องวิชาการ รวมถึงค่าใช้จ่ายที่มากเกินความจำเป็นในการไปโรงเรียน เป็นเหตุผลหลักๆ ขออธิบายให้เห็นภาพสำหรับเด็ก ปฐมวัยก่อนว่า ลูกไม่ต้องตื่นแต่เช้า ฝ่าฟันรถติด ไปอยู่โรงเรียนประมาณ 6-7 ชั่วโมงในโรงเรียน ตามตารางเวลาของโรงเรียนลูกทำกิจกรรมต่างๆ ในช่วงเช้าบ่ายนอน พ่อแม่ไปรับเป็นแบบนี้ 5 วัน ในหนึ่งสัปดาห์ คำนวณค่าใช้จ่ายทั้งค่าเทอม ค่าน้ำมัน ค่ากิจกรรมพิเศษ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ยังนึกไม่ถึง ในการกลับกันเด็กต้องการความรักการดูแลเอาใจใส่ ให้อเวลา ไม่ถูกแยกจากก่อนวัยอันควร พ่อแม่บางท่านคิดว่า

เมื่อส่งลูกเข้าโรงเรียนเร็วเท่าไรเขาก็จะมีโอกาสเรียนรู้เร็วมากเท่านั้น ในการเรียนรู้บางเรื่องอาจจะเร็วจริง แต่บางเรื่องอาจจะล่าช้าก็ได้ เพราะเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกันเลย”

คำถามที่ 4   คนรอบข้างมีทัศนคติอย่างไรเมื่อแม่กดดันใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้น้อง

“ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เป็นธรรมดา”

คำถามที่ 5   แต่ละวันของน้องๆมีตารางการเรียนรู้ที่แน่นอนเหมือนในโรงเรียนหรือไม่

“ถ้าตารางเรียนคงไม่มี แต่จังหวะชีวิตประจำวันมีอยู่แล้ว หมายถึงกิจวัตรประจำวัน คือ ตื่นเช้า ทำธุระส่วนตัว ทานข้าวเช้า เล่น กิจกรรมอิสระ เล่น ทานข้าวเที่ยง นอน ตื่น เล่น ทานข้าวเย็น อาบน้ำ นอน จังหวะชีวิตประจำวันก็เป็นแบบนี้ แต่เราไม่ได้อยู่ที่บ้านเท่านั้น เด็กๆจะติดตามเราไปที่ทำงาน ที่งานของพ่อแม่บ้างในบางวัน ออกไปพบปะผู้คน กลุ่มเพื่อน กิจกรรมอิสระของแต่ละวันก็ไม่เหมือนกัน เพียงแต่เรากำหนดแผนการเรียนรู้คร่าวๆเป็นโครงไว้ ต้องบอกว่าคร่าวมากๆ ตามความสนใจของเด็กๆ เป็นหลัก เช่น อ่านหนังสือ เล่นเกมส์ ทำงานประดิษฐ์ ทดลองวิทยาศาสตร์ สร้างโครงงาน ทัศนศึกษา ออกกำลังกาย เล่นดนตรี บางครั้งเขาเรียนรู้ผ่านงานบ้าน บัด กวาด เช็ดถู กรองน้ำ ทำกับข้าว ซ่อมของต่างๆ หรือเรียนรู้ผ่านงานของคนในครอบครัว”

คำถามที่ 6   แม่กับน้องๆได้ร่วมกันสร้างสรรค์การเรียนรู้อย่างไรบ้างคะ

“มีสองแบบ แบบแรกเปิดโอกาสให้ลูกๆได้เลือกเอง คิดเองว่าวันนี้ หรืออาทิตย์นี้อยากเรียนรู้อะไร หรือเขากำลังสนใจอะไร เราก็จะหาข้อมูลหรือกิจกรรมที่เขาต้องการให้ทำ อย่างที่สอง คือ กำหนดว่าวันนี้จะเรียนการนับเลข บวกเลข ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ แต่จะมีTheme การเรียนรู้ในสิ่งที่เขาสนใจ เช่น จะเรียนบวกเลข ด้วยผลไม้ ด้วยลูกปัด หรือสัตว์ ก็จัดหาอุปกรณ์ ตั้งโจทย์ พูดคุยกัน จะเรียนเรื่องมัลลาย หางานประดิษฐ์ง่ายๆให้ทำ มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับมัลลาย เรียนรู้วิถีชีวิตมัลลายทั้งจากสื่อต่างๆ และจากสถานที่จริงก็คงพาไปสวนสัตว์ แล้วนั่งวาดรูปมัลลายหรือนั่งสังเกตดูว่ามัลลายทำอะไรบ้าง เหมือนที่เราอ่านหนังสือดูคลิปมาใหม่ อะไรแบบนี้ หรือบางทีก็เป็นโครงงาน เช่น ตอนนี้อยากสนใจเรื่อง Super Hero มาก ก็ทบทวนตัวอักษร ABC เป็น เรื่องราวของ Super Hero คือ จะทำยอดมนุษย์จากกระดาษและคำศัพท์วันละ 2-3 ตัวตั้งแต่ A-Z แล้วแต่ละตัวมีพลังพิเศษอะไรบ้าง เขาก็ได้เรียนรู้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น ยอดมนุษย์ Apple Man แต่งตัวแบบไหน มีพลังพิเศษอะไร ช่วยคนได้อย่างไร มีน้ำใจ

อย่างไรบ้าง หน้าที่เขาทำอะไร เขาได้คิดจินตนาการ เรียนรู้เรื่องการออกแบบสร้างสรรค์ด้วยคอมพิวเตอร์และคุณสมบัติต่างๆ ที่กล่าวมา ได้แต่งเรื่องเล่า เสริมสร้างพัฒนาการด้านภาษาและทักษะการพูดที่มากขึ้น”

คำถามที่ 7 ในจุดมุ่งหมายของบ้านเรียนหรือแม้แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาที่ว่า “การเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์” คือการเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ตรงนี้แม่กกได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนน้อยๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายนี้อย่างไรบ้างคะ

“เราเล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาของเรา เราเป็นคริสเตียน และปรารถนาจะสอนเขาให้อยู่ในทางของพระเจ้ามีความศรัทธาในองค์พระเจ้า มีจิตใจที่ตั้งมั่นตามหลักคำสอนในพระคัมภีร์ไบเบิลที่ว่า จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง และรักพระเจ้าด้วยสิ้นสุดใจ ทางด้านจิตใจเราใช้สิ่งนี้เป็นเครื่องบ่มเพาะส่วนหนึ่ง และการสร้างความรักความอบอุ่นสร้างความมั่นใจในการเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นสิ่งที่พ่อแม่พึงกระทำอยู่แล้ว ผ่านการเรียนรู้จากเรื่องราวในชีวิต สิ่งที่ต้องพบเจอมากมาย และในด้านร่างกายก็พัฒนาไปตามกำลังของร่างกายเด็กๆ การออกกำลังกาย ได้รับอาหารที่มีประโยชน์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม มีสุขอนามัยที่ดี มีกลุ่มเพื่อนเพื่อพัฒนาพัฒนาการด้านอารมณ์สังคม จิตใจ”

คำถามที่ 8 การศึกษาแบบบ้านเรียนทำให้แม่กกค้นพบศักยภาพใดในตัวน้องๆบ้างคะ

“เราให้เขาเรียนรู้แบบธรรมชาติไม่เร่งรีบ ไม่กดดัน สิ่งที่เราเห็นคือ เขาสนุก ชอบที่จะค้นหา ค้นพบสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยตัวเอง จุดหนึ่งก็คิดว่า เขาเป็นSelf Learner ได้พอประมาณ มีความอยากรู้เรียนโดยไม่ต้องบังคับ แต่บางทีก็แล้วแต่อารมณ์เหมือนกันนะคะ”

คำถามที่ 9 บางวันทีน้องๆ ไม่อยากเรียน แม่กกทำอย่างไรคะ

“ปล่อยให้เล่นเต็มที่เลยคะ พอน้องเค้าอารมณ์ดีก็ ก็กลับมาเรียนเหมือนเดิม”

คำถามที่ 10 บ้านเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพเด็ก ในกรณีของแม่กกที่จัดการศึกษาให้ลูก 2 คนพร้อมกัน จะมีการจัดการเรียนรู้หรือกรอบการเรียนรู้อย่างไร การจัดการเรียนรู้เหมือนกันไหม

“กรอบการเรียนรู้ก็เหมือนกัน เช่นถ้าเรียนเลข คนพี่กับคนน้องก็จะนับเลข คนพี่ก็จะนับเลขไป ส่วนคนน้องก็จะนับเลขเหมือนกันแต่นับได้น้อยกว่า”

คำถามที่ 11 บ้านเรียนกับปัญหาด้านการเข้าสังคมมักเป็นคำถามที่พ่อแม่ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาบ้านเรียนต้องพบเจออยู่บ่อยครั้ง ในมุมมองแม่มกที่ได้อาจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาแล้วมองว่า การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนนั้นทำให้น้องมีปัญหาในการเข้าสังคมจริงหรือไม่คะ

“คงต้องถามว่า “สังคม” ของผู้ที่มีถามมีความหมายว่าอย่างไร ถ้าหมายถึง เพื่อนในวัยเดียวกัน แล้วต้องอยู่ด้วยกัน เล่นด้วยกัน เรียนด้วยกันตลอด 8 ชั่วโมงต่อวัน ใน 5 วันต่อสัปดาห์นั้น ก็คงไม่มีค่ะ และคิดว่าเป็นสังคมอุดมคติเกินไป คือ เด็กเหล่านั้นจะมีทักษะที่จะรับมือกับเพื่อนๆ วัยเดียวกันได้ แต่กับบุคคลที่ไม่ค่อยได้เจอก็จะไม่คุ้นชินเท่าไร แต่ก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลของเด็กอีกนั้นแหละค่ะ แต่เด็กบ้านเรียนมัก จะเจอกลุ่มคนที่หลากหลายมาก มีทักษะการปรับตัวเข้ากับทุกเพศทุกวัยได้ดีนะคะ เรามีกลุ่มเครือข่าย กลุ่มกิจกรรมมากมาย ที่เป็นเพื่อนๆ กัน เรียกว่าแทบจะทั่วประเทศ ไปจังหวัดไหนเราก็แวะเยี่ยมกันได้ บางทีไม่ต้องสร้างความสัมพันธ์เยอะนะคะ แป๊บเดียวก็รู้จักกันแล้วค่ะ”

คำถามที่ 12 แม่มกมีกิจกรรมใดที่ส่งเสริมด้านการเข้าสังคมของน้องๆบ้างคะ

“ปกติทุกวันอาทิตย์เราก็ไปคริสตจักรหรือโบสถ์อยู่แล้วกลุ่มเพื่อนๆที่โบสถ์ ก็เจอกัน เล่นกัน ทำกิจกรรมร่วมกันทุกอาทิตย์ค่ะ จะมาร้องเพลง เล่นเกมส์ เรียนเรื่องราวในพระคัมภีร์กันเล่นกันอยู่แล้ว ส่วนเพื่อนๆบ้านเรียนด้วยกันเราก็นัดเจอกันตามความสะดวกค่ะ มีหลายกลุ่มเลยทีเดียว ไม่เหงาหรอกค่ะ รวมถึงเรามักจะพาลูกๆ ไปทำงานพร้อมกับเรา ถ้าเขาไปได้ เขาก็จะเจอกับผู้ใหญ่เลย ได้เห็นงานของพ่อและแม่ที่ทำงานสนุกดีค่ะ บางทีก็ไปช่วยตยายทำงานอันนี้ยังสนุกใหญ่ เพราะเป็นร้านขายข้าวแกง เจอผู้คนเยอะค่ะ”

คำถามที่ 13 ปัญหาและอุปสรรคที่พบตั้งแต่เริ่มต้นจัดการศึกษาจนถึงปัจจุบันมีอะไรบ้างคะ

“การจัดสรรเวลาค่ะ บางทีงานเข้าพร้อมกันทั้งพ่อกับแม่ก็จะยากนิดนึงค่ะ ต้องเลื่อนวัน เปลี่ยนเวลา กันไป ติดประชุม แต่ส่วนใหญ่ก็มักจะเอาลูกไปประชุมด้วย บางทีแม่ประชุมอีกที่พ่อประชุมอีกที่ ก็แยกกันเอาไปคนละคนค่ะ แล้วก็ติดหนังสือ สี ของเล่น ไปด้วย หรือบางทีก็ Assign งานให้ทำนะคะ เรื่องนี้ไม่ค่อยเท่าไรหรอกค่ะ รับมือได้แต่อุปสรรคที่มาจากทัศนคติของตนเองและผู้อื่นค่ะ บางทีก็ยากที่จะเผชิญ เช่น เมื่อเข้ากลุ่มเพื่อนๆ ก็ด้วยความเป็นแม่นะคะ เห็นพัฒนาการลูกคนอื่น ๆ ไปไกลกันแล้ว ลูกเรายังเพิ่งทำได้ ก็มีแอบกังวลค่ะ แต่เราก็ต้องกลับมาที่จุดเริ่มต้นค่ะ ว่าทำไมเราถึงต้องการทำ Home School นั่น คือ เราอยากให้ลูกมีความสุขกับการเรียนรู้และเราไม่เร่งรีบ เพราะเชื่อว่าเมื่อถึงเวลาเขาจะทำได้และเมื่อถึง

เวลาที่เหมาะสมของเขา เราก็จะเร่งค่ะ และบางครั้งกับคำพูดหรือคำตัดสินของคนว่าลูกเราเป็นเด็กแปลก ไม่ไปโรงเรียน และตามมด้วยคำวิพากษ์วิจารณ์และการตัดสินของผู้อื่นทั้งๆ ที่ไม่ได้เป็นอย่างที่เขาพูด ตรงนี้ พ่อแม่บ้านเรียนต้องเข้มแข็งค่ะ อึด อดทน และบางที่ต้องไม่แคร์กับสิ่งเหล่านั้นมาก ในกรณีที่ลูกเราไม่ได้เป็นอย่างที่เขาพูดนะ”

คำถามที่ 14 จัดบ้านเรียนให้น้องสองคนพร้อมกันมีปัญหาอุปสรรคไหมคะ

“มีค่ะ แต่เราจะให้คนหนึ่งเรียน อีกคนหนึ่งเล่นรอไปก่อน แต่ถ้าอีกคนจะเรียน จะมานั่งฟังด้วย หรือทำกิจกรรมบางอย่างด้วยก็ไม่มีปัญหา ช่วงวัยเด็กเราก็จะให้เค้าเรียนผ่านการเล่น อย่างเล่นเกมบาง เกมที่เล่นด้วยกันได้ ก็จะได้เล่นพร้อมๆ กันเลย”

คำถามที่ 15 แบ่งเวลากับคุณพ่อไหมคะในการช่วยกันว่าวันไหนใครสอน

“แบ่งค่ะ ถ้าไม่แบ่งแล้วทำคนเดียว บางทีเครียดมากค่ะ เพราะเวลาที่เขาอยากรู้อะไรพร้อม กันนี้ต้องรีบค่ะ แต่ความสนใจแต่ละคนคนละอย่างเลยคะ หลักๆ พ่อเขาจะสอนเลขและดนตรีคะ ส่วนแม่ก็ ภาษา งานศิลป์ต่างๆ ส่วนวิทยาศาสตร์ก็รวมๆ กันช่วยกันคะ แต่เราไม่ได้แบ่งเป็นวิชาการแบบนี้ชัดเจนนะ คะ สอนเชิงบูรณาการณ์ รวมๆ ผสมกันไปคะ”

คำถามที่ 16 คิดว่าบ้านเรียนมีข้อดีกว่าการศึกษาในระบบอย่างไรบ้างคะ

“เด็กมีอิสระในการเรียนรู้มากกว่า เลือกได้ว่าอยากเรียนอะไร อยากรู้อะไร เรียนได้ลึกและละเอียดกว่าคะ ไม่ถูกจำกัดการเรียนรู้ เวลาไม่ได้มาเป็นตัวบังคับ อยากเรียนเรื่องนี้นานเท่าไรก็ได้ สถานที่เรียนที่ไหนก็ได้ ครูผู้สอน เรียนกับครู อาจารย์ ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ จริง หรือมีทักษะที่เหมาะสมกับเรื่องที่รู้จริงๆ เพื่อนร่วมการเรียนรู้ มีหลากหลายช่วงอายุ”

คำถามที่ 17 ตลอดการจัดการศึกษาบ้านเรียนที่ผ่านมาแม่กคิดว่าอะไรคือข้อจำกัดของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนคะ

“ระบบการทำงานของภาครัฐคะ เคยยื่นเรื่องขอจดทะเบียนขึ้นปฐมนุรักษ์ แต่ทางสำนักงาน เขตไม่ค่อยให้ความร่วมมือ บอกว่ายังไม่ต้องจดทะเบียนตอนช่วงประถมค่อยมาจด ซึ่งจริงๆ เป็นสิทธิโดยชอบ ธรรมทางกฎหมายของเรานะคะ ที่ต้องให้เราจดทะเบียน ก็แจ้งไปทางนายกสมาคมบ้านเรียนไทยคะ แต่เรา

ยังพอมีเวลาอยู่ก็ไม่ใช่ไรค่ะ ไว้ช่วงชั้นประถมค่อยกลับไปจดใหม่ แต่ก็แอบเสียตายนเงินอุดหนุนทางการศึกษาที่เราจะต้องได้รับนะคะ แต่นั่นไม่ใช่เรื่องใหญ่ค่ะ”

คำถามที่ 18 แม่กกวางแผนจะจดทะเบียนกับสถานศึกษาหรือเขตพื้นที่การศึกษาคะ เพราะอะไร

“คิดว่าอาจจะจดทะเบียนกับสถานศึกษามากกว่ากับสำนักเขตการศึกษาคะ เพราะไม่อยากจะติดต่อกับทางรัฐให้ยุ่งยาก”

การสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษที่บ้านเรียนให้ลูกของตน

ผู้ให้สัมภาษณ์ คุณแม่กั้ง

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวบุษบา ใจสร้างสรร

เวลาสัมภาษณ์ วันจันทร์ที่ 17 กันยายน 2555 เวลา 13.30 – 14.30 น.

สถานที่สัมภาษณ์ ร้าน Coffee Chester สาขา ห้างโลตัส รามอินทรา

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1. คุณแม่คิดอย่างไรกับการศึกษาในระบบของประเทศไทย
2. คุณแม่เริ่มจัดการศึกษที่บ้านเรียนตั้งแต่ช่วงการศึกษาใด
3. คุณแม่ได้ยินหรือรับทราบแนวทางการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาจากที่ใด
4. กลุ่มบ้านเรียนที่ว่าเป็นอย่างไร
5. คนรอบข้างมีทัศนคติอย่างไรเมื่อคุณแม่ตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้ลูก
6. คุณแม่ใช้แนวคิดหรือปรัชญาการศึกษาใดในการใช้เป็นหลักจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ลูก
7. คุณแม่คิดว่าแนวคิดที่ใช้มีประสิทธิภาพเพียงใด และสามารถสังเกตเห็นการพัฒนาการของลูกในด้านใดบ้างที่แตกต่างจากเด็กทั่วไป
8. แต่ละวันของลูกๆ มีตารางการเรียนที่แน่นอนเหมือนในโรงเรียนหรือไม่
9. คุณแม่มีการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ให้น้องบ้างไหม
10. คุณแม่พิจารณาอย่างไรว่าวิชาไหนครูสอน วิชาไหนสอนเอง
11. คุณแม่ใช้สื่อใดประกอบการสอนบ้าง
12. บ้านเรียนกับปัญหาด้านการเข้าสังคมมักเป็นคำถามที่พ่อแม่ผู้ปกครองที่จัดการศึกษที่บ้านเรียนต้องพบเจออยู่บ่อยครั้ง ในมุมมองคุณแม่ที่ได้ลงมือจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาแล้วมองว่า การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนนั้นทำให้น้องมีปัญหาในการเข้าสังคมจริงหรือไม่
13. คุณแม่มีกิจกรรมใดที่ส่งเสริมด้านการเข้าสังคมของน้องๆบ้าง
14. ปัญหาและอุปสรรคที่พบตั้งแต่เริ่มต้นจัดการศึกษาจนถึงปัจจุบันมีอะไรบ้าง
15. คุณแม่ศึกษาหาความรู้เรื่องบ้านเรียนจากไหน
16. คุณแม่คิดว่าบ้านเรียนมีข้อดีกว่าการศึกษาในระบบอย่างไรบ้าง

17. คุณแม่คิดว่าอะไรคือข้อจำกัดของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน
18. ในจุดมุ่งหมายของบ้านเรียนหรือแม้แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา
ที่ว่า “การเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์” คือการเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ตรงนี้คุณแม่ได้
ดำเนินการจัดการเรียนการสอนน้องๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายนี้อย่างไรบ้าง
19. ปัจจุบันน้องได้จดทะเบียนกับสถานศึกษาหรือเขตพื้นที่การศึกษา
20. น้องอยู่ชั้นป.6 แล้ว คุณแม่คิดว่าจะให้น้องเรียนบ้านเรียนต่อหรือเข้าระบบ
21. ช่วงรอยต่อตอนนี้น้องออกจากระบบมาทำบ้านเรียนมีปัญหาหรือไม่
22. คุณแม่คิดว่าพ่อแม่ที่จัดบ้านเรียนให้ลูกต้องมีฐานะจริงหรือไม่
23. กลุ่มควบบกلاءธรรมชาติจดทะเบียนที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กหมดหรือไม่
24. คุณแม่คิดว่า เป็นไปได้ไหมที่ให้น้องเรียนในระบบโรงเรียนไปด้วยแล้วพอลกลับมาที่บ้านก็ทำบ้าน
เรียนให้น้อง

บทสัมภาษณ์

คำถามที่ 1   **คุณแม่คิดอย่างไรกับการศึกษาในระบบของประเทศไทย**

“จากประสบการณ์ของตัวเอง มองว่าจริงๆ แล้วการศึกษาในระบบโรงเรียนเนี่ยมันไม่ได้ทำเฉพาะเพื่อเด็กบางประเภท โดยเฉพาะเด็กแบบซี แม่มองว่าการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนมันต่างกัน แต่ในระบบโรงเรียนเนี่ยนะคะ ส่วนใหญ่คุณครูไม่เข้าใจว่าเด็กมีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นวิธีที่คุณครูสอนแก่เด็กทุกคนจะเหมือนกัน แล้วเด็กคนไหนที่มีการเรียนรู้ที่ต่างออกไปคุณครูก็จะมองว่าเด็กคนนั้นเป็นตัวป่วนของห้อง แล้วทำให้เด็กเรียนหนังสือไม่มีความสุข ซึ่งอันนี้ก็เป็นระบบการศึกษาซึ่งจริงๆ แล้วมันก็คงแก้กันลำบาก เราก็เลยมองว่าถ้าเรามีทางเลือกอื่นที่เราสามารถทำได้อย่างเช่นการศึกษานอกระบบอย่างบ้านเรียนเนี่ยก็เป็นหนึ่งในนั้น แล้วบ้านเรียนเนี่ยถ้าเรามีเวลา พ่อแม่มีความพร้อมก็สามารถจัดการศึกษาให้ลูกได้ ก็เลยมองว่าตรงนี้เป็นโอกาส ก็เลยออกมาจากระบบ”

คำถามที่ 2   **เริ่มจัดการศึกษากันที่บ้านเรียนตั้งแต่ช่วงการศึกษาใดคะ**

“ตอนแรกก็จะอยู่ในระบบจนถึงป.3 เราถึงได้เห็นปัญหาไฉ่คะ ได้เห็นว่าน้องเค้าอยู่ในโรงเรียนแล้วเค้าเป็นอย่างไร เค้าเป็นเด็กผู้ชาย ธรรมชาติของเด็กผู้ชายเค้าจะไม่นิ่งอยู่แล้ว โดยเฉพาะซีเนี่ย การเรียนรู้ของเค้าไม่ใช่ว่าต้องนั่งเรียน แล้วมองหน้าคุณครูพูด แต่เค้าจะเป็นประเภทยุกยิกใจ เวลาอยู่ในห้องเดียวก็นั่งเล่นกับเพื่อน คือไม่ฟังคุณครู คือหน้าไม่ฟังอะไรแต่หูเค้าฟัง ครูประจำชั้นเคยทดสอบเค้าดูเพราะหาว่าเค้าไม่ตั้งใจเรียน ก็เลยถามเค้าที่ครูสอนแต่เค้าก็ตอบได้หมด ผลการเรียนเค้าก็โอเค เกินระดับมาตรฐาน ก็เลยทำให้รู้ได้เลยว่าเดี๋ยวนี้อะไรการเรียนรู้จริงๆ แล้วมันมีหลายประเภท เด็กแต่ละคนไม่จำเป็นต้องนั่งจ้องครู อย่างซีเนี่ยถ้าให้เค้านั่งจ้องคุณครูเนี่ยเค้าจะเรียนไม่รู้เรื่อง ไม่ใช่สไตล์ที่นิ่งๆ ไฉ่คะ แล้วครูที่ไม่เข้าใจก็จะทำโทษน้อง”

คำถามที่ 3   **แม่กั้งได้ยินหรือรับทราบแนวคิดการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาจากที่ใดคะ**

“จริงๆ แม่กั้งมีกลุ่มเพื่อนที่เค้าทำบ้านเรียนอยู่แล้ว เป็นเพื่อนซีที่อยู่ด้วยกันตั้งแต่ตอนอนุบาล ตั้งแต่ซี 4 ขวบ ขณะซีอยู่ในโรงเรียนแต่เพื่อนเค้าเรียนแบบบ้านเรียน เพราะฉะนั้นซีจะเห็นความต่างเลย พอเปิดเทอมปั๊บ เค้าจะถามแม่ว่าทำไมเค้าต้องไปโรงเรียน ทำไมเพื่อนไม่เห็นต้องไปโรงเรียนเลย แม่เอาซีมาทำบ้านเรียนเถอะ เค้าก็จะพูดอย่างนี้กับแม่ทุกปีเลยตั้งแต่ป.1 ป.2 ป.3 แต่ช่วงนั้นแม่กั้งมองว่าตัวเองไม่ได้มีความพร้อม ความพร้อมมันต้องพร้อมเรื่องจิตใจเป็นสำคัญ คือส่วนตัวพร้อมอยู่แล้วมีเวลา

เต็มตัว แต่พอลูกเค้าถามอย่างนี้เราก็ก็นึกได้ว่า เราควรเอาออกมา แล้วเราก็ก็นึกการศึกษาบ้านเรียนของกลุ่มเพื่อนคือมันจะมี 2-3 บ้านที่เค้าทำอยู่ แล้วพอที่กลุ่มบ้านเรียนเค้ามีกิจกรรมอะไรที่ก็จะไปเข้าร่วมทุกครั้งเลย ทั้งๆที่เขายังอยู่ในระบบ ซึ่กับแม่ก็เลยรู้จักบ้านเรียนอยู่แล้วตั้งแต่อยู่ในระบบ”

คำถามที่ 4   กลุ่มบ้านเรียนที่ว่าเป็นอย่างไรคะ

“คือกลุ่มนี้เค้าจะรวมกันประมาณเกือบ 10 ครอบครัวเลย เมื่อก่อนยังไม่มีชื่อแต่ตอนนี้ชื่อกลุ่มครอบครัวควบกล้ำธรรมชาติ(Double Nature) ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เพิ่งเริ่มจะตั้งตอนที่ชื่อออกมาจากระบบมาทำบ้านเรียน คือเพื่อนที่บอกเค้าทำบ้านเรียนตั้งแต่ลูกเล็กๆเลย เค้ามีลูกชาย 2 คน คนแรกเอาไปเรียนอนุบาลแค่ปีสองปีก็เอาออก ส่วนอีกคนไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย ลูกเค้าเลยเป็นเด็กบ้านเรียนเต็มตัว พอเราออกมาทำบ้านเรียนด้วยกันมันก็เหมือนมีแนวร่วม แล้วก็มีอีกบ้านหนึ่งเป็นเด็กวัยเดียวกับซี้ คือเราโชคดีที่เรามีเด็กในกลุ่มวัยเดียวกัน แต่เป็นเด็กผู้ชายหมดเลย ตอนนั้นก็จะจะมี 3 บ้านหลักๆเลยที่ทำกิจกรรมหลัก เราเลยตั้งชื่อกลุ่มขึ้นเป็นกลุ่มควบกล้ำธรรมชาติ มาจากการที่เราเห็นว่าสามครอบครัวหลักมีความสนใจร่วมกันของเด็ก ว่าเด็กสนใจอะไรร่วมกันแล้วตอนนั้นเค้าสนใจเรื่องธรรมชาติ คือเป็นเด็กที่ชอบธรรมชาติ เราจะพาเด็กไปศึกษาธรรมชาติเป็นประจำตั้งแต่เล็กๆ สนใจเรื่องแมลง เค้าก็จะเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงด้วง เลี้ยงแมลง เพราะฉะนั้นกลุ่มนี้ก็เลยตั้งชื่อนี้ก็คือ ควบกล้ำธรรมชาติ มาจากเด็กที่สนใจธรรมชาติร่วมกัน”

คำถามที่ 5   คนรอบข้างมีทัศนคติอย่างไรเมื่อแม่กั้งตัดสินใจจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนให้ลูก

“จริงๆแล้วไม่ค่อยสนใจคนรอบข้าง เพราะมันเป็นการศึกษาที่เราให้กับลูก ถึงแม้ผู้ใหญ่ปู่ย่าตายาย ก็ไม่ค่อยโดนคัดค้านเท่าไร เพราะเค้ามองว่ามันเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ เค้าก็ให้เกียรติเราในการตัดสินใจ ในการดูแลลูกอย่างเต็มที่อยู่แล้ว ฉะนั้นก็อาจมีบางคนเค้าบอกว่าจะดีหรือ แต่ไม่มีการคัดค้าน แต่จะเป็นห่วงว่า ทำอย่างนี้จะดีหรือเปล่า แต่ถ้าเรามีจุดยืนที่มั่นคง แน่ใจ เรา ก็ก้าวต่อไปเลย ไม่ต้องสนใจคนรอบข้าง”

คำถามที่ 6   คุณแม่ใช้แนวคิดหรือปรัชญาการศึกษาใดในการใช้เป็นหลักจัดกระบวนการเรียนรู้ให้น้อง

“ช่วงปีแรกเลย เนื่องจากน้องซี้เค้าอยู่ในโรงเรียนแนวพุทธมาก่อนคือโรงเรียนทอสี แล้วพอเราออกมาจากทอสี เราก็ก็นึกเขียนแผนการศึกษา เราก็ก็นึกแนวถึงวิถีพุทธแต่ก็ไม่ได้เป็นพุทธเต็มตัว คือจะเน้นเรื่องธรรมชาติมาเป็นแกนกลาง อย่างที่บอกเราจัดเป็นกลุ่มเิงคะ พอเป็นกลุ่มเราก็ก็นึกความสนใจ

ร่วมกันคือเรื่องธรรมชาติเป็นแกนกลาง แล้วก็เรื่อง 8 สารวิชาเป็นตัวที่จะเสริมเข้าไป แต่เรื่องที่เราให้ความสำคัญมากเนี่ยเป็นเรื่องของทักษะการใช้ชีวิตมากกว่าวิชาการ เรามองว่าวิชาการเราไปเรียนในระบบมันวิชาการล้วนๆเลย มันไม่ใช่สิ่งที่ต้องการ จริงๆแล้วมุมมองของครอบครัวต่อการศึกษามันสำคัญ กับการที่เราจะทำบ้านเรียนเนี่ย แล้วถามว่าครอบครัวมีมุมมองตรงเนี่ยยังไง สำหรับแม่ก็เองมองว่าวิชาการไม่ใช่เรื่องสำคัญ สิ่งสำคัญเป็นทักษะชีวิตมากกว่า ที่เค้าจะอยู่ยังไง ใช้ชีวิตยังไง จะปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างกับสังคมยังไง เวลาที่เค้าเจอปัญหาอะไรมากมายทำยังไงที่เค้าจะไม่ฆ่าตัวตาย อะไรวะประมาณนี้ คือตรงนี้มากกว่าที่สำคัญโดยเฉพาะจิตใจ ก็เลยมาให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาจิตใจด้วยดี”

คำถามที่ 7   คุณแม่คิดว่าแนวคิดที่ใช้มีประสิทธิภาพเพียงพอ และสามารถสังเกตเห็นการพัฒนาการของน้องในด้านใดบ้างที่แตกต่างจากเด็กทั่วไป

“แนวพุทธเนี่ยเป็นช่วงแรก แต่ตอนนี้จะเป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจเป็นอันดับหนึ่ง ตอนนี้มีหลักๆ สามอย่างคือเรื่องพัฒนาจิตใจอันดับหนึ่ง เพราะเรามองว่าเป็นพื้นฐานเลย เพราะหากเด็กเค้าไม่ได้มีสภาพจิตใจที่มั่นคงที่ดีพอ มีคุณธรรม เวลาเค้าไปทำอะไรมันก็จะเกิดปัญหากับชีวิตเค้า เวลาเค้าไปเจอเพื่อน เล่นกับเพื่อน แล้วเกิดปัญหา เค้าก็จะไม่รู้เลยว่าเค้าจะแก้ปัญหายังไง เค้าจะทำยังไงกับอารมณ์โกรธที่เค้ามี ส่วนเรื่องที่สองจะเป็นเรื่องธรรมชาติ ก็จะไปเดินศึกษาเรื่องธรรมชาติ บางคนไม่เข้าใจถามว่าทำไมต้องศึกษาธรรมชาติ ก็เพราะธรรมชาติมีสิ่งๆให้เด็กได้เรียนรู้ สิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ มันอยู่ร่วมกันอย่างไร มันเป็นการจำลองให้เห็นเลยว่าจริงๆแล้วเราอยู่กับคนรอบข้างเนี่ยเราอยู่อย่างไร ธรรมชาติรอบข้างทุกอย่างเกื้อกูลกันหมด ฟังพาอาศัยกัน แล้วเด็กก็ได้ฝึกเรื่องความอดทน ฝึกความมีเมตตา และหลายๆอย่างที่ได้เรียนรู้จากธรรมชาติ แต่จะเป็นการซึมซับ ค่อยๆเป็น ค่อยๆไป ไม่ใช่ไปแค่ครั้งสองครั้งแล้วเด็กจะได้ เพราะว่าสี่เค้าเริ่มตั้งแต่ 4 ขวบ เราเอาเค้าเข้าหาธรรมชาติตลอดเลย แล้วอีกอันดับสุดท้ายก็เป็นศิลปะที่เพิ่งจะมาให้ความสำคัญในปีนี้ ก็จะเป็นชั้นเรียนของศิลปะ เพราะเรามองว่าศิลปะมันไม่ใช่แค่การวาดรูปอย่างเดียว ศิลปะมันอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่นเรื่องของสีสันทัน มันก็เป็นศิลปะเหมือนกัน พัฒนาการที่เด่นชัดก็เป็นเรื่องของจิตใจ เพราะปีนี้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ แล้วน้องเค้าก็มาศึกษาปราชญ์ภูมิรู้ ราชายโคะ เป็นเรื่องของการกลับมาดูแลตัวเองเปลี่ยนแปลงตัวเอง เป็นการกลับเข้ามารู้จักตัวตนที่แท้จริงของเรา เป็นแนวคิดของอินเดีย แม้กับลูกก็เรียนด้วยกัน แล้วเราก็มองว่าเรื่องนี้มันเป็นเรื่องสำคัญของคนจริงๆไม่ว่าจะเป็นวัยไหนก็ตาม แต่อย่างสี่เค้าโชคดีที่ได้เข้ามาตั้งแต่เล็กๆ อย่างหลักของแนวคิดราชายโคะ คือการกลับมารู้จักตนเอง เรามีจุดอ่อน มีความอ่อนแอตรงไหนบ้าง แล้วก็กลับมาปรับปรุงแก้ไข

ตรงนั้น ถ้าเป็นเด็กๆ เราจะเอาเรื่องของคุณธรรมเข้ามาสอน แล้วมีการนั่งสมาธิแล้วผลจะเห็นได้ชัด คือเรื่องของจิตใจ จากเด็กที่ซน ไม่นิ่ง เป็นเด็กที่นั่งสมาธิไม่ได้เลย ตอนนี้อ่านก็นิ่งขึ้น รู้จักควบคุมอารมณ์ แล้วก็เรื่องอ่านหนังสือจะชัดเจนมากกว่าระหว่างอยู่ในระบบกับบ้านเรียน ตอนอยู่ในระบบเค้าจะไม่ชอบอ่านหนังสือ ซึ่งเราก็กังวลเหมือนกันว่าลูกจะรักการอ่านไหม แต่หลังจากที่ออกมา ก็เห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจนคือเรื่องของการอ่าน คืออ่านจากสิ่งที่เค้าอยากรู้ เช่น เค้าสนใจเรื่องเลียดวง แล้วที่บ้านมีหนังสือดวงเยอะ เค้าก็จะไปเปิดอ่านเอง ตรงนี้เป็นจุดเริ่มต้นไม่ว่าจะอ่านหนังสือหรือทำอะไรก็ตาม ถ้าเค้าทำมาจากใจ จากสิ่งที่เค้าชอบ เค้าก็จะทำได้”

คำถามที่ 8   แต่ละวันของลูก ๆ มีตารางการเรียนรู้ที่แน่นอนเหมือนในโรงเรียนหรือไม่

“เคยมีคะ ตอนแรกๆเลยที่เราทำบ้านเรียน เราก็มากำหนดเป็นตารางเรียนว่าเช้าทำอะไร ทำอันนี้เสร็จ ทำอันนั้นต่อ แต่พอเอาเข้าจริงๆแล้วมันไม่ได้เป็นไปตามตารางสักเท่าไร ก็เลยปรับกันไปปรับกันมา ล่าสุดคือไม่มีตารางเรียนแล้ว”

คำถามที่ 9   แม้จะมีการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ให้น้องสบายไหมคะ

“มีคะ ที่บ้านเค้าจะมีห้องส่วนตัวของเค้าห้องหนึ่ง ซึ่งในห้องนี้ก็จะหนังสือ มีกระดานไว้อ่านเค้า แต่ทุกวันอยู่บ้านน้อยมาก ฉะนั้นปีนี้เลยที่เราสอนวิชาการน้อย แต่จะมีบางวิชา อย่างภาษาไทย เราก็จะให้คุณครูที่ทอสมาสอนให้ที่บ้าน แล้วแม่ก็เองก็สอนเลข แล้ววิชาอื่นก็วิทยาศาสตร์จริงๆแล้วไม่ได้สอนเลย แต่หลักๆ เราจะดูว่าเค้าสนใจอะไร แล้วก็คอยสนับสนุนส่งเสริมในด้านนั้นๆไป ฉะนั้นการเรียนมันจะไม่เหมือนเรียนในโรงเรียน ว่าเรียนวิชาอะไรบ้าง วันนี้ต้องเรียนอะไร มันไม่ใช่ นี่คือแล้วแต่เค้าเป็นหลัก”

คำถามที่ 10   แม้จะพิจารณาอย่างไรว่าวิชาไหนครูสอน วิชาไหนสอนเอง

“อย่างภาษาไทยที่ได้ครูมาสอนคือ ซีเคยเรียนกับครูคนนี้มา 3 ปี แล้วมันเป็นความสัมพันธ์ที่ดี พอเราออกมาจากโรงเรียนทอสี่ เราก็อยากจะรักษาความสัมพันธ์นี้เอาไว้ คือมันก็ได้สองต่อคือ ได้ภาษาไทยด้วยและได้ความสัมพันธ์กับคุณครูที่ยังมีอยู่ ส่วนบางวิชาที่เราไม่ถนัด อย่างภาษาอังกฤษเราก็ให้เค้าไปเรียนข้างนอก เวลาแม่ก็สอนอย่างสอนเลข ก็จะสอนตามหนังสือเลย เนื่องจากเค้าโตแล้ว เค้าไม่ใช่เด็กเล็กที่จะต้องมีเทคนิคในการสอน พอเป็นเด็กโตก็จะสอนเค้าแล้วให้ทำแบบฝึกหัด ส่วนวิชาอื่นอย่างวิชาสังคม ถ้าเราไปเปิดดูมันจะเป็นเรื่องของการทำงาน จำ ตอนนี้อ่านเค้าจะเรียนเรื่องบทบาทหน้าที่พระพุทธศาสนา ศาสนาอื่นๆ เรื่องระบบเศรษฐกิจอะไรอย่างนี้ เราก็ไม่ได้สอนตรงนั้นเท่าไร แต่จะใช้วิธี

อย่างเราพาไปเที่ยว เช่น ไปเชียงใหม่เราก็จะให้เค้าเห็นแต่ละที่ แต่ละภาค แต่ละวัฒนธรรม แต่ละชุมชนที่เค้าไป บางทีเรามีโอกาสได้ไปต่างประเทศก็จะมีโอกาสได้เห็นความต่างว่าทุกคนเหมือนกันแต่อยู่ในสถานที่ที่มันต่างกัน ศิลปวัฒนธรรมต่างๆก็จะแตกต่างกันไป วิถีชีวิต การกินการอยู่ อาหาร ภาษาที่ใช้ก็แตกต่างกัน เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่เค้าได้เรียนรู้จากการที่ไปเห็นไปสัมผัส แม้จะเชื่อว่า การเรียนรู้ที่ได้ผลจริงๆ เป็นการเรียนรู้ที่ลงมือปฏิบัติ ลงมือสัมผัส ไม่ใช่เรียนรู้จากหนังสือแล้วมาท่องจำ”

คำถามที่ 11 แม่กังวลสื่อใดประกอบการสอนบ้าง

“ก็จะใช้หนังสือเป็นหลัก จะยืมจาก TK Park เมื่อก่อนซื้อเอา เดี่ยวนี้มีแหล่งหนังสือให้ยืมเยอะมากอย่าง TK Park ในอินเทอร์เน็ต ช่วงนี้ก็มีที่เค้าสนใจเรื่องดวงมากเลย เราก็จะซื้อหนังสือให้เค้า แล้วเค้าก็จะไปเสิร์จข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และอีกอันหนึ่งคือไปหาผู้รู้เลย เพราะในธรรมชาติจะมีครู เค้าเป็นนักธรรมชาติวิทยา ไม่รู้จะไรก็ตามได้ แล้วมีอีกช่วงหนึ่งที่สนใจเรื่องเกษตรแบบพึ่งพาตนเองมากเลย เพราะเห็ด ปลูกผัก เราก็พาเค้าไปหาผู้ที่เชี่ยวชาญด้านนี้”

คำถามที่ 12 บ้านเรียนกับปัญหาด้านการเข้าถึงคมมักเป็นคำถามที่พ่อแม่ผู้ปกครองที่จัดการศึกษาบ้านเรียนต้องพบเจออยู่บ่อยครั้ง ในมุมมองคุณแม่ที่ได้ลงมือจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมาแล้วมองว่า การจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนนั้นทำให้องมีปัญหาในการเข้าถึงคมจริงหรือไม่

“ใช่จะมีคนชอบมาถามว่าทำบ้านเรียนแล้วเด็กจะมีสังคมหรือ เพราะบ้านเรียนมันโดดเดี่ยวออกมา มันไม่ได้มีเพื่อนเยอะๆ เราก็จะตอบเค้าไปว่า สังคมของเด็กบ้านเรียนกับสังคมของเด็กในโรงเรียนมันต่างกัน เวลาเราไปโรงเรียนเราก็จะเจอเพื่อนในวัยเดียวกัน ห้องเดียวกัน อายุเดียวกัน แต่สังคมของเด็กบ้านเรียน เค้าจะมีเวลาค่อนข้างมาก และเค้าจะทำกิจกรรมที่มันหลากหลายมากกว่าเด็กในระบบ อย่างพ่อของซีเค้ามีร้านขายอุปกรณ์แคมป์ปิ้ง เวลาเค้าไปทำงานกับพ่อ เค้าก็จะเหมือนลูกจ้างของร้าน รู้จักอุปกรณ์แคมป์ปิ้ง แล้วที่ร้านจะเป็นชมรมคนยิงธนูด้วยก็จะมีคนมาหลากหลายวัย ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ วัยรุ่น คือมีทุกวัย ฉะนั้นสังคมของเค้าจะมีความหลากหลายมากกว่าเด็กในระบบ หรือแม้แต่ในกลุ่มบ้านเรียนที่บอกว่ามีสามครอบครัว เด็กก็จะวัยไล่ๆ กันก็จริง แต่จะมีเด็กที่อายุน้อยกว่า และมากกว่า เค้าก็จะได้เรียนรู้บทบาทและหน้าที่ของการเป็นน้องและพี่ คือเป็นพี่ที่ต้องดูแลน้องและเป็นทั้งน้องที่ต้องเชื่อฟังพี่ บทบาทของเขาก็เลยจะหลากหลาย ก็เลยมองว่าสังคมของเด็กบ้านเรียนได้เปรียบ เพราะเค้าต้องมีบทบาทที่มากกว่าเด็กในระบบ แต่จริงๆ แล้วก็มีบ้านเรียนที่อยู่บ้านจริงๆ สอนอยู่บ้านจริงๆ ก็แล้วแต่ แต่ส่วนใหญ่ครอบครัวที่

จัดบ้านเรียนจะไม่ค่อยเป็นอย่างนี้ เพราะมองว่าการศึกษาของลูกสำคัญ สำหรับพ่อแม่ที่ทำบ้านเรียนต้องเป็นพ่อแม่ที่ทุ่มเท อะไรที่เป็นการเรียนรู้ของลูกเนี่ย พาไปหมดเลย ฉะนั้นปัญหานี้ไม่ค่อยมี”

คำถามที่ 13 คุณแม่มีกิจกรรมใดที่ส่งเสริมด้านการเข้าสังคมของน้องๆบ้าง

“เราไม่ได้มองว่าเด็กบ้านเรียนจะมีปัญหาเรื่องของสังคม เราก็เลยไม่ได้ส่งเสริมตรงนั้น แต่ก็จะมีการกิจกรรมจิตอาสา จะให้เขาทำตั้งแต่เล็ก อยากให้เขาเห็นว่าสิ่งที่เขาสามารถทำได้มีอะไรบ้าง เรามีโอกาสดีกว่าเด็กอื่นๆมากมาย เช่น เด็กด้อยโอกาสที่หมู่บ้านเด็ก เราจะเห็นว่าเด็กคนอื่นด้อยโอกาสกว่าเขา ตั้งเยอะ ในเมื่อเรามีโอกาสที่ดีอย่างนี้ สิ่งที่เขาควรจะทำก็คือการแบ่งปันให้คนอื่น เป็นการสอนผ่านการทำกิจกรรม และเขาก็ได้เข้าสังคมกับเด็กที่มีความแตกต่างกัน เคยไปใช้ชีวิตกับเด็กที่หุ่นจริงๆ ไปกิน ไปนอน เหมือนเด็กที่หุ่นเลย ไปยืนเข้าแถวรับอาหารเหมือนกัน หกวันเลย ให้เขาได้เรียนรู้ความแตกต่างกับการที่เราอยู่บ้านแล้วมีทุกอย่างที่เราอยากได้ กับเด็กที่หมู่บ้านเด็กแม้กระทั่งความรักยังไม่ได้เลย เป็นเด็กกำพร้า พ่อแม่ไม่มีฐานะจะเลี้ยงดูได้”

คำถามที่ 14 ปัญหาและอุปสรรคที่พบตั้งแต่เริ่มต้นจัดการศึกษาจนถึงปัจจุบันมีอะไรบ้าง

“เป็นปัญหาของเราเองมากกว่า เพราะช่วงที่เอาลูกออกมาเรากๆ เป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลง ช่วงนั้นเรายังไม่รู้บางเรื่อง และบางอย่างก็ยังไม่เข้าใจ ลูกเองก็ต้องปรับตัวเยอะ เราเองก็ต้องปรับตัวเยอะ เราเองก็รู้ว่าต้องสอนยังไง แล้วบางทีเราเอาเขาออกมาจากระบบแล้วสอนเค้าไม่ได้เต็มที่ หรือเปล่า คือช่วงรอยต่อนี้ที่เป็นปัญหา ทำให้เราเกิดความกังวลว่าเราไม่ได้สอนเค้ามากเหมือนที่เขาได้ในโรงเรียน ทั้งที่จริงๆ ตอนนั้นเราก็ไม่ได้เน้นเรื่องของวิชาการ”

คำถามที่ 15 แม่ก็ศึกษาหาความรู้เรื่องบ้านเรียนจากไหนคะ

“ศึกษาจากเพื่อนที่เค้าทำอยู่แล้ว มีปัญหาอะไรก็จะถาม ขอคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ เพราะจริงๆ แล้วทุกบ้านก็ไม่เหมือนกันหรอกคะ อย่างกลุ่มเดียวกันจะมีแกนกลางคือความสนใจเรื่องธรรมชาติ แต่ในรายละเอียดก็จะแตกต่างกันไป บางบ้านอาจจะเรื่องเกษตร บ้านเราอาจเป็นเรื่องของจิตใจ”

คำถามที่ 16 คุณแม่คิดว่าบ้านเรียนมีข้อดีกว่าการศึกษาในระบบอย่างไรบ้าง

“จริงๆ การศึกษาทั้งสองระบบมันมีทั้งข้อดีข้อเสียนะคะ ของบ้านเรียนเองก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย มันขึ้นอยู่กับว่าการศึกษาแบบไหนมันเหมาะกับครอบครัวมากกว่า แต่ของแม่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับวิชาการ ในระบบส่วนใหญ่จะสอนวิชาการ ฉะนั้นเราไม่จำเป็นต้องอยู่ในระบบ เราออกมาทำเอง เราให้ความสำคัญกับเรื่องไหนเราก็สอนเรื่องนั้น เด็กสนใจเรื่องไหนเราก็สอนเรื่องนั้น”

คำถามที่ 17 คุณแม่คิดว่าอะไรคือข้อจำกัดของการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียน

“เรื่องระเบียบวินัย พอออกมาเรารู้เลยว่ามันเป็นเรื่องของความหย่อนยาน ออกมาอยู่บ้านไม่ต้องไปเรียนหนังสือ ตื่นมา อยากทำอะไรก็ทำ ที่บอกว่าตื่นมาเรามีกิจวัตรอะไรบ้าง เราก็จะทำได้แค่ช่วงหนึ่ง เค้าเองก็รู้สึกสบาย อยากทำอันนี้ก่อน อันนั้นยังไม่อยากทำ ซึ่งเราก็ไม่อยากไปบอกเค้าว่า ไม่ได้ ต้องทำตามกิจวัตรประจำวัน เราก็เลยให้เค้าทำอย่างที่เขาอยากทำ ซึ่งสิ่งที่เค้าอยากทำก็จะเป็นสิ่งที่เค้าสนใจ ทำของเล่น ประดิษฐ์ อ่านหนังสือ”

คำถามที่ 18 ในจุดมุ่งหมายของบ้านเรียนหรือแม้แต่จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาที่ว่า “การเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์” คือการเป็นผู้สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ตรงนี้คุณแม่ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนน้องๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายนี้อย่างไรบ้าง

“ก็ตอนที่เราเขียนแผนการจัดการศึกษา เราก็จะเขียนว่าเราเน้นทางด้านไหนบ้าง จริงๆ ต้องครอบคลุมทั้งหมดอยู่แล้ว ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่สมบูรณ์แค่เพียงข้างนอก ข้างนอกก็จะเป็นการดูแลเค้าเรื่องอาหาร สุขภาพ การออกกำลังกาย หรือการให้ความรู้ แต่เรื่องข้างในก็เป็นการให้ความสำคัญทางจิตใจ เพราะมนุษย์จะไม่สมบูรณ์ถ้ามีเพียงภายนอก ซึ่งในระบบไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องของข้างในเลย เราไปให้แค่วิชาความรู้ ซึ่งไม่ได้ทำให้เค้าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ ทำให้เขาขาดหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต ขาดหลักคุณธรรม จริงๆ แล้วสิ่งที่อยากปลูกฝังให้เค้าคือการเป็นผู้ใฝ่เรียนใฝ่รู้ด้วยตนเอง มากกว่าที่จะรอให้มีคนมาสอนมาป้อนข้อมูลให้ ซึ่งมันต้องเป็นนิสัย เป็นทัศนคติที่เกิดมาจากตัวของเขาเอง มันต้องสร้างขึ้นและไม่ใช่ว่าจะสร้างกันได้ง่ายๆ ต้องมีกระบวนการ วิธีการ ซึ่งเรากำลังทำ เพราะสิ่งนี้เป็นสิ่งเดียวที่เราอยากได้ ถ้าเขาทำตรงนี้ได้เราจะไม่ห่วงเค้าเลย เขาโตขึ้นไป เขาหาข้อมูลเองได้อยู่แล้ว เพราะมันมีเทคโนโลยี เครือข่ายต่างๆ อินเทอร์เน็ต มันมากมายจริงๆ ถ้าเขาใฝ่รู้แบบนี้ เขาก็หยิบฉวยมาใช้ได้”

คำถามที่ 19 ปัจจุบันน้องได้จดทะเบียนกับสถานศึกษาหรือเขตพื้นที่การศึกษา

“จดทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กที่กาญจนบุรีคะ ก็ทำแผนการจัดการศึกษา ประถมศึกษาช่วงชั้นที่ 2 คือ ป.4-6 ไป จริงๆแล้วแผนต้องมีการปรับเปลี่ยนทุกปี พอถึงเวลาประเมินเราก็ไปร่วมประเมินกับทางหมู่บ้านเด็ก โดยประเมินตามหลักของกระทรวงเลย เพราะกระทรวงเค้าจะมีแบบฟอร์มเป็น 8 สาระวิชามาให้ โดยเราออกข้อสอบเอง ไม่เหมือนข้อสอบที่โรงเรียน เราเป็นผู้จัดการศึกษา เราเหมือนเป็นคุณครู ข้อสอบเราก็ต้องออกเอง เราจะรู้ว่าลูกเราเรียนอะไร แล้วตอนออกข้อสอบเนี่ย เราต้องอิงกับ 8 สาระวิชา ตามแต่ละวิชาไปเลย แต่หลักๆเค้าเอาแค่ 5 วิชา ศิลปะเนี่ยไม่ต้อง นี่เฉพาะเวลาสอนไ้คะ แต่ตอนที่เราประเมิน เราต้องประเมิน 8 สาระ ซึ่งเค้าจะมีแบบฟอร์มมาให้คะ”

คำถามที่ 20 น้องอยู่ชั้นป.6 แล้ว แม่ก็คิดว่าจะให้น้องเรียนบ้านเรียนต่อหรือเข้าระบบคะ

“จัดบ้านเรียนต่อคะ เพราะน้องเค้ามีความสุขในการเรียนแบบบ้านเรียนมากกว่า เพียงแต่จบปอหกตรงนี้แล้วเค้าอยู่ที่หมู่บ้านเด็ก ที่หมู่บ้านเด็กเค้ารับได้แค่ปอหก ก็ต้องดูว่ามอหนึ่งจะไปจดที่ไหนจะไปจดกับพื้นที่เขตหรือจะเป็นการศึกษาทางไกลที่มีหลักสูตรของเขา เขาจะส่งหนังสือมาให้ แล้วเราเรียนเองที่บ้าน พอถึงวันสอบ เค้าจะนัดว่าสอบที่นี้ๆ เราก็จะไปสอบ เหมือนๆกับกคน.”

คำถามที่ 21 ช่วงรอยต่อตอนเอน้องออกจากระบบมาทำบ้านเรียนมีปัญหาหรือเปล่าคะ

“ไม่มีปัญหาคะเพราะจบช่วงชั้นพอดี เหมือนย้ายโรงเรียน ก็ไปลงทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กเลย”

คำถามที่ 22 แม่ก็คิดว่าพ่อแม่ที่จัดบ้านเรียนให้ลูกต้องมีฐานะจริงหรือเปล่าคะ

“ก็เห็นเพื่อนๆ ก็ไม่เห็นมีฐานะกันเลย เพื่อนส่วนใหญ่ที่ทำบ้านเรียนก็ฐานะปานกลาง ไม่ใช่ฐานะดีนะ ฐานะดีจะเอาลูกเข้าอินเตอร์ แต่บ้านเรียนทำให้ประหยัดค่าเล่าลงไปได้เยอะ โรงเรียนทางเลือกเช่น รุ่งอรุณ ทอสี ปีนังลดลงไปตั้งหลายดั่งค์ เป็นแสน แสนนึงเราเอามาทำอะไร เราก็เอามาซื้ออุปกรณ์การเรียน การสอน พาถูกไปเที่ยวเรียนรู้อู้อ คือเอาเงินมาใช้จ่ายพวกนี้ได้เยอะ เราไปลงทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กก็เทอมละสองสามพัน ค่าเดินทางก็ไม่เสีย แต่ถ้าให้ลูกไปเรียนพิเศษก็จะจ่ายอะไรอย่างนี้ เช่นนั้นก็เลยเหมาะๆกับคนที่ฐานะไม่ดีแต่มีเวลาให้ลูกเยอะไ้ ฉะนั้นไม่จำเป็นต้องมีฐานะ”

คำถามที่ 23   กลุ่มควบกัล้าธรรมชาติจดทะเบียนที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กหมดหรือเปล่าคะ

“จดหมดเลยคะ มีอยู่ครอบครัวนึงตอนแรกจดกับเขต แต่เจอปัญหาที่เคยย้าย พื้นที่เขตเป็นเรื่องของความไม่เข้าใจกันมากกว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐบางที่เค้าก็ดูแลการศึกษาในระบบอื่นด้วยส่วนนึงก็ต้องมาดูบ้านเรียน แล้วบางที่เค้าก็ไม่ได้เข้าใจการศึกษากันบ้านเรียนว่าเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นเวลาประเมินผลหรือพูดคุยกัน เพราะต้องมีความสัมพันธ์กันเยอะ ต้องประเมินร่วมกัน ตอนเขียนแผนก็ต้องมานั่งดูว่าโอเคไหม”

คำถามที่ 24   แม่ก็คิดว่า เป็นไปได้ไหมที่ให้นักเรียนในระบบโรงเรียนไปด้วยแล้วพอลกลับมาที่บ้านก็ทำบ้านเรียนให้น้อง

“ถ้าเค้าอยู่ในระบบเค้าจะไม่มีเวลา เวลาส่วนใหญ่อยู่โรงเรียน กลับมาก็ต้องทำการบ้าน มีการบ้านที่ต้องทำ ตอนอยู่ในโรงเรียนเค้าชอบประดิษฐ์ กลับมาบ้านก็ยังไม่ีเวลาทำ ก่อนหน้านี้ที่ไปร่วมแจมกับกลุ่มบ้านเรียนตอนนั้นคือเรายังไม่มีความพร้อม พอเราพร้อมแล้ว เราก็ทำเต็มตัวเด็กก็จะได้เต็มที่มากกว่า ทำบ้านเรียนควบคู่ไปกับการไปโรงเรียน”

หมายเหตุ : สามารถดูแผนการเรียนรู้ของคุณแม่ก็เพิ่มเติมได้ที่ ภาคผนวก ค

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงบรรยาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเรื่อง การจัดการศึกษาบ้านเรียน และเพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการศึกษาบ้านเรียน โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารวิชาการ งานวิจัย อินเทอร์เน็ต และจากการเข้าฟังเสวนาเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตาม หลักการพัฒนาสมองใน Home school และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องประสบการณ์บ้านเรียน การ สัมภาษณ์คุณกนกพร สบายใจ กรรมการสมาคมบ้านเรียนไทย และการสัมภาษณ์มารดาผู้จัดการศึกษา บ้านเรียนให้ลูกของตน 2 ท่าน คือ คุณแม่ชวันลักษณ์ เกรียงปริญญากิจ และคุณแม่กั้ง

จากการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการดังกล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปสิ่งที่ศึกษามาได้ดังนี้

บ้านเรียน (Home School) เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวจัดทำขึ้น ซึ่งเป็นการจัด การศึกษาที่เป็นการผสมผสานรูปแบบการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน นอกกระบวน โรงเรียน และตามอัธยาศัย ซึ่งผู้เรียนในบ้านเรียนจะมีศักดิ์และสิทธิเช่นเดียวกับผู้เรียนที่ศึกษาในระบบ โรงเรียน โดยบ้านเรียนจะจัดทำหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้โดยเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้นั้น มีความสอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของผู้เรียนมากที่สุด โดย ครอบครัวจะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ตั้งแต่จัดทำหลักสูตรการศึกษา กระบวนการสอน การจัดเตรียม อุปกรณ์การเรียน รวมทั้งการทัศนศึกษานอกสถานที่เพื่อเพิ่มพูนความรู้ โดยบ้านเรียนมุ่งหวังให้ผู้เรียน พัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ คือมีความรู้คู่คุณธรรม และผู้เรียนค้นพบความต้องการ ศักยภาพที่มี อยู่ในตนเองอย่างแท้จริง

บ้านเรียน เกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ จากการศึกษาทางเอกสารพบว่าสาเหตุหลักเกิดจาก การที่ระบบการศึกษาของไทย ไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อศักยภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง เนื่องจาก หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ของการศึกษาในระบบโรงเรียนถูกจัดทำขึ้นเพื่อผู้เรียนที่มีศักยภาพและ รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่กลับใช้หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่มีรูปแบบเช่นเดียวกันหมด ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาโดยการสัมภาษณ์คุณแม่ผู้จัดบ้านเรียนให้ลูกของตนก็มองว่าการศึกษาในระบบ

เป็นการสอนที่จำกัดรูปแบบการเรียนรู้ และเป็นเสมือนโรงงานผลิตแบบเหมาโหลคือใช้การเรียนการสอนรูปแบบเดียวสอนเด็กจำนวนมากที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างตามปัจเจกบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องท่องจำและนั่งฟังครูบรรยาย ทำให้เด็กขาดความเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ และเด็กที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างถูกมองว่าเป็นเด็กไม่เชื่อฟัง และถูกทำโทษ สิ่งนี้จึงทำให้ผู้เป็นแม่เล็งเห็นว่าลูกของตนอาจมีรูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมกับการเรียนในระบบโรงเรียน รวมทั้งเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในการที่จะจัดการเรียนการสอนให้ลูกเองได้ รวมทั้งความต้องการที่จะใช้เวลาคุณภาพร่วมกันกับลูกในการสร้างความรักและอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิดด้วยแนวทางและปรัชญาที่ครอบครัวยึดมั่น ทำให้คุณแม่ได้ตัดสินใจจัดบ้านเรียนให้ลูกของตนในที่สุด

ความแตกต่างของการศึกษาในระบบโรงเรียนและบ้านเรียน เห็นได้ชัดเจนจากหลักสูตรของโรงเรียนที่ใช้ 8 กลุ่มสาระในการกำหนดกรอบการเรียนรู้ของผู้เรียน และแผนการสอนที่ตายตัวสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลาย มีตารางเรียนที่ชัดเจน และครูเป็นศูนย์กลางในการให้ความรู้ รวมทั้งจัดเตรียมตำราตามแต่ละวิชา การเรียนการสอนเน้นการท่องจำ แต่บ้านเรียนกลับให้ความสำคัญกับศักยภาพของผู้เรียน โดยการผสมผสานการเรียนรู้จากทั้ง 8 กลุ่มสาระมาหลอมรวมกับการเรียนรู้ตามความสนใจ อีกทั้งความลื่นไหลในการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระที่เรียนมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนได้ตลอด การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ลงมือปฏิบัติจริง และการที่ผู้เรียนได้เลือกสรรการเรียนรู้ด้วยตนเองร่วมกับพ่อแม่ ว่าตนต้องการศึกษาเรื่องใด และด้วยวิธีใด บ้านเรียนไม่มีตารางเรียนที่ตายตัว เพราะบ้านเรียนมีความเชื่อว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลาโดยอยู่บนพื้นฐานที่เด็กมีความสุขในการเรียนรู้

การจัดการศึกษาบ้านเรียนของประเทศไทยในปัจจุบัน ยังคงถูกสังคมมองว่าผู้เรียนที่เรียนบ้านเรียนนั้นจะต้องขาดทักษะทางสังคม ซึ่งโดยแก่นแท้ของบ้านเรียนนั้นเป็นรูปแบบการจัดแบบครอบครัวเดียว การที่จะถูกสังคมมองว่าผู้เรียนจะขาดทักษะทางสังคมจึงไม่ใช่เรื่องแปลก หากแต่บ้านเรียนของไทยในปัจจุบันได้ก้าวผ่านข้อจำกัดนี้แล้ว ด้วยการรวมกลุ่มครอบครัวที่จัดบ้านเรียนเหมือนกัน โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน เช่น กลุ่มควบกล้าธรรมชาติที่คุณแม่กั้งได้เข้าร่วม โดยเป็นกลุ่มบ้านเรียนที่รวมตัวกันโดยมีเรื่องราวของธรรมชาติเป็นแกนกลางของกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน อาทิเช่น การเดินป่าสำรวจธรรมชาติ การร่วมกันเรียนรู้เรื่องธรรมชาติ และการจัดตั้งสมาคมบ้านเรียนไทยที่เป็นกำลังหลักในการเดินหน้าสู่การพัฒนาบ้านเรียนในด้านต่างๆ รวมทั้งการที่

สมาคมได้เป็นแหล่งเรียนรู้ของพ่อแม่บ้านเรียน ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือพ่อแม่เมื่อใหม่เริ่มจัดบ้านเรียน พร้อมทั้งการจัดกิจกรรมของสมาคมบ้านเรียนไทย เช่น การทัศนศึกษาร่วมกันของครอบครัวบ้านเรียน การจัดเสวนาและแลกเปลี่ยนความรู้ และจากการสัมภาษณ์คุณแม่ผู้จัดการศึกษากันในบ้านเรียนให้ลูกของตนก็พบว่ามียุทธศาสตร์กลุ่มทางสังคมอื่นๆ ที่ครอบครัวบ้านเรียนได้เข้าร่วม เช่น การทำกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกัน กลุ่มจิตอาสา เป็นต้น กลุ่มทางสังคมต่างๆ เหล่านี้ คุณแม่เห็นว่าทำให้ผู้เรียนในบ้านเรียนได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมที่มากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะเป็นการเรียนรู้ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริง ไม่ได้ถูกจำลองขึ้นจากโรงเรียน โดยผู้เรียนในบ้านเรียนได้ฝึกฝนทักษะทางสังคมในการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนวัยเดียวกัน รวมถึงเพื่อนต่างวัย ผู้หลักผู้ใหญ่ในกลุ่มสังคม ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มากกว่าการมีสังคมเป็นเพื่อนในวัยเดียวกัน เช่น ประสพการณ์จากผู้หลักผู้ใหญ่ การวางตัวอย่างเหมาะสม และได้เรียนรู้บทบาทของตนเองในกลุ่มสังคมแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันออกไป บางกลุ่มเด็กเรียนรู้ที่จะเป็นน้องที่เชื่อฟังพี่ หรือเมื่อเด็กได้เข้าไปร่วมกิจกรรมในอีกกลุ่มหนึ่ง เด็กกลับต้องเรียนรู้บทบาทในการเป็นพี่ที่ดูแลน้องให้ดีที่สุด

การที่ครอบครัวจะก้าวเข้ามาจัดการศึกษาให้ลูกนั้น จะต้องทำการจดทะเบียนจัดบ้านเรียนเพื่อการศึกษา ได้รับวุฒิการศึกษา โดยจะมีขั้นตอนที่แตกต่างไปตามสถานที่ที่ครอบครัวไปจดทะเบียนบ้านเรียน โดยหลักๆ จะมี 2 สถานที่คือที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนที่รับจดทะเบียนบ้านเรียน หากครอบครัวเลือกจะจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาพ่อแม่จะต้องดำเนินการยื่นเรื่องเพื่อพิจารณา โดยใช้เอกสารทางราชการทั่วไป เช่น สำเนาทะเบียนบ้าน วุฒิการศึกษาของพ่อแม่ผู้จัดการศึกษา และที่สำคัญคือแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยพ่อแม่จะต้องร่วมกันกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ทำการปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อเป็นกรอบในการจัดการศึกษากันในบ้านเรียน ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาได้กำหนด แต่ในการปรับใช้ของแต่ละครอบครัวนั้นก็มีความแตกต่างไปตามปรัชญา แนวคิด ศาสนาที่แต่ละครอบครัวยึดถือ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล และทักษะการใช้ชีวิตเป็นสำคัญ และบางครอบครัวได้นำเอาหลักสูตรการศึกษาของต่างประเทศ ของโรงเรียนสาธิต หรือของโรงเรียนนานาชาติ มาปรับประยุกต์ใช้ร่วมกันก็สามารถทำได้ โดยในส่วนของการประเมินผลครอบครัวจะร่วมกันกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการประเมิน เช่น การออกแบบทดสอบโดยสำนักงานเขต การให้พ่อแม่ประเมินผลเองและนำผลประเมินมาบันทึกที่สำนักงานเขต เป็นต้น ซึ่งแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาจะมีการประเมินผลที่แตกต่างกันไป ตามที่ได้ตกลงกับทางครอบครัวไว้ และในส่วนของการจดทะเบียนกับทางโรงเรียนที่รับจดทะเบียนบ้านเรียน ซึ่งเป็น

ที่นิยมในครอบครัวบ้านเรียนที่จะมาจดทะเบียนเพราะทางโรงเรียนมีความเข้าใจในปรัชญาการเรียนการสอนแบบบ้านเรียนจึงมอบหมายให้ครอบครัวได้ออกแบบแผนการจัดการศึกษาเองอย่างเต็มที่ โรงเรียนเพียงให้คำแนะนำเรื่องการใช้ 8 กลุ่มสาระเล็กน้อย พอถึงช่วงการประเมินผล ก็ให้พ่อแม่รับหน้าที่ในการประเมินผลและนำผลการประเมินที่เป็นคะแนนมาบันทึกเป็นผลการเรียนที่โรงเรียนได้เลย โรงเรียนที่ให้อนุญาตจดทะเบียนบ้านเรียนในปัจจุบันมี 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี และโรงเรียนสัตยาไส จังหวัดลพบุรี จากการสัมภาษณ์แม่ผู้จัดบ้านเรียนและการเข้าฟังเสวนาพอจะสรุปประเด็นได้ว่า ครอบครัวบ้านเรียนนิยมจดทะเบียนกับทางโรงเรียนเนื่องด้วยการจดทะเบียนบ้านเรียนกับสำนักงานเขตนั้นมีข้อจำกัดเยอะในการจัดทำแผนการเรียนการสอน เพราะทางเขตไม่เข้าใจในแนวคิดแบบบ้านเรียนและพยายามนำกรอบความรู้แบบโรงเรียนมาใช้ในการจัดทำแผนการเรียนการสอนบ้านเรียน รวมทั้งขั้นตอนที่ยุ่งยากและล่าช้า จึงทำให้ครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวเลือกที่จะจดทะเบียนกับทางโรงเรียน

ในส่วนของบ้านเรียนที่วัดว่ามีความเหมาะสมกับพัฒนาการในช่วงใดของผู้เรียน ในส่วนของผู้ศึกษาที่ได้ทำการศึกษาเรื่องบ้านเรียน ลักษณะการเรียน รูปแบบการเรียน ก็พอจะเห็นภาพรวมของบ้านเรียนได้ว่าเป็นรูปแบบการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้เรื่องต่างๆ จะขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก และเมื่อผู้เรียนให้ความสนใจ เกิดความชอบและเกิดความถี่ของการเรียนรู้มากขึ้น พ่อแม่ก็จะตอบสนองโดยจัดสภาพการเรียนรู้ให้สอดคล้องรับกับความสนใจของเด็กเพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็กให้มีประสิทธิภาพ สำหรับผู้ศึกษามองว่าบ้านเรียนมีความเหมาะสมกับพัฒนาการในช่วงเด็กปฐมวัย คือ 2-7 ปี ตามทฤษฎีของเพียร์เจต์มองว่าอยู่ในขั้นเริ่มมีความคิดความเข้าใจ (pre-operational period) คือมีพัฒนาการทางภาษา เรียนรู้การใช้คำให้สัมพันธ์กับสิ่งของ สนุกกับโลกจินตนาการ รับรู้ได้เร็ว และจัดการรับรู้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งผู้ศึกษาคิดว่าบ้านเรียนได้เปรียบมากในด้านการจัดการเรียนการสอนที่มีความเป็นอิสระ และเรียนรู้ได้ตลอดเวลา คือ บ้านเรียนในช่วงปฐมวัยพ่อแม่สามารถจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคต่างๆ เพื่อจูงใจผู้เรียนได้เป็นอย่างดี เช่น การเล่นเกมเสริมทักษะ การประยุกต์ใช้สิ่งของรอบตัวมาเป็นสื่อการสอนได้ง่าย การได้ให้เด็กได้เรียนรู้จากการที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง การเสริมสร้างจินตนาการด้วยนิทานและบทบาทสมมติ เป็นต้น ดังจะเห็นได้ชัดจากตัวอย่างหลักสูตรของครอบครัวยศโสภณ แต่ใช้ว่าระดับการศึกษาอื่นจะไม่เหมาะกับบ้านเรียน เพียงแต่เมื่อเด็กโตขึ้น มีความคิดที่เป็นนามธรรมมากขึ้น มีความรู้ความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ง่ายขึ้น มีการจัดระเบียบความคิดที่เป็นหมวดหมู่ชัดเจน เทคนิคการ

สอนก็คงไม่ต้องแพรวพราวมากเช่นเดียวกับการสอนแบบเด็กปฐมวัย ที่มีการเรียนรู้แบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นบ้านเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงเหมาะกับเด็กปฐมวัยตามที่กล่าวมา

ความพร้อมของพ่อแม่ที่จะจัดการศึกษาบ้านเรียนก็มีความสำคัญ โดยพ่อแม่ควรพิจารณาถึงความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านความรู้ของพ่อแม่ ที่ถึงแม้ว่าพ่อแม่บางคนจะไม่ได้จบการศึกษาในระดับสูงมาก หรือเรียนวิชาชีพครุมา แต่ก็สามารถจัดการศึกษาให้ลูกตนได้ โดยพ่อแม่ที่จัดบ้านเรียนควรเป็นผู้ที่ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ เพราะปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่จะทำให้พ่อแม่สามารถเข้าถึงความรู้ได้ไม่ยาก และข้อมูลความรู้ที่มีมากมายทั้งตำรา อินเทอร์เน็ต หรือการสอบถามจากผู้รู้ พ่อแม่ก็สามารถที่จะเข้าใจและสังเคราะห์ความรู้นั้นมาสอนลูกได้ หรือหากพ่อแม่ไม่สามารถที่จะสอนหลักความรู้บางอย่างได้ด้วยตนเองจริงๆ ก็สามารถที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนเสริมเพิ่มเติมความรู้กับผู้รู้ได้ แต่การศึกษาโดยรวมแล้วพบว่าพ่อแม่ที่จัดบ้านเรียนให้ลูกตนนั้นค่อนข้างที่จะมีการศึกษาที่ดี และจบปริญญาตรีเป็นส่วนมาก ซึ่งความรู้ของพ่อแม่ก็ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนในระดับที่สูงขึ้น เช่น การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาที่มีความต่อเนื่องไปสู่ระดับมหาวิทยาลัย เนื้อหาการเรียนที่ยากและเข้มข้นขึ้นจึงเป็นสิ่งที่พ่อแม่บ้านเรียนควรพิจารณาว่าตนมีความพร้อมทางความรู้มากแค่ไหน หรือหากยืนยันที่จะจัดบ้านเรียนครอบครัวจะจัดการกับปัญหานี้ได้อย่างไร 2) ด้านเวลา จะขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละครอบครัว การบริหารเวลาการทำงานกับการจัดการศึกษาให้ลูก ที่ควรจัดสรรอย่างเหมาะสม อาจมีการแบ่งการจัดการศึกษาระหว่างพ่อและแม่ ซึ่งตามหลักของเวลาในการให้ความสนใจของเด็ก จะพบว่าแท้จริงแล้วเด็กก็ไม่ได้ต้องการเวลาในการเรียนรู้ทั้งวัน หากมีการจัดการที่เหมาะสม เวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงต่อวัน ก็เพียงพอที่จะจัดการศึกษาบ้านเรียนได้ แต่พบว่าครอบครัวบ้านเรียนมักจะทำให้พ่อแม่คนใดคนหนึ่งเป็นเสาหลักในการหาเงิน และอีกคนเป็นคนจัดบ้านเรียนให้ลูกและไม่ต้องทำงาน และบางครอบครัวที่มีอาชีพที่อาจทำให้มีอุปสรรคในการจัดบ้านเรียน เช่น อาชีพที่ต้องหาเช้ากินค่ำ เป็นลูกจ้าง การที่จะจัดบ้านเรียนนั้นจึงมีข้อจำกัดในการที่จะแบ่งเวลาอย่างมาก บ้านเรียนจึงอาจไม่เหมาะสมกับครอบครัวลักษณะนี้เท่าใดนัก 3) ด้านฐานะของพ่อแม่ จากทัศนะของคนทั่วไปอาจมองว่าการจัดบ้านเรียนนั้นเป็นการจัดการศึกษาของคนที่มีฐานะดี จากการศึกษางานวิจัยก็พบว่าเป็นเรื่องจริง คือพบว่าครอบครัวบ้านเรียนส่วนมากมีฐานะทางการเงินที่ดี แต่ในทางกลับกันจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แม่ผู้จัดการศึกษาบ้านเรียน กลับมองว่าไม่สำคัญที่พ่อแม่ผู้จัดการศึกษาบ้านเรียนต้องเป็นคนมีฐานะดี ขึ้นอยู่กับการปรับประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวมาเป็นสื่อการเรียนการสอนมากกว่า อีกทั้งยังมองว่าการจัดการศึกษาบ้านเรียนยังช่วยประหยัดและลดค่าใช้จ่ายทางการศึกษาได้มากหากเทียบกับการเข้าเรียนในโรงเรียนทางเลือกต่างๆ โดยครอบครัว

สามารถนำเงินที่ควรต้องจ่ายให้โรงเรียนทางเลือกมาซื้ออุปกรณ์การเรียน สื่อการเรียนสอน พาไปทัศนศึกษา ได้มากกว่าที่โรงเรียนจะสามารถทำได้

ในด้านปัญหาอุปสรรคของการจัดการศึกษที่บ้านเรียน ปัจจุบันยังคงพบปัญหาในด้านการดำเนินงานร่วมกับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่ขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษที่บ้านเรียน และการดำเนินงานที่ล่าช้า รวมทั้งขั้นตอนที่ยุ่งยาก ในการขออนุญาตจัดการศึกษา ส่งผลให้มีครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวหันไปทำการจดทะเบียนกับสถานศึกษาที่รองรับครอบครัวบ้านเรียนแทน และอีกปัญหาอุปสรรคที่พ่อแม่บ้านเรียนจะต้องเผชิญคือปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวพ่อแม่เอง จากการสัมภาษณ์แม่ผู้จัดบ้านเรียนนั้นก็พบว่าอุปสรรคที่ตนพบนั้นเป็นเรื่องระเบียบวินัย บางครั้งเด็กก็งอแงไม่เรียน จะทำแต่สิ่งที่ตนสนใจ โดยผู้เป็นแม่ก็ต้องสามารถคิดปรับเปลี่ยนรูปแบบ สอดแทรกการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจของลูกให้ได้ ซึ่งผู้ศึกษามองว่าเป็นเรื่องที่บ้านเรียนได้เปรียบคือการที่พ่อแม่ได้อยู่คลุกคลีกับลูก ใกล้ชิดกับลูกนั้น ทำให้พ่อแม่รู้จักและเข้าใจลูกมากที่สุด ดังนั้นการจะปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนให้เข้ากับลูกนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินความสามารถของพ่อแม่ ผู้ที่เข้าใจลูกมากที่สุด

จากที่กล่าวมาทั้งหมด บ้านเรียนถือได้ว่าเป็นรูปแบบการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับพ่อแม่ผู้มีปณิธานและแนวคิดที่ต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน และพ่อแม่ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน แต่หากครอบครัวต้องการจะจัดบ้านเรียนให้ลูก ควรจะพิจารณาถึงความพร้อมในด้านต่างๆ และอุปสรรคที่อาจพบระหว่างจัดบ้าน ซึ่งถ้าครอบครัวได้พิจารณาถึงความพร้อมของครอบครัวและความต้องการจากลูกแล้วคิดว่าบ้านเรียนคือรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมกับครอบครัวและลักษณะการเรียนรู้ของลูก ก็ให้พ่อแม่ลงมือสร้างบ้านเรียนด้วยความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่จะสอนและมั่นใจในศักยภาพของลูกที่จะเรียนรู้ บ้านเรียนในวันนี้จึงเป็นรูปแบบการศึกษาที่พ่อแม่จะได้เรียนรู้ไปพร้อมกับลูกอย่างมีความสุข โดยเป็นการเรียนรู้บนพื้นฐานความรักและความอบอุ่นของครอบครัวอย่างแท้จริง การเรียนรู้ทักษะชีวิตจริงที่เหนือกว่าการท่องจำความรู้วิชา การที่พ่อแม่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเสริมพัฒนาการที่ดั่งามในตัวลูกจนกระทั่งมีความพร้อมและมั่นคงที่จะไปประกอบอาชีพ บ้านเรียนจึงตอบโจทย์การศึกษาทางเลือกสำหรับพ่อแม่ที่คิดแตกต่างจากปัจจุบัน แต่คืนสู่สามัญเช่นในอดีตที่ว่า “พ่อแม่คือครูคนแรกของลูก”

สิ่งที่ได้รับจากการศึกษาปัญหาพิเศษครั้งนี้

1. ได้เรียนรู้ถึงการศึกษาในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความแตกต่างจากการศึกษาในระบบอย่างมาก ทำให้ทราบว่าพ่อแม่ในปัจจุบันหันมาให้ความสำคัญกับลูกมากขึ้น ทั้งในด้านความรู้และคุณธรรม จริยธรรม ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะพ่อแม่ไม่ไว้วางใจสังคมในปัจจุบันที่มีอันตรายอยู่รอบตัว การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่พ่อแม่พึงจะให้ได้เมื่อตนมีชีวิตอยู่ โดยหวังว่าเมื่อลูกเติบโตขึ้นจะสามารถยืดหยัดได้ในสังคมที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ไม่สามารถคาดเดาได้
2. ได้สัมผัสถึงความมีมิตรไมตรี การช่วยเหลือ ทั้งในด้านข้อมูลและกำลังใจจากผู้ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน
3. ได้ฝึกฝนทักษะทางสังคม การวางตัว และความสุภาพอ่อนน้อมที่พึงปฏิบัติต่อผู้ที่อาวุโสกว่า
4. ฝึกกระบวนการทำงานโดยรู้จักวางแผนการทำงาน การดำเนินงานเป็นขั้นเป็นตอน จัดลำดับความสำคัญว่าควรทำสิ่งใดก่อนหรือหลัง
5. รู้จักแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน
6. ได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การประมวลความรู้ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับประยุกต์ใช้ในโอกาสเมื่อมีโอกาส หรือให้คำแนะนำกับผู้ที่ไม่รู้จักบ้านเรียนมาก่อน

บรรณานุกรม

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547. (ออนไลน์).

สืบค้นจาก : <http://www.promsob.com/files/home%20school2547.pdf> [13 กันยายน 2555]

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2544). **การศึกษาตามอัธยาศัยแนวคิดและประสบการณ์.**

กรุงเทพฯ : แปลน พับลิชชิง.

กวรรณิการ์ ไชว์สูงเนิน. (2554). **การศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม และค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง ในการจัด**

การศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว. วิทยานิพนธ์ เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ขจรศักดิ์ อินทรโสภา. (2549). **การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย**

ครอบครัว. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์. (2547). **การวิเคราะห์แนวคิดและรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัว**

ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. (2544). **การศึกษาตามอัธยาศัยแนวความคิดและประสบการณ์.**

กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ

ทองไพเราะ สดาวรินทร์. (2547). **การตัดสินใจยอมรับแนวคิดจัดการศึกษาโดยครอบครัวของพ่อแม่**

ผู้ปกครอง. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษินี สุธีชน. (2547). **การเปรียบเทียบพัฒนาการทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูและแรงจูงใจใฝ่**

สัมฤทธิ์ของเด็ก ที่ได้รับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบบ้านเรียนและเด็กที่เรียน

โรงเรียนปกติ. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ยุทธีชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย. (2543). **รายงานการวิจัยรูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดย**

ครอบครัวในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เณลิมชัย. (2549). **คู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว(Home School)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ยุวดี หิรัญไพศาลสกุล. (2544). **การศึกษาายกรณิเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว**.วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรวิทย์ วคินสรการ. (2546). **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

วิธรา วงษ์ขำ. (2544). **การจัดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2542**. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิทยากร เชียงกุล. (2552). **รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2551/2552 : บทบาทการศึกษากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

วิทยากร เชียงกุล. (2541). **รายงานภาวะการศึกษาไทยปี 2540**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2539). **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ:โอเดียนสโตร์.

ศิริชัย ชินะตังกูร. (2529). **แนวคิดใหม่ทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

สถาบันบ้านเรียนไทย. (2548). **การจัดการเรียนรู้และการวัดประเมินผล**. ใน เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน”. ครั้งที่ 2 ณ หอประชุมสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย วันที่ 20 สิงหาคม 2548.

สถาบันแห่งชาติเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). **ร่วมคิด ร่วมเขียน ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สมจิตร ย่างดำรงฤทธิ์. (2551). **การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. ปรินูญานิพนธ์ การศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมพร พึ่งอุดม. (2543). **ทำไมต้อง Home School**. กรุงเทพฯ: แปลนพับลิชชิ่ง.

สมหมาย จันทรเรือง. (2544). **พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และในสหัสวรรษใหม่**.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). **นิยามคำศัพท์หลักสูตร หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). **หลักเกณฑ์และการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ**. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**.

กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). **ปฏิรูปผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์คุรุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **รายงานการศึกษาเบื้องต้นการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **รายงานการประชุมวิชาการการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับการรับจดทะเบียนของโรงเรียน**. กรุงเทพฯ:พริกหวาน กราฟฟิค.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). **ศูนย์การเรียนรู้ สถานศึกษาทางเลือก บทความหลากหลายและการมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี. (2550). **กระทรวงศึกษาธิการเสนอแนวทางครูสหกิจ. (ออนไลน์).**

สืบค้นจาก : www.moe.go.th/websm/newsFeb07. [2 กันยายน 2555]

สุชาดา จักรพิสุทธิและคณะ. (2548). **การศึกษาทางเลือก โลกแห่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน**.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2529). **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: อมรรการพิมพ์.

สุวิทย์ หิรัญยกานท์ และคณะ. (2540). **พจนานุกรมศัพท์การศึกษา**. กรุงเทพฯ : โอ.คิวบุ๊กเซ็นเตอร์.

แสงเดือน นนทเปารยะ. (2554). **การจัดการศึกษาแบบโรงเรียนบ้านสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ใน**

สังคมไทย.ปริญญาานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อมรวิทย์ นาครทรรพ. (2543). **รายงานการวิจัย การจัดการศึกษาโดยครอบครัว : ประสพการณ์ของนานา**

ประเทศ : Home School. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

อุดม เขยกิจวงศ์. (2551). **การส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย**. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แสงดาว

Sherri Linsenbach. (2003). **The Everything Homeschooling Book**. USA:Adams Media

Corporation.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอน ซึ่งการจัด

การศึกษานับเรียนก็นับได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่ได้รับสิทธิในการจัดการศึกษาที่สามารถนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพและบริบทของผู้เรียน ซึ่งถูกต้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้อันเป็นสากลและความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม ที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 67 มาตรฐาน ดังนี้

- **ภาษาไทย** ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน การฟัง การดู และการพูด หลักการใช้ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม
- **คณิตศาสตร์** ประกอบด้วย จำนวนและการดำเนินการ การวัด เรขาคณิต พีชคณิต การวิเคราะห์ ข้อมูลและความน่าจะเป็น ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์
- **วิทยาศาสตร์** ประกอบด้วย สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม สารและสมบัติของสาร แรงและการเคลื่อนที่ พลังงาน กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก ดาราศาสตร์และอวกาศ ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- **สังคมศึกษา** ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์
- **สุขศึกษาและพลศึกษา** ประกอบด้วย การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ ชีวิตและครอบครัว การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค ความปลอดภัยในชีวิต
- **ศิลปะ** ประกอบด้วย ทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์
- **การงานอาชีพและเทคโนโลยี** ประกอบด้วย การดำรงชีวิตและครอบครัว การออกแบบและเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การอาชีพ

- **ภาษาต่างประเทศ** ประกอบด้วย ภาษาเพื่อการสื่อสาร ภาษาและวัฒนธรรม ภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ภาษาด้วยความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก

ระดับการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดระดับการศึกษาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. **ระดับประถมศึกษา** (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ทักษะการคิดพื้นฐาน การติดต่อสื่อสาร กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างสมบูรณ์และสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้น จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
2. **ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น** (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) เป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพส่วนตน มีทักษะในการคิดวิจารณ์ญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อ
3. **ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย** (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) การศึกษาระดับนี้เน้นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน สนองตอบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง สามารถนำความรู้ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ มุ่งพัฒนาตนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ

ภาคผนวก ข

นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษที่บ้าน เรียน บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษที่บ้านเรียน

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยครอบคลุม สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

- มาตรา 4 ว่าด้วย นิยามของสถานศึกษาที่มีความรวมถึง “ศูนย์การเรียนรู้” ที่อาจจัดขึ้นโดย “เอกชน”
- มาตรา 8 (2) ว่าด้วย การจัดการศึกษา “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา”

- มาตรา 9 (5) และ (6) ว่าด้วย การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา“ให้ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา” และ “การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น”
- มาตรา 12 ว่าด้วย สิทธิหน้าที่ทางการศึกษาที่ “ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”
- มาตรา 13 และ 14 ว่าด้วย สิทธิประโยชน์ของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากรัฐ “ให้มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด” และ“การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด”
- มาตรา 15 ว่าด้วย การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาโดยครอบครัวสามารถจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือจะจัดแบบผสมผสานได้มีความยืดหยุ่นแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม
- มาตรา 18 (3) ว่าด้วย สถานศึกษาซึ่งมีความรวมถึง “ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด”
- มาตรา 22 ว่าด้วย การจัดการศึกษาที่ต้องยึดหลักว่า “ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”
- มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่อง ต่อไปนี้
  1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
  2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

- มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำ เป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

- มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ
- มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียนความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษาให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวาระหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

- มาตรา 38 ให้แต่ละเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย
- มาตรา 61 ให้รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นตามความเหมาะสมและความจำเป็น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกิดขึ้นเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาและหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ก็คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ สาระต่างๆ ที่ระบุในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป้าหมายสำคัญเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งหน่วยงานของรัฐและองค์กรทุกภาคส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วม จึงได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนในมาตราต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

2. กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“จัดการศึกษา” หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

“ครอบครัว” หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“ผู้จัดการศึกษา” หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษา

“ผู้เรียน” หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ 2 ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงาน คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง

ข้อ 3 ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษา ให้คณะกรรมการพิจารณาโดยเร็วและแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ 2

ข้อ 4 ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่า ครอบครัวยังได้รับอนุญาตจัดการศึกษาไม่จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ 2(7) ให้สำนักงานแนะนำให้ครอบครัวนั้น ปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวดังกล่าวไม่ดำเนินการตามคำแนะนำให้สำนักงานเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

ข้อ 5 ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานกำหนดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ 6 ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้งในกรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานแจ้งให้ครอบครัวให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนนั้น และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่สำนักงานกำหนด

ข้อ 7 ให้สำนักงานออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามข้อ 6

ข้อ 8 การเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจมีได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

(1) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว

(2) คณะกรรมการมีมติให้เลิกจัดการศึกษาตามข้อ 4

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 จากเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นตัวบททางกฎหมายที่ประกาศใช้อย่างเป็นทางการเพื่อรองรับและสนับสนุนให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดการศึกษาที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้บุคคลหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไปและหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวโดยตรง คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3.กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิขององค์กรวิชาชีพในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนรู้ พ.ศ. 2554

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้

กระทำ ได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“ศูนย์การเรียนรู้” หมายความว่า สถานที่เรียนที่องค์กรวิชาชีพจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่แสวงหากำไรตามกฎหมายกระทรวงนี้

“องค์กรวิชาชีพ” หมายความว่า องค์กรวิชาชีพที่ได้จัดตั้งโดยกฎหมาย

“บุคลากรทางการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้” หมายความว่า ผู้จัดการศึกษา ผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้ รวมทั้งผู้สนับสนุนการศึกษาซึ่งทำหน้าที่ให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้

“ผู้จัดการศึกษา” หมายความว่า องค์กรวิชาชีพซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาที่ศูนย์การเรียนรู้ตั้งอยู่

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ศูนย์การเรียนรู้ตั้งอยู่

ข้อ 2 องค์กรวิชาชีพอาจจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบการศึกษานอกระบบ หรือ การศึกษาตามอัธยาศัย โดยจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้ซึ่งขาดโอกาสในการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ ทั้งนี้ เพื่อให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และสนองตอบวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้

ข้อ 3 องค์กรวิชาชีพซึ่งประสงค์จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ให้ยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อสำนักงาน พร้อมทั้งแผนการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ที่องค์กรวิชาชีพนั้นได้ร่วมจัดทำกับสำนักงาน หรือสถานศึกษาที่สำนักงานมอบหมาย

แผนการจัดการศึกษาตามวรรคหนึ่งต้องมีรายการอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อศูนย์การเรียนรู้
- (2) วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้
- (3) ที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้
- (4) รูปแบบการจัดการศึกษา
- (5) ระดับการศึกษาที่จัดในกรณีที่เป็นการจัดการศึกษานอกระบบ
- (6) หลักสูตรหรือลักษณะกิจกรรมการเรียนการสอน
- (7) ระบบประกันคุณภาพภายใน
- (8) รายชื่อและคุณสมบัติของบุคลากรทางการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้
- (9) ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้

ข้อ 4 เมื่อสำนักงานให้ความเห็นชอบคำขอจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และแผนการจัดการศึกษาตามข้อ 3 แล้ว ผู้จัดการศึกษาจึงจะดำเนินการจัดการศึกษาได้ การเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนการจัดการศึกษาที่สำนักงานได้ให้ความเห็นชอบแล้วต้องได้รับอนุญาตจากสำนักงาน

ข้อ 5 ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ตามข้อ 3 (9) อย่างน้อยต้องกำหนดให้คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยผู้จัดการศึกษาหรือผู้แทน ผู้แทนผู้ปกครองของผู้เรียนและผู้ทรงคุณวุฒิ ในกรณีที่ศูนย์การเรียนรู้ใดไม่อาจมีผู้แทนผู้ปกครองของผู้เรียน ให้คณะกรรมการแต่งตั้งผู้แทนชุมชนที่ศูนย์การเรียนรู้ตั้งอยู่เป็นกรรมการแทนได้

ข้อ 6 ให้คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ทำหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารและการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของผู้จัดการศึกษาและสอดคล้องกับนโยบายการศึกษา รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุน กำกับ และดูแลระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

ข้อ 7 ให้ศูนย์การเรียนรู้ดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในแต่ละปี แล้วจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนดังกล่าว รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้สำนักงานทราบอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ 8 ให้ศูนย์การเรียนรู้ออกหลักฐานการศึกษาแก่ผู้เรียนหรือผู้สำเร็จการศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้ว่าได้ศึกษาหรือสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการครุเอกชนสำหรับการจัดการศึกษาได้

ข้อ 9 สำนักงานมีหน้าที่ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และความรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการ ด้านการบริหาร ด้านการจัดการศึกษา และด้านอื่นแก่ผู้จัดการศึกษา รวมทั้งให้การพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถแก่บุคลากรทางการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ ตลอดจนดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนแก่ผู้เรียนในศูนย์การเรียนรู้ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการเทียบโอนผลการเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อ 10 ศูนย์การเรียนรู้เลิกด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) สำนักงานอนุญาตให้เลิกตามคำขอของผู้จัดการศึกษา

(2) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกเพราะเหตุที่ศูนย์การเรียนรู้หยุดดำเนินการเกินกว่าหนึ่งปีโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือการดำเนินการของศูนย์การเรียนรู้ขัดต่อวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้ ขัดต่อกฎหมาย เป็นภัยต่อเศรษฐกิจหรือความมั่นคงของประเทศ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เมื่อมีการเลิกศูนย์การเรียนรู้ตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้สำนักงานแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้จัดการศึกษาทราบภายในสามสิบวัน และให้ผู้จัดการศึกษารวบรวมหลักฐานและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของศูนย์การเรียนนั้นมอบให้แก่สำนักงาน

- ข้อ 11 การเลิกศูนย์การเรียน ให้ผู้จัดการศึกษาร่วมกับสำนักงานจัดหาศูนย์การเรียนอื่น
ให้แก่ผู้เรียน แต่ไม่ตัดสิทธิผู้เรียนที่จะสมัครเข้าเรียนในสถานศึกษาอื่น
- ข้อ 12 ให้สำนักงานเรียกคืนเงินอุดหนุนหรือเงินช่วยเหลือต่าง ๆ จากรัฐที่ยังเหลืออยู่ในรอบ
ปีจากศูนย์การเรียนที่เลิกตามข้อ 11 เพื่อนำส่งเป็นรายได้แผ่นดิน
- ข้อ 13 องค์การวิชาชีพใดเคยเป็นผู้จัดการศึกษาของศูนย์การเรียนที่สำนักงานมีคำสั่ง
ให้เลิกศูนย์การเรียนตามข้อ 11 (2) จะขอจัดตั้งศูนย์การเรียนอีกมิได้

4. หลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

หลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 สำหรับ
กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ถูกจัดทำขึ้นเพื่อสนองตอบต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ว่า

เอกชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชนและวิชาชีพ สถาบันศาสนา และสถาบันทางสังคมต่างๆ มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ก่อให้เกิดการศึกษาที่หลากหลายและทางเลือกที่มากขึ้นของผู้เรียน ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการประกาศใช้หลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ก็เพื่อให้สถานศึกษาทุกสังกัดได้ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเป็นการจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างในด้านเป้าหมาย การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน รวมทั้งการบริหารจัดการต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามปรัชญา หรือศักยภาพ และความต้องการของผู้เรียนที่แตกต่างกัน ปัจจุบัน การศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะมีความแตกต่างดังจำแนกได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555)

1. การศึกษาเฉพาะทางที่มีจุดเน้นพิเศษ เช่น กีฬา นาฏศิลป์ ฯลฯ
  2. การศึกษาที่มีแนวคิด ปรัชญา จุดมุ่งหมายต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน
  3. การศึกษาที่สนองต่อผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางธรรมชาติ ศักยภาพ ฐานะความเป็นอยู่ ภูมิลำเนา เช่น เด็กที่มีความสามารถพิเศษ มีความถนัดเฉพาะทาง เด็กพิการ เด็กไร้สัญชาติ เป็นต้น
- ลักษณะการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในประเทศไทยมีหลากหลายลักษณะ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 : กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นการศึกษาในระบบ

- โรงเรียนที่มีรูปแบบการจัดการศึกษาหรือกระบวนการเรียนรู้แตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป เช่น โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนสัตยาไส การศึกษาเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เด็กพิการ ฯลฯ
- โรงเรียนที่จัดการศึกษาเฉพาะทางหรือมีจุดเน้นเป็นพิเศษ เช่น โรงเรียนเตรียมทหาร วิทยาลัยนาฏศิลป์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 : กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นการศึกษานอกระบบหรือตามอัธยาศัย

- มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นหลากหลาย สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษา ธรรมชาติ และความต้องการของผู้เรียน หรืออาจจัดการเรียนรู้ตามวิถีธรรมชาติ วิถีธรรม วิถีของชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ การศึกษาแบบบ้านเรียน
- เป็นการศึกษาทางเลือกเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่ไม่ประสงค์จะเรียนในระบบการศึกษาปกติ ซึ่งมีเหตุผลมาจากพื้นฐานของบุคคลตามปรัชญาความเชื่อทางการศึกษา และการเรียนรู้ด้านอื่นๆ

โดยมีหลักในการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ โดยการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้และด้านคุณธรรม เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ
2. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด โดยมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับและเทียบเคียงกันได้กับการศึกษาในระบบ โดยการจัดการศึกษาต้องมั่นใจว่าผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นพื้นฐานตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลาง
3. คำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. คำนึงถึงความเป็นเอกภาพและความมั่นคงของชาติ

- การปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง

ในการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางนั้น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดดังนี้

- เป้าหมายของผู้เรียน

จากหลักสูตรแกนกลางฯ ได้กำหนดความสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องใช้ในการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา หรือผู้จัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ สามารถเลือกปรับใช้โดยอาจนำไปจัดการเรียนการสอน หรือหลอมรวมบูรณาการจัดเป็นกลุ่มประสบการณ์สำหรับสอน โดยให้ครอบคลุมองค์ความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่สำคัญ และเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน หากสถานศึกษาหรือผู้จัดการศึกษาต้องการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาความรู้ ก็สามารถกำหนดผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้นได้

- สาระการเรียนรู้

เป็นองค์ความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ ซึ่งผู้จัดการศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนแยกรายวิชา หรืออาจหลอมรวมบูรณาการเป็นกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ เช่น กลุ่มประสบการณ์ความรู้ในธรรมชาติ กลุ่มประสบการณ์ความรู้ในตนเองและสังคม กลุ่มประสบการณ์ความรู้ในศาสนา ฯลฯ

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

นอกเหนือจากด้านวิชาการแล้ว ได้มีการกำหนดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ 1) กิจกรรมแนะแนว 2) กิจกรรมนักเรียน เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ชมรม ชุมนุม ฯลฯ และ 3) กิจกรรมพัฒนาสังคมและสาธารณประโยชน์ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพและรอบด้าน ดังนั้น ในการปรับใช้หลักสูตรแกนกลางฯ จึงควรจัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมทั้ง 3 ประเภท หรือกิจกรรมอื่นๆ ตามความเหมาะสม

- ระดับการศึกษา แบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6)
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น(ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3)
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย(ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

- โครงสร้างเวลาเรียน

การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ สามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ ตามรูปแบบการศึกษา ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค/รายปี โดยเวลาเรียนของแต่ละกลุ่มสาระ/กลุ่มประสบการณ์สามารถปรับได้ตามความเหมาะสม โดยมีเวลาเรียนรวมในแต่ละปี แต่ละระดับการศึกษา ดังนี้
  - ระดับประถมศึกษา เวลาเรียนรวมประมาณ 1,000 ชั่วโมงต่อปี
  - ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เวลาเรียนรวมประมาณ 1,200 ชั่วโมงต่อปี และให้จัดเป็นระบบหน่วยกิต
2. กลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เวลาเรียนของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้/กลุ่มประสบการณ์สามารถปรับยืดหยุ่นตามบริบท จุดเน้นปรัชญาการศึกษาของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย หรือจะจัดเป็นรายภาค รายปี หรือช่วงชั้นก็ได้

- การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา ผู้จัดการศึกษาควรร่วมมือกับชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้จัดการศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนได้หลายรูปแบบตามปรัชญาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐาน โดยบูรณาการสาระวิชาต่างๆ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เข้าด้วยกัน และควรให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ มีการประยุกต์ความรู้มาใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ คิดเป็นทำเป็น และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยครอบครัวของทุกส่วนงานทุกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อให้เกิดผลทั้งในทางส่งเสริมสนับสนุนและการกำกับดูแลให้เป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์และข้อกำหนดใน กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547กระทรวงศึกษาธิการจึงได้วางแนวปฏิบัติในส่วนที่มีความสำคัญ ประกอบด้วย 7 หัวข้อ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,2548 อ้างโดย สมจิตร ยิงยงดำรงฤทธิ์,2551)

1 การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

1.1 จัดให้มีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจต่อชุมชน สาธารณชนในเขตพื้นที่ในเรื่องสิทธิของครอบครัว หลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตามกฎกระทรวงฯ ให้เป็นไปตามนโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

1.2 จัดให้มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ การเพิ่มความพร้อมให้กับครอบครัวผู้สนใจประสงค์จะจัดการศึกษาโดยครอบครัว เช่น มีเว็บไซต์ (Website) แนะนำการศึกษาโดยครอบครัว คลินิกให้คำปรึกษา ศูนย์แนะแนวฝึกอบรม เพื่อการเป็นนักจัดการเรียนรู้ของพ่อแม่ เป็นต้น และให้มีการติดตามให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือในการฝึกอบรมต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนให้การจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาและครอบครัวร่วมมือกันจัดการศึกษาและใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อเป็นการช่วยการผสมผสานการศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัยให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

1.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัวการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายของครอบครัว เพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้การศึกษาโดยครอบครัวมีมิติและพัฒนาการในทางสังคมยิ่งขึ้น

1.5 ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนให้ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการตามความเหมาะสม และความจำเป็นรวมทั้งได้รับสิทธิประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด

1.6 ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษา

2.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาคำร้องและรายละเอียดประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ชื่อ-ชื่อสกุลของครอบครัว
- ชื่อ-ชื่อสกุลของผู้เรียน
- สำเนาทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน
- ที่ตั้งหรือแผนผังสถานที่ซึ่งใช้ในการจัดการศึกษา
- สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา หรือคำรับรองว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา
- ระดับและประเภทการจัดการศึกษา
- แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ที่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

2.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษา ให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาโดยเร็ว

2.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แจ้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาให้ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตภายใน 30 วันกรณีคำขอไม่ได้รับการอนุญาตให้แจ้งสิทธิ วิธีปฏิบัติ และอำนวยความสะดวกแก่ครอบครัวในการยื่นอุทธรณ์ และแจ้งระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์ภายใน 15 วัน

2.4 คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาคำอุทธรณ์และหลักฐานประกอบการอุทธรณ์ของครอบครัว

2.5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แจ้งผลการพิจารณาให้ครอบครัวทราบผลการอุทธรณ์โดยเร็ว

3. การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความแตกต่างไปจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะเป็นการศึกษาทางเลือกที่สามารถเข้าถึงคุณลักษณะเฉพาะของตัวผู้เรียนแต่ละคนหลุดพ้นจากข้อจำกัดของชั้นเรียนขนาดใหญ่ที่มีผู้เรียนจำนวนมาก สามารถใช้โอกาสนี้ไปสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นการศึกษาโดยครอบครัวจึงเป็นการจัดการศึกษาที่มีหลากหลายและมีความยืดหยุ่นในตัวสูงทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับเป้าหมายหรือมาตรฐานการเรียนรู้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลโดยเป็นไปตามลักษณะเฉพาะตัวของ

ผู้เรียนแนวคิดที่สำคัญที่ควรคำนึงถึง ในการจัดทำและพิจารณาความเหมาะสมของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว มีดังต่อไปนี้

3.1 แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ใช้ประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษา คือ การที่ครอบครัวกำหนดหลักการ กรอบแนวทางในประเด็นที่มีความจำเป็นและสำคัญในแต่ละช่วงระยะเวลาของระดับการศึกษาที่จะจัดให้กับผู้เรียน โดยการเลือกสรรกลั่นกรองอิงมาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรโรงเรียนสาธิต หลักสูตรโรงเรียนเฉพาะทาง หลักสูตรของนานาชาติ ฯลฯ หรือมาจากสิ่งที่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่อาจยังไม่มีอยู่ในหลักสูตรใดๆ อย่างเป็นทางการก็ได้ นำมาปรับประยุกต์ร้อยเรียงขึ้นเป็นกรอบชี้ทิศทางในการอำนวยความสะดวกจัดการศึกษาของครอบครัว ทั้งนี้โดยที่ไม่ขัดแย้งกับความมุ่งหมาย หลักการและแนวทางตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของชาติ

3.2 แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นแผนการศึกษาเฉพาะตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล การกำหนดเป้าหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ จึงวางอยู่บนพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวผู้เรียนตามธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ (Learning Style) แนวคิดหรือความถนัด ความสนใจ และระยะเวลาในการเรียนรู้ของผู้เรียน

3.3 การจัดการศึกษาโดยครอบครัวโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นการศึกษานอกระบบผสมผสาน การศึกษาตามอัธยาศัย ในแผนการจัดการศึกษา ครอบครัวจะมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังนั้น แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว จึงควรสะท้อนให้เห็นกระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน (มากกว่าการจัดตารางเรียนเป็นวิชาๆ) ทั้งการเรียนรู้ที่ครอบครัวจัดขึ้นเอง การเรียนรู้จากการเข้าร่วมกลุ่มที่มีมิติในเชิงสังคม การเรียนรู้จากสื่อแหล่งเรียนรู้ การเดินทาง การสังสรรค์ สันทนาการ กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ และจากงานอดิเรก เป็นต้น

3.4 การศึกษาโดยครอบครัวเป็นระบบของบูรณาการการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากวิถีชีวิตจริงจากทุกสถานที่และกิจกรรมต่างๆ ที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มุ่งให้โอกาสผู้เรียนได้ทำในสิ่งที่สนใจ เพื่อการค้นพบความถนัดและความสามารถของตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ หลากๆ ครอบครัวจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการพัฒนาทักษะชีวิตและความฉลาดทางอารมณ์ นำไปสู่การเป็นผู้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็นรู้วิธีการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นเครื่องมือการศึกษาตลอดชีวิต

3.5 แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ควรเป็นแผนที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับปรุงพัฒนาให้ เป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน และครอบครัวให้ตรงกับสภาพที่เป็นจริงได้มากที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ โดยสาระสำคัญของแผนคงอยู่ในกรอบแนวทางที่ได้เสนอขออนุญาตไว้

4. การวัดและประเมินผล

4.1 ดำเนินการติดตาม ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครอบครัว

4.2 จัดให้มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง โดยประเมินตาม มาตรฐานในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวด้วยวิธีที่หลากหลาย เช่น จากรายงานผลการประเมินของ ครอบครัว แฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน การสัมภาษณ์ ฯลฯ กรณีผู้เรียนไม่ผ่านเกณฑ์การวัดและ ประเมินผลดังกล่าว ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการซ่อมเสริมแก่ผู้เรียน และ จัดให้มีการวัดและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษากำหนด

5. การตัดสินและรับรองผลการศึกษา

5.1 พิจารณาตัดสินและอนุมัติผลการศึกษาให้ผู้เรียนที่มีผลการประเมินผ่านมาตรฐานช่วงชั้นตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.2 ออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการศึกษาที่จบช่วงชั้นแก่ผู้เรียน โดยใช้แบบพิมพ์และปฏิบัติ ตามวิธีการออกเอกสารตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดผู้เรียนที่มีความประสงค์จะกลับเข้าสู่การศึกษา ในระบบ จะต้องนำเอกสารหลักฐานการศึกษาที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาออกให้ไปแสดงต่อ สถานศึกษาที่จะเข้าศึกษา เพื่อใช้เป็นหลักฐานแสดงวุฒิของตน และแสดงสิทธิของตนที่จะเข้าเรียนในช่วง ชั้นที่สูงขึ้นต่อไป ผู้เรียนที่ไม่มีเอกสารหลักฐานการศึกษาใดๆ มาแสดง จะต้องเริ่มเข้าเรียนใหม่ในช่วงชั้นที่ 1 ทุกกรณี ผู้เรียนที่เข้าเรียนในระบบเมื่อตรวจสอบรายวิชาต่างๆ ในช่วงชั้นที่ศึกษาแล้ว ถ้าเห็นว่า ตนมี ความรู้ความสามารถในรายวิชาใดครบถ้วนแล้ว สามารถยื่นคำร้องขอเทียบโอนความรู้ให้ได้รายวิชานั้น โดยไม่ต้องเรียนอีก ทั้งนี้ให้ปฏิบัติตามระเบียบการเทียบโอนของโรงเรียนที่เข้าศึกษา

6. การกำกับและติดตามการจัดการศึกษา

6.1 กำกับและติดตามการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

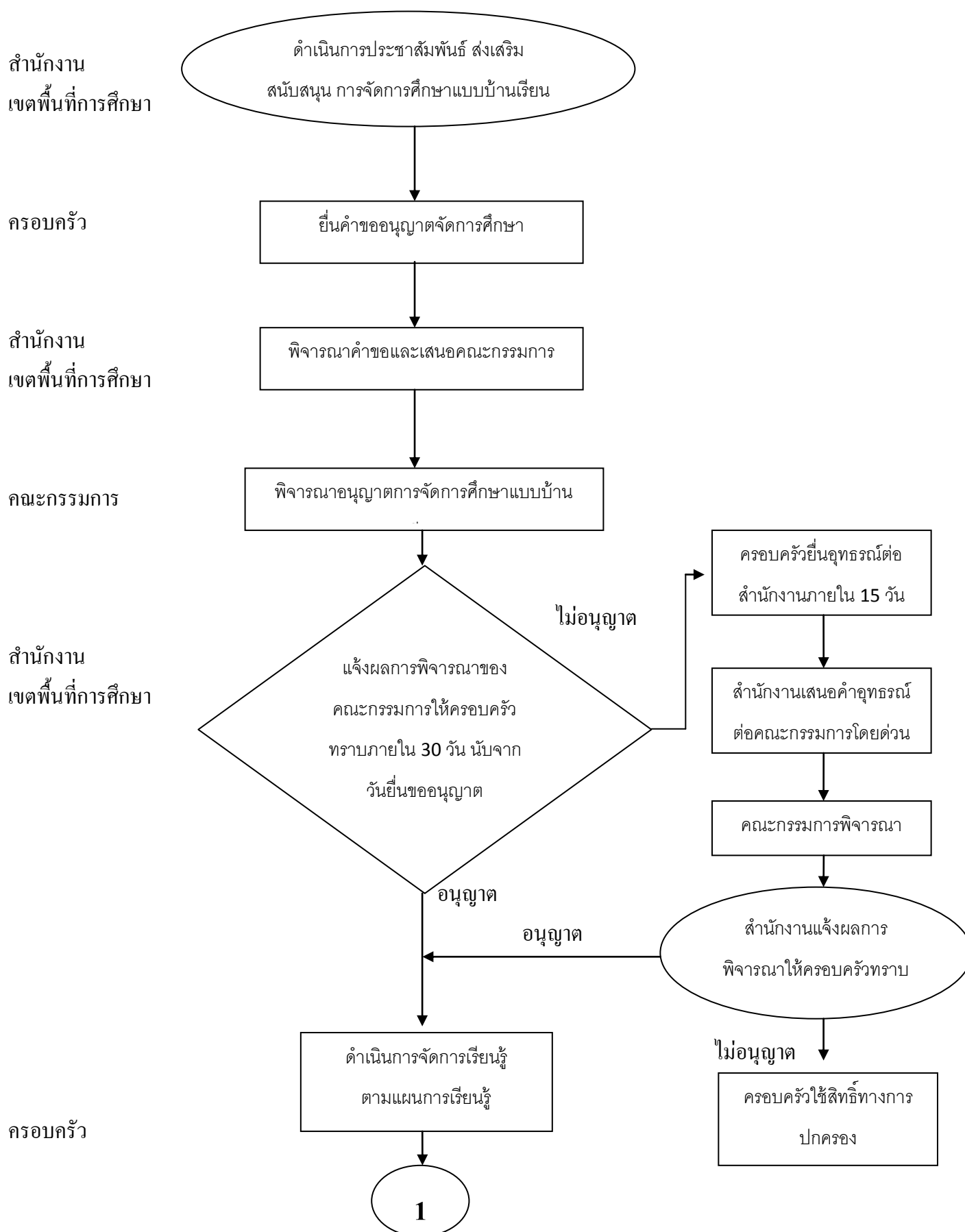
6.2 พิจารณารายงานผลการจัดการศึกษาของครอบครัวว่าได้จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษาที่ได้ตกลงร่วมกันไว้หรือไม่ หากครอบครัวไม่ได้ดำเนินการตามแผนการจัดการศึกษาให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแนะนำครอบครัวปรับปรุง การจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวไม่ดำเนินการให้เสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาซึ่งอาจมีผลให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษาได้ ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องร่วมกับครอบครัวในการจัดหาสถานที่เรียนใหม่ให้กับผู้เรียน

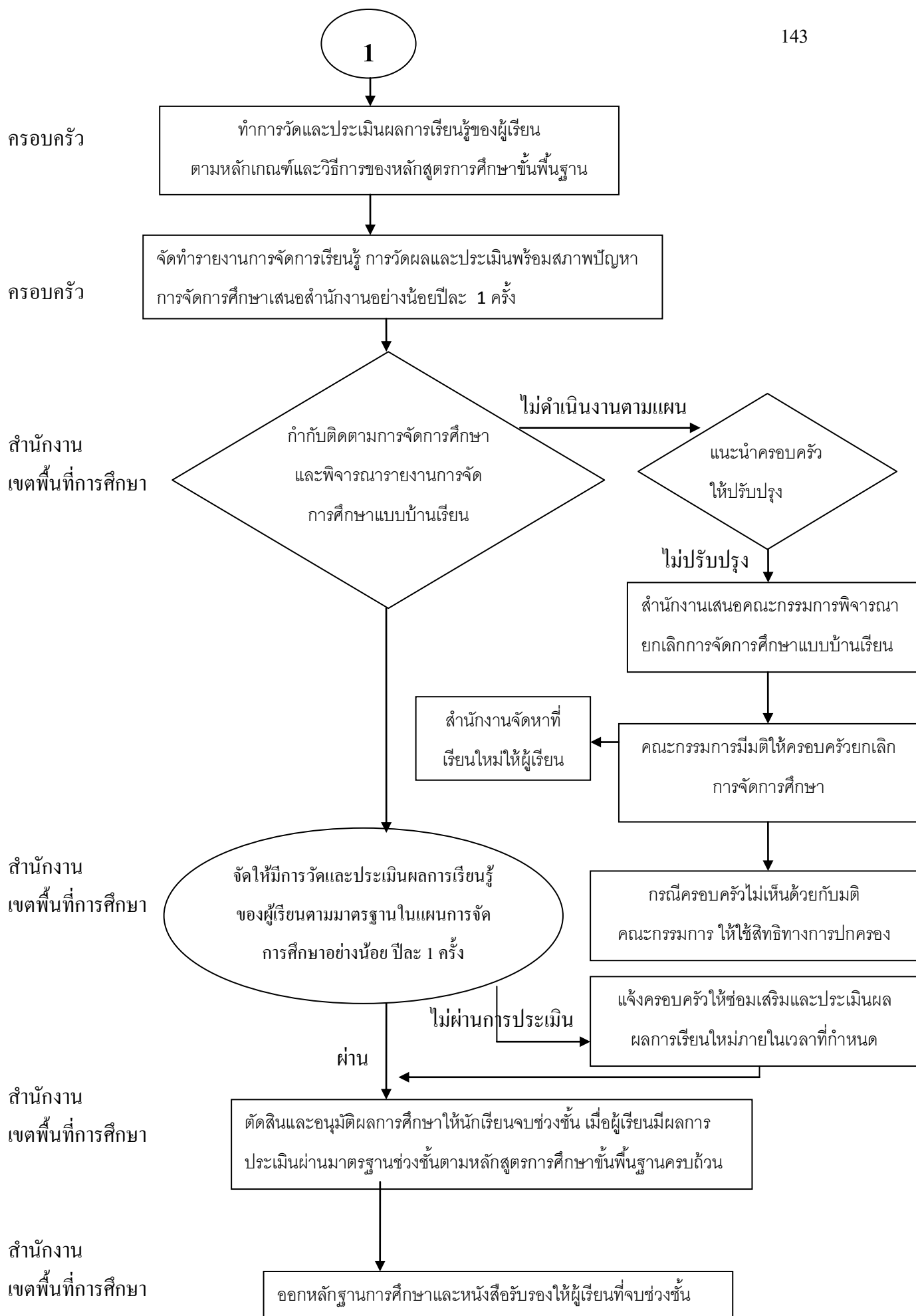
7. การยกเลิกการจัดการศึกษา

การยกเลิกการจัดการศึกษาของครอบครัว สามารถดำเนินการได้ใน 2 กรณี ดังนี้

- กรณีที่ 1 ครอบครัวมีความประสงค์จะขอยกเลิกการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ให้ทำหนังสือยื่นต่อสำนักงาน เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้วให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาออกคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว
- กรณีที่ 2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แจ้งให้ครอบครัวปรับปรุงการจัดการศึกษาแต่ครอบครัวไม่ได้ดำเนินการตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แจ้งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา ทั้งนี้ หากครอบครัวเห็นว่ามติดังกล่าวเป็นการลิดรอนสิทธิอย่างไม่ถูกต้อง ครอบครัวสามารถดำเนินการอุทธรณ์หรือฟ้องร้องตามกระบวนการทางกฎหมาย

**แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิ
ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547**

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของคุณแม่กั้ง

ภาคผนวก ง

สรุปสภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
โดยครอบครัว จากเอกสารของสมาคมบ้านเรียนไทย

สรุปความจากสภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

โดยสมาคมบ้านเรียนไทย นำเสนอเพื่อขอความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

จาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมายการศึกษาแห่งชาติปัจจุบัน มีหลักการส่งเสริมประชาชนทุกวัยให้ได้รับโอกาสเพิ่มขึ้นในการเลือกรูปแบบการเรียนรู้ได้หลายวิธี แต่ ณ ปัจจุบัน การศึกษาโดยครอบครัวที่ได้ดำเนินการมาหลังจากการประกาศใช้กฎกระทรวงฯ ตั้งแต่ ปี 2547 ยังคงติดปัญหาอุปสรรค จากการที่กฎกระทรวงระบุให้เขตพื้นที่การศึกษา เป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมดูแลคุณภาพการจัดการศึกษา แต่เขตพื้นที่ซึ่งไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างที่เราควรจะเป็น และสร้างความทุกข์ให้กับผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวตลอดมา ดังนี้

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ที่ไม่มีความพร้อมและไม่มี ความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และ บางเขตพื้นที่ใช้อคติในการทำงาน ครอบครัวจึงไม่ได้รับสิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่าง สมบูรณ์ ตั้งแต่การดำเนินการยื่นขออนุญาตจัดการศึกษา การเขียนแผนการจัดการศึกษา การส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพ บริบท และศักยภาพผู้เรียน จนมีปัญหาไปถึงการวัดและประเมินผลที่ไม่ สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. การขอจดทะเบียนที่ต้องได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา เกิดปัญหาจาก การปฏิบัติงานของคณะกรรมการเขตพื้นที่ฯ ซึ่งเป็นองค์คณะใหญ่และมีภารกิจหลายด้านที่ไม่สามารถ รองรับภารกิจตามกฎหมายกำหนดได้ตามสภาพความเป็นจริง เช่น การอนุมัติจัดการศึกษาได้ภายใน 30 วัน อันส่งผลกระทบต่อครอบครัวซึ่งต้องดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้กับบุตรหลานอย่างต่อเนื่องโดย ไม่สามารถหยุดการเรียนรู้เพื่อรอวาระการประชุมที่ไม่แน่นอนของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาที่มีอยู่ ในแต่ละเขตพื้นที่ได้ หลายครอบครัวต้องตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยไม่สามารถรอการเพิกเฉยไม่ กระตือรือร้นในการปฏิบัติงานของเขตพื้นที่ได้

3. เขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินขั้นตอนการอนุญาตยังไม่ครอบคลุมการศึกษาโดยครอบครัวที่ สามารถจัดการศึกษาได้ด้วยการเชื่อมโยงการเรียนรู้ทั้ง 3 ระบบ โดยปัจจุบัน มีการจัดการศึกษาเชื่อมโยง ทุกระบบ คือ ในระบบ นอกโรงเรียน ตามอัธยาศัย แต่ไม่ยินยอมปฏิบัติตามแนวปฏิบัติที่รองรับความ หลากหลายของการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย การศึกษาแห่งชาติ ทำให้ผู้เรียนได้รับผลกระทบต่อสิทธิทางการศึกษา สิทธิการได้รับความคุ้มครองจากรัฐ และครอบครัวส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสิทธิจัดการศึกษาพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคล

4. เมื่อครอบครัวประสบปัญหา เขตพื้นที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นศูนย์รวมอำนาจของการปฏิบัติงานโดยมิชอบได้อย่างตามใจชอบ โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของครอบครัวและผู้เรียน อันแสดงถึงการงานที่ไม่สนองตอบเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่เน้นและให้โอกาสภาคีเครือข่าย ซึ่งหมายถึง บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน สถาบันทางสังคม เป็นผู้จัดการศึกษาได้ตามสิทธิทางกฎหมาย การทำงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขาดการพิจารณาใช้หลักนิติรัฐในการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาโดยยังยึดติดกับอำนาจที่ไม่ยอมให้กระบวนการจัดการศึกษาพัฒนาไปบนฐานของการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการศึกษาโดยครอบครัว

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวบ้านเรียนได้ประสบปัญหาจากการทำหน้าที่ของภาครัฐที่ยังคงไม่สนองตอบต่อกฎหมายการศึกษาแห่งชาติอย่างที่เป็น ทำให้ครอบครัวไม่สามารถจัดการศึกษาให้ลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากเจ้าที่ที่ภาครัฐมอบหมายมาเพื่อดูแลในงานของการจัดการศึกษากลับมาบ้านเรียนไม่มีความรู้และความเข้าใจในการจัดการศึกษา กระบวนการประเมินแผนการจัดการศึกษาที่ใช้ระยะเวลายาวนานจนส่งผลให้การศึกษาบ้านเรียนไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งไม่รองรับแผนการเรียนรู้ที่หลากหลายที่ครอบครัวจัดทำขึ้นทำให้การจัดการศึกษากลับมาบ้านเรียนที่พ่อแม่จัดให้ลูกไม่ตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายที่พ่อแม่คาดหวังไว้และปัญหาดังกล่าวก็ยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยทางสมาคมบ้านเรียนได้จำแนกปัญหาการดำเนินการจัดการบริหารและจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่เชื่อมโยงการศึกษา ทั้ง 3 ระบบ ไว้ดังนี้

1. การจัดการศึกษากลับมาบ้านเรียน เชื่อมโยงการศึกษาในระบบโรงเรียน

- ผู้พิจารณาแผนฯเพื่อการอนุญาตจดทะเบียน จำกัดสิทธิครอบครัวด้วยการให้ครอบครัวไปใช้แนวการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในระบบ อันเป็นข้อจำกัดของการยื่นเสนอแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ควรเป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับสภาพและบริบทของครอบครัวและผู้เรียน (ซึ่งสอดคล้องกับการปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง ตรงตามเป้าหมายของพรบ.การศึกษาแห่งชาติ และกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ)
- สำนักงานเขตพื้นที่ มีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้แนวทางการเขียนแผนของครอบครัวสอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีควรทำงานตามวิสัยทัศน์ที่เคยทำงานกับโรงเรียน

ดังนั้น ครอบครัวจึงต้องนำลูกหลานในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่ ไปลงทะเบียนจัดการศึกษา ร่วมกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กในโครงการพิเศษของโรงเรียน โดยใช้หลักสูตรครอบครัว และมีโรงเรียนหมู่บ้าน

ได้ร่วมพิจารณาแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวร่วมกับครอบครัว ประเมินผลการศึกษารายปีและรับรองวุฒิการศึกษาให้ในฐานะเป็นโรงเรียนเครือข่าย ผู้เรียนทั้งหมดนี้จึงเป็นผู้ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐในระดับประถมศึกษาตลอด 6 ปี และไม่มีชื่อในระบบการศึกษา และจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้เรียนบ้านเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนหมู่บ้านเด็กประสบความสำเร็จในการเรียนได้เป็นอย่างดี และครอบครัวไม่มีปัญหาในการจัดการศึกษาบ้านเรียน มีความสุขมากกว่าการจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษา

2. การศึกษาบ้านเรียน เชื่อมโยงการศึกษานอกระบบโรงเรียน

โดยปกติแล้วครอบครัวจะร่วมกับ การลงเรียนที่ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) โดยเลือกการศึกษาได้ 2 รูปแบบ

- ลงทะเบียนเรียนภาคปกติ
- ลงทะเบียนเรียนทางไกล

ซึ่งทางครอบครัวบ้านเรียนก็ประสบปัญหาคือ เมื่อทางครอบครัวได้ทำเรื่องกับเขตเพื่อให้เขตทำเรื่องส่งตัวเด็กไปเรียนที่กศน. แล้วมาจัดการศึกษาให้เด็กที่บ้านซึ่งผลการเรียนรู้จากแผนการศึกษาโดยครอบครัวไม่สามารถนำไปเทียบโอนในวิชาของ กศน. ได้ และเมื่อเรียนจบรายวิชาของ กศน. ก็ไม่สามารถเทียบโอนกลับมาสู่แผนการศึกษาโดยครอบครัวได้ ทำให้ผู้เรียนต้องเรียนซ้ำซ้อน ไม่เป็นไปตามระเบียบเรื่องการเทียบโอนของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ทางสถาบันบ้านเรียนก็พบว่า มีเพียงหนึ่งครอบครัวที่ทาง กศน. ได้ร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวสังกัด พิจารณาลักษณะการทำงานโดยใช้นโยบายและจุดเน้นใหม่ และอำนวยความสะดวกให้มีการสอบและนำผลการสอบไปเทียบวิชากลับเข้าสู่หลักสูตรครอบครัวได้เพียง 1 ครอบครัว แต่ในเขตพื้นที่อื่นๆ มีปัญหาที่วิสัยทัศน์ของผู้บริหารทั้งเขตพื้นที่และ กศน. บางเขตพื้นที่ทำได้ บางเขตฯ ทำไม่ได้ หรือ กศน. บางศูนย์ทำได้ แต่เขตพื้นที่ไม่ยอม และบางศูนย์ก็ไม่รับพิจารณา ซึ่งเป็นการแสดงถึงนโยบายของผู้บริหารของทั้งเขตพื้นที่และกศน. ยังไม่ครอบคลุมสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของรัฐ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้หลากหลายวิธี และสามารถถ่ายโอนผลการเรียนรู้ระบบหนึ่งไปสู่อีกระบบหนึ่งได้

3. การศึกษาบ้านเรียน รูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย

ปัจจุบัน มีการดำเนินการจัดการบริหารและจัดการศึกษาโดย

3.1 มีต้นสังกัด โดย การจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษา

ปัจจุบันครอบครัวบ้านเรียนมีการจัดทำหลักสูตรครอบครัว 2 รูปแบบคือ 1) มี 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นตัวตั้งในการจัดทำแผน และ 1) มีวิถีชีวิตและกระบวนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและแผนการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคลเป็นตัวตั้งในการจัดทำแผนในกรณีที่ 1 ไม่มีปัญหาในสถานการณ์ที่เขตนยอมให้ครอบครัวเป็นผู้วัดประเมินผลแทนเขตฯ และสามารถตกลงร่วมกันได้ในวิธีวัดประเมินผลร่วมกันระหว่างเขตฯและครอบครัว แต่ยังคงมีปัญหาในสถานการณ์ที่เมื่อเขตฯไม่มีเวลาร่วมประเมินผลได้ตามสภาพจริง ทางเขตฯคงยืนยันให้ผู้เรียนเข้ารับการทำข้อสอบ เพราะไม่ยอมรับการประเมินผลของครอบครัว

ปัญหาของครอบครัว จะเกิดขึ้นกับ กรณีที่ 2) เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ไม่ทำความเข้าใจและติดตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครอบครัวต่อเนื่อง ก็จะไม่สามารถดำเนินการวัดและประเมินผลผู้เรียนได้ตามสภาพจริง และมักไปใช้ข้อสอบของระบบโรงเรียนมาใช้กับเด็กบ้านเรียนจึงเป็นวิกฤตของปัญหาที่ครอบครัวไม่ยอมรับการประเมินผลของเขตพื้นที่การศึกษา

3.2 การดำเนินการจัดการศึกษาก่อนเรียนตามอัธยาศัย ไม่มีต้นสังกัด

3.2.1 การลงทะเบียนเรียนที่ศูนย์การศึกษานอกระบบ (กศน.) โดยเลือกการศึกษาได้ 2 รูปแบบ

- ลงทะเบียนเรียนภาคปกติ
- ลงทะเบียนเรียนทางไกล

เมื่อผู้เรียนจากโรงเรียน ขึ้นระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่จะมีอายุไม่ถึงเกณฑ์เรียน กศน. แต่ครอบครัวยินดีที่จะเลือกลงเรียน กศน. ด้วยไม่ต้องการมีปัญหาเกี่ยวกับเขตฯ เรื่องความไม่เข้าใจและไม่ส่งเสริมแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว กรณีเช่นนี้ทำให้ผู้เรียนเสียสิทธิการได้รับสิทธิประโยชน์ และครอบครัวเสียสิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

3.2.2 มีกรณีที่ครอบครัวเลือกใช้หลักสูตรครอบครัวร่วมกับหลักสูตรต่างประเทศ แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากเขตพื้นที่ให้ดำเนินการจดทะเบียน กรณีเช่นนี้ ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้จดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาได้ ครอบครัวที่ใช้หลักสูตรต่างประเทศจึงเป็นครอบครัวที่เสียสิทธิในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

3.3 เด็กบ้านเรียนอาศัยช่องทางที่ กศน. เปิดให้สำหรับ การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง

สามารถรับรองวุฒิการศึกษาโดย

- สอบเทียบระดับ

โดยการสอบเทียบระดับมีข้อจำกัดสำหรับผู้มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และต้องเป็นผู้ทำงานแล้วเท่านั้น และต้องมีใบรับรองการทำงาน

- บางครอบครัวเมื่อผู้เรียนจบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนแล้ว ต้องการดำเนินการจัด การศึกษาโดยครอบครัวอย่างต่อเนื่องแต่ไม่ได้รับการปฏิบัติที่ดีและไม่ได้การยอมรับการจัด ทะเบียนจากเขตพื้นที่ฯ จึงต้องส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งลูกมี อายุ 17 ปี จึงให้สมัครสอบเทียบระดับกับกศน.

ดังนั้น ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากการทำงานของ สพท.นี้ ในกรณี 3.2 และ 3.3 ทั้งการ ลงทะเบียนเรียนกับกศน. หรือการสอบเทียบระดับ ผู้เรียนจึงสูญเสียโอกาสที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ ส่งเสริมการศึกษาและด้านอื่นๆ จากภาครัฐ เด็กบ้านเรียนทั้งหมดจึงเป็นผู้ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐ ในช่วงการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และเป็นผู้หลุดออกจากระบบการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคใหญ่ของการจัดการศึกษาบ้านเรียนนั้น ทาง ครอบครัวมองว่าเป็นปัญหาของทางภาครัฐที่ยังขาดความรู้และความเข้าใจถึงแนวคิดและปรัชญา การศึกษาบ้านเรียนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งนำมาสู่ปัญหาของการดำเนินการแทบทุกกระบวนการ คือการจัดทำแผน จัดการศึกษาและการยื่นขออนุญาต ขั้นตอนการอนุญาตจัดการศึกษา กระบวนการจัดการศึกษาตาม แผนการศึกษารายบุคคล การติดตามประเมินผลรายปี และการวัดประเมินผลเพื่อตัดสินการจบการศึกษา ทำให้ครอบครัวบ้านเรียนบางครอบครัวต้องตัดปัญหาความยุ่งยากของการดำเนินการ และความล่าช้าของ กระบวนการขออนุมัติไป โดยใช้แนวทางการศึกษาอื่นที่รองรับ ซึ่งไม่ได้เป็นสิ่งที่ครอบครัวบ้านเรียน ปรารถนา แต่ต้องทำเพื่อวุฒิการศึกษา ซึ่งข้อจำกัดทั้งหลายเหล่านี้ทำให้ครอบครัวสูญเสียโอกาสที่จะได้รับ สิทธิประโยชน์ส่งเสริมการศึกษาและด้านอื่นๆ จากภาครัฐ รวมทั้งการจำกัดสิทธิในการจัดทำแผนการ ศึกษาเป็นรายบุคคลตามวิถีชีวิตของครอบครัว ซึ่งเป็นสิทธิที่ครอบครัวบ้านเรียนพึงมี

ภาคผนวก จ

ประมวลภาพจากการเข้ารับฟังเสวนา

เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักการ

พัฒนาสมอง ใน Home School

ภาคผนวก จ

ภาพการจัดการเรียนการสอน

แบบบ้านเรียน

ของครอบครัว เกียรติปัญญากิจ

ภาคผนวก ช

ตัวอย่างข้อสอบภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
ของ กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น

ตัวอย่างข้อสอบภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น

เรื่องการทำขนมไส้สัเพื่อวัดความสามารถของผู้เรียนในการบูรณาการวิชาคณิตศาสตร์ สปช. สสน กพอ. และภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของศูนย์การเรียนรู้กลุ่มบ้านเรียนชวนชื่น (Chuanchuen Home School)

ข้อสอบตอนที่ 1 วงกลมล้อมรอบคำตอบที่ถูกต้อง

1. ขนมไส้สั เป็นขนมที่ประกอบด้วยอาหารหลักหมู่ใดมากที่สุด
ก. หมู่ที่ 1 ข. หมู่ที่ 2 ค. หมู่ที่ 3
2. อาหารประเภทใดที่ให้พลังงานและความอบอุ่นแก่ร่างกาย
ก. วิตามิน ข. คาร์โบไฮเดรต ค. โปรตีน
3. กะทิจัดอยู่ในอาหารประเภทใด
ก. วิตามิน ข. ไขมันจากสัตว์ ค. ไขมันจากพืช
4. หน้ากระฉีกคืออะไร
ก. มะพร้าวทากกับน้ำตาลให้แห้ง
ข. น้ำกะทิใส่น้ำตาล
ค. มะพร้าวที่คั้นเอาน้ำออกหมดแล้ว

5. เทียนอบมีประโยชน์อย่างไร

- ก. เป็นส่วนผสมในอาหาร
- ข. ทำให้อาหารมีกลิ่นหอม รสอร่อยชวนกิน
- ค. ใช้ต้มให้หอม ๆ

6. น้ำตาลปีปทำมาจากต้นไมชนิดใด

- ก. ต้นมะพร้าว ข. ต้นอ้อย ค. ต้นโกกง

7. ส่วนไหนของมะพร้าวที่นำมาใช้ทำไม้กลัด

- ก. ทางมะพร้าว ข. ลำต้น ค. ก้านตรงกลางใบ

8. ขนมข้อใดที่เก็บไว้รับประทานได้นานวันมากที่สุดโดยไม่ต้องเข้าตู้เย็น

- ก. กล้วยบวดชี ข. ขนมไส้สั ค. กะละแม

9. วัสดุธรรมชาติข้อใดที่ย่อยสลายได้รวดเร็วและไม่ก่อให้เกิดมลพิษ

- ก. ถุงพลาสติก ข. ใบตอง ค. กระดาษหนังสือพิมพ์

10. ขนมไส้สัตรงกับความหมายในข้อใดมากที่สุด

- ก. เกิดเป็นคนไทย ควรอนุรักษ์ไทย กินขนมไทย
- ข. หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
- ค. เรียนให้สนุก เล่นให้มีความสุข สู้อนาคตที่สดใส

11. ข้อใดเป็นข้อพึงปฏิบัติในการประกอบอาหาร

- ก. ทาเล็บสีสวย ๆ ข. ตัดเล็บให้สั้น
- ค. ไม่ต้องล้างมือก่อนทำอาหาร

12. สิ่งใดเป็นสิ่งที่จำเป็นในการประกอบอาหารมากที่สุด
 ก. ผักกั้นเบื่อน ข. แว่นกันแดด ค. รองเท้าฟองน้ำ
13. อุปกรณ์ในภาพที่ชี้จุดมะพร้าวให้เป็นฝอย ๆ
 ก. ข. ค.
14. ใบตองที่นำมาใช้ห่อขนม เย็บกระทง หรือนำมาใช้ในงานประดิษฐ์ต่าง ๆ นำมาจากใบตองของกล้วยชนิดใด
 ก. กล้วยน้ำว้า ข. กล้วยตานี ค. กล้วยหอม
15. สาเหตุที่นำไปตองจากกล้วย.... (คำตอบในข้อ 14 มาใช้เพราะ)
 ก. ใบกรอบ ข. ใบแตกและฉีกขาดง่าย
 ค. ใบเหนียวกว่าไม่ขาดง่าย
16. วิธีการง่าย ๆ ในการเจียนใบตองให้มนกลมได้ด้วยตนเองคือ
 ก. ใช้มีดตัดให้เป็นท่อนกลม ๆ
 ข. นำกะละมังหรือชามกลม ๆ มาทาบให้โค้งมน
 ค. ให้ผู้ใหญ่ทำให้ จะไม่มีอันตราย
17. นักเรียนใช้วิธีส่วนไหนของร่างกายในการประกอบอาหารมากที่สุด
 ก. กล้ามเนื้อมือ ข. กล้ามเนื้อขา
 ค. กล้ามเนื้อหน้าท้อง
18. ใบมะพร้าวที่เอากันกลางใบออก แล้วเอามาติดกับห่อขนมใส่ไส้ เรียกว่า
 ก. คาคเตี้ยว ข. คาคดม ค. คาคผ้าขาวม้า

19. เมื่อร่วมกับเพื่อน ๆ ทำขนมใส่ไส้เสร็จแล้ว ผู้เรียนที่ต้องทำสิ่งใดก่อน
 ก. รับเอานมไปให้คุณพ่อ คุณแม่
 ข. เรียกให้เพื่อนมาเก็บกวาดให้สะอาด
 ค. ช่วยกันทำความสะอาดห้องครัวให้เรียบร้อย
20. การนี้เป็นการทำอาหารให้สุกโดยวิธี
 ก. การกวน ข. การใช้ความร้อน ค. การใช้ไอน้ำ
21. เมื่อนักเรียนรวมค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของการทำขนมใส่ไส้ นักเรียนจะใช้วิธีการบวก (+) หรือลบ (-)
 คำตอบที่ถูกก็คือ.....
22. ให้นักเรียนรวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดของการทำขนมใส่ไส้นักเรียนอาจทำโดยการใช้เครื่องคิดเลข หรือคิดด้วยตนเอง
แบ่งข้าวเหนียวตำครึ่งกิโลกรัมราคา	20 บาท
แบ่งข้าวเหนียวขาวครึ่งกิโลกรัมราคา	8 บาท
กะทิหนึ่งกิโลกรัมราคา	22 บาท
มะพร้าว 1 ผล ราคา	5 บาท
น้ำตาลปีครึ่งกิโลกรัมราคา	5 บาท
ใบตองหนึ่งกิโลกรัมราคา	5 บาท
- คำตอบ ค่าใช้จ่ายในการทำขนมใส่ไส้ รวมเป็นเงิน

